

TAMPEREEN YLIOPISTO

Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos

KANTH AARRE

PAIKALLINEN VALTA

Kaupan kaavoituspäätökset paikallistason vallankäytön valaisijana

Pro gradu-tutkielma, 125 s., 10 liites.

Sosiologia

Huhtikuu 2007

TAMPEREEN YLIOPISTO

Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos

KANTH, AARRE: Paikallinen valta – kaupan kaavoituspäätökset paikallistason vallankäytön valaisijana

Pro gradu-tutkielma, 125 s., 10 liites.

Sosiologia

Huhtikuu 2007

Tiivistelmä

Tämä tutkimus selvittää paikallisen vallan syntymistä ja toimintaa. Esimerkkeinä ovat Oulussa 1990-luvun lopulla ja Porvoossa 2000-luvun alussa tehdyt marketrakentamis päätökset.

Tutkittavia tapauksia lähestytään virallisten päätösasiakirjojen, median uutisoinnin ja henkilökohtaisten haastattelujen kautta. Tavoitteena on luoda kuva siitä, miten kunnallispolitiikassa päätökset syntyvät, kuka käyttää valtaa ja miten. Kenellä on paikallisessa päätöksenteossa todellinen valta hallussaan? Kummassakin esimerkkitapauksessa keskeisiä toimijoita ovat olleet virkamiehet, luottamusmiehet ja kaupan edustajat, samoin kuin paikallinen media.

Valta on otettava ja siitä on pidettävä kiinni. Paikallisen vallan tapauskohtaista syntymistä ei ole tutkittu kovin paljon, vaikka paikallistasolla tehdäänkin asukkaiden elämään läheisesti vaikuttavia ratkaisuja. Tämä tutkimus valottaa eri toimijoiden osallisuutta ja aktiivisuutta kaavoituspäätöksiin. Eri toimijoiden kyky käyttää omaa asemaansa hyväkseen vaihtelee huomattavasti. Verkostoituminen on poliitikoille ja virkamiehille yksi keino pysyä vallankäytön keskiössä, mutta samalla päätösvalta saattaa siirtyä vaaleilla valituilta kunnallisilta päättäjiltä esimerkiksi liike-elämän edustajille. Kunnallispoliitikot ovat usein luottamushenkilöitä myös erilaisissa yrityksissä. Kenen joukoissa seisoo luottamusmies päättäessään kaupan suuryksikön sijoittumisesta?

Valta määrittää todellisuuden. Paikalliset vallankäyttäjät pyrkivät saamaan oman tahtonsa vallitsevaksi ja yleisesti hyväksytyksi tiedoksi. Media on vallankäyttäjille hyvä keino viestittää uskottavasti omaa visiotaan. Sekä Oulun että Porvoon market-ratkaisuissa medialla oli keskeinen rooli. Media rakentaa eri toimijoiden avulla omaa kuvaansa todellisuudesta, mitä se välittää edelleen yleisölleen. Kenen ehdoilla?

Valta syntyy tiedollisten, taidollisten, materiaalistien ja taloudellisten resurssien käytöstä. Tässä käydään läpi kahden kaavoituspäätöksen taustalla olevia sidoksia ja vallankäytön muotoja.

Sisällysluettelo:

1. Kaupan kaavoituspäätökset tutkimuskohteena	1
1.1. Kaupan rakenteen muutokset.....	2
1.2. Lainsäädäntö ja marketit.....	3
1.3. Kaavoitus vallankäyttönä.....	5
Maankäytön suunnittelu.....	6
Tiedotusvälineiden rooli.....	7
1.4. Tutkimuksen kohteet.....	5
Tutkimuskysymykset.....	9
2. Paikallinen valta	11
2.1. Vallan ja tiedon suhde.....	12
Foucault ja diskurssit.....	12
Flyvbjergin teesit.....	16
2.2. Tiedon julkisivu vallan määrittäjänä.....	19
3. Kunnallispoliittiset valtarakenteet	23
3.1. Kunnan muuttuneet sisäiset roolit.....	23
3.2. Hallinnosta hallintaan.....	25
Kunnan päättäjät.....	28
3.3. Kunnalliset vallankäyttäjät.....	31
3.4. Kunnalliset valtarakenteet.....	34
4. Media ja oikeanlaisen tiedon mediavalta	35
4.1. Media vallankäyttäjänä.....	35
4.2. Julkisuuden hallinta.....	36
4.3. Median tiedon valta.....	41
4.4. Media ja kaupan suuryksiköt.....	44
5. Tutkimusaineisto ja menetelmät	47
5.1. Kolme lähderyhmää.....	47
5.2. Haastattelut.....	50
5.3. Kirjalliset lähteet.....	53
6. Oulu ja Limingantullin Prisma	54
6.1. Oulun market-rakentaminen.....	55
6.2. Limingantullin rakentaminen vuonna 1998.....	57
6.3. Limingantullin valmistuminen vuonna 1999.....	60
6.4. Prisman avajaisten jälkeen.....	64
Jälkihuomio vuodelta 2005.....	66

7. Porvoon hypermarket-keskustelu 2000-luvulla	67
7.1. Porvoon kaupallinen kuva.....	67
7.2. Vuoden 2002 tapahtumat.....	68
7.3. Vuoden 2003 tapahtumat.....	70
8. Toimijoiden valta	76
8.1. Toimijoiden valta.....	77
Oululaisten toimijoiden oma valta.....	78
Porvoolaisten toimijoiden oma valta.....	82
Vallan käyttäjät.....	85
8.2. Vallan ydin.....	86
Vallan käyttäjät Oulussa.....	87
Vallan käyttäjät Porvoossa.....	91
Vallan ykköskäyttäjät Oulussa ja Porvoossa.....	96
9. Tieto ja valta	98
9.1. Tiedon ykköstuottajat.....	98
Oulun tiedon ykköstuottajat.....	99
Porvoon tiedon ykköstuottajat.....	101
9.2. Tiedon tuottajat.....	105
10. Paikallinen valta	107
10.1. Paikallisen vallan käyttäjät.....	108
10.2. Paikallisen vallan tutkimus.....	113
Lähteet ja kirjallisuus	116
Haastatellut henkilöt.....	116
Asiakirjat.....	117
Painamattomat lähteet.....	118
Internet.....	118
Sanomalehdistö, radio & tv.....	118
Kirjallisuus.....	119
Liite 1.	
Tapahtumien kulku.....	126

1. KAUPAN KAAVOITUSPÄÄTÖKSET TUTKIMUSKOHTENA

Paikallistason päätöksenteolla on suuri vaikutus jokaisen alueen asukkaan elämään. Kuitenkaan paikallista vallankäyttöä ei ole liiemmin tutkittu. Ei etenäkään siltä kannalta, miten päätökset todellisuudessa syntyvät.

Kaupan kaavoitusratkaisut ovat asukkaille yhtä merkittäviä päätöksiä kuin teiden linjaukset tai uusien asuntoalueiden sijoittelu. Kaupan suuryksiköiden sijoittuminen entistä etäämmälle asuntoalueista vaikuttaa jokaisen asukkaan arkiseen elämään. Kuka siis päättää, minne hypermarket rakennetaan? Vai rakennetaanko sellaista ollenkaan, vaan panostetaanko muunlaisiin ruokakaupan yksiköihin? Onko päätösvalta asiassa kunnilla itsellään vai ratkaiseeko asian kaupan omat konseptimallit?

Tätä kysymyksenasettelua tutkin kahden erilaisen esimerkitapauksen avulla. Oulussa kaavoitettiin 1990-luvun lopulla Limingantullin alueella Prisma-tavarataloa. Miten siellä kaupungin päättäjät ja virkamiehet suhtautuvat kaavoitukseen?

Toinen esimerkki on Porvoo. Kaupunki oli linjannut 2000-luvun alussa, että kaupan suuryksiköitä ei rakenneta keskustatoimintojen ulkopuolelle. Vuonna 2003 kaupunginvaltuuston kanta muuttui. Uusi päätös salli kahden hypermarketin rakentamisen keskusta-alueen ulkopuolelle.

Lähestyn paikallisen vallan tutkimista näiden kahden esimerkin avulla. Käyn läpi tapahtumien kulkua keskeisten toimijoiden kautta. Miten päättäjät toimivat? Mikä on ollut virkamiesten rooli tapahtumien kulussa? Miten kaupan edustajat ovat edistäneet omia toiveitaan? Neljäntenä toimijana tutkimuksessa on mukana media. Onko media ollut tiedonvälittäjän roolinsa lisäksi myös aktiivinen mielipiteiden muokkaaja?

Vastauksia asetettuihin kysymyksiin olen etsinyt kunnallisten päätöksentekielinten pöytäkirjoista, median uutisoinnista ja keskeisten toimijoiden haastatteluista.

1.1. Kaupan rakennemuutokset

Vuonna 1994 julkaistussa *Kauppa 2010- kaupan toimintaympäristö ja rakenne-*selvityksessä (Rasimus 1994, 12-15) luotiin kolme erilaista skenaariota päivittäistavarakaupan tulevaisuuden näkymille. Ensimmäisessä skenaariossa markkinat saavat ohjata kaupan kehitystä. Seurauksena on suuryksiköiden määrän kasvu ja lähikaupan supistuminen. Yhteiskunnan rahoitustarve kunnallistekniikkaan ja tieverkostoon on jopa satoja miljoonia markkoja. Toisen skenaarion mukaan yhdyskuntasuunnittelun rooli kaupan kehityksessä ja sijoittelussa kasvaa. Yhteiskunnan rahoitusta tarvitaan muutamia kymmeniä miljoonia. Kolmannessa skenaariossa oletettiin kuluttajaliikkeen voimistumisen edesauttavan lähikauppaverkoston voimistumista ja suurmyymälöiden suosion hiipumista, jolloin myös yhteiskunnan investointitarve on vaatimatonta.

Vajaa kymmenen vuotta myöhemmin julkaistu selvitys osoittaa, että Rasimuksen skenaarioista kohdat yksi ja kaksi ovat toteutuneet käytännössä, sillä vuonna 2001 11.8% myymälöistä myi yli puolet päivittäistavarakaupan kokonaisymyynnistä. (Niilola et al. 2003, 90)

Jo Rasimuksen selvityksen aikoihin 1990-luvun alkuvuosina suomalaisessa päivittäistavarakaupassa oli havaittavissa keskittymisen merkkejä ja suuntausta kohti suurempia yksiköjä, vaikkakin 1990-luvun lamavuodet hidastivat rakentamishankkeiden toteutumista. Automarkettien eli yli 2500 neliömetrin kokoisten myymälöiden osuus oli kasvanut vuoden 1978 3.3%:sta 10.2%:iin vuonna 1992. Automarket määriteltiin pääasiassa itsepalveluperiaatteella toimivaksi asutusalueen reuna-alueella olevaksi myymäläksi, missä on laajat paikoitustilat. Samaan aikaan alle 400 neliön myymälöiden osuus oli supistunut 58.1%:sta 34.3%:iin. (Rasimus 1994, 30-32; Koski et al. 1995, 8-9).

Vuonna 1995 automarkettien eli hypermarkettien osuus oli jo 15.3% ja vuonna 2000 21.2%. Tuolloin yli 25 miljoonan euron vuosittaiseen myyntiin ylsi 1% myymälöistä, mutta niiden osuus koko päivittäistavaramyynnistä oli 13.6%:a. Samaan aikaan ruokakauppojen ketjumainen ohjaus ja toiminta vauhdittuivat ja edesauttoi valtakunnallisten ketjujen syntymistä. (Niilola et al. 2003, 90-92).

Kaupan suuryksikön kaavoittamisessa on kyse merkittävistä ja periaatteellisista yhdyskuntapoliittisista ratkaisuista sekä suurista taloudellisista voitoista tai menetyksistä. Jokainen uusi market muuttaa kaupunkikuvaa ja jokainen uusi market muuttaa kaupunkilaisten päivittäistä elämää. Jokainen uusi suuryksikkö muuttaa myös kaupan eri toimijoiden keskinäistä kilpailutilannetta.

Ruokakauppa on tunneasia. Tunteen ratkaisee usein kaupan katolla oleva kirjain ja lopullisesti tuon kirjaimen ratkaisee puolestaan kunnallinen päätöksentekokoneisto. Kaupan keskusliikkeillä on ollut kova kilpailu saada oma market strategisesti haluttuun paikkaan, sillä ruokakaupan myynnistä ja voitosta merkittävä osa on tullut jo 1990-luvulta alkaen suurista hypermarketeista. Hypermarketin rakentamisella on suuria vaikutuksia yhdyskuntarakenteeseen ja kunnallistalouteen samoin kuin kaupan keskinäiseen kilpailutilanteeseen, siksi kaupan suuryksikköjen sijoituspaikasta käydään monensuuntaista keskustelua ja valtataistelua. (Koski et al. 1995)

Kaupan suurten yksiköiden kaavoituspäätökset syntyvät kunnissa. Millaista valtapeliä päätösten taustalla käydään ja ketkä lopulta on tekevät päätökset, ovatko he yhdyskuntasuunnittelijoita tai virkamiehiä vai kunnallisia luottamusmiehiä? Vai onko todellisen päätöksentekijä kauppa? Muodollisesti vallankäyttäjä on kuntalain mukaan kunta.

1.2. Lainsäädäntö ja marketit

Maankäyttö- ja rakennuslain (MRL) vähittäiskaupan suuryksiköitä koskevat säännökset tulivat voimaan vuoden 1999 maaliskuussa, kahdeksan kuukautta ennen kuin maankäyttö- ja rakennuslain muut osat. Syy aikaistukseen oli hyvinkin villiksi ja vilkkaaksi kehkeytynyt hypermarkettien rakentaminen.

Kun eduskunta tammikuussa 1999 pitkällisten keskustelujen jälkeen hyväksyi uuden lain, kaupan eri ketjuilla oli suunnitteilla reilusti yli 100 suuryksikköä. Joidenkin hankkeiden kaavoitusta oli kiirehditty myös rakennuslain muuttumisen vuoksi. Mediassa asiasta käyty keskustelu oli hyvin vilkasta ja eri lehdet painottivat

rakennusbuumin syitä eri tavoin. Taloussanomat (22.01.1999) otsikoi: *Kauppa purkaa laman aikana patoutunutta rakentamistarvetta*. Etelä-Suomen Sanomat (20.01.1999) puolestaan väitti: *Rakennuslain tiukentuminen vaikuttanut: Kaupan suuryksiköille kiirehditty rakennuslupia*.

Kyseisessä Taloussanomat-lehdessä kaupan konsultti Tuomas Santasalo sanoo uuden rakennuslain hidastavan hankkeita ja että kauppa kentiesjoutuu nyt etsimään uusia kauppapaikkoja saadakseen hypermarkettinsa rakennettua. Jo edellisenä syksynä Taloussanomat (22.08.1998) uutisoi Eduskunnassa alkaneesta rakennuslain kokonaisuudistuksesta otsikolla *Kiistelty market-pykälä hidastaa sadan kaupan rakentamista*. Samalla viikolla ilmestynyt Kauppalehti (24.08.1998) otsikoi pääkirjoituksensa: *Kaupan kolmas pettymys*. Tekstissä siteerattiin lakiesitystä esitellyttä ympäristöministeri Pekka Haavistoa (vihr) näin: "...suurmyymälöiden suunnittelulle on pantava joku tolkku..."

Kauppa katsoo itse tietävänsä parhaiten, minne suuriakin liikennejärjestelyjä ja muuta infrastruktuurin rakentamista vaativa hypermarket kannattaa sijoittaa. Yhdyskuntasuunnittelijat ja poliittiset päättäjät puolestaan katsovat, että kaupan sijoittuminen on yhteiskunnan ohjaamisen alaista toimintaa. 1990-luvulla kaupan rakennemuutoksen kiivaimpina aikoina kaupan suuryksiköitä avattiin vanhoihin teollisuuskiinteistöihin tai kauaksi muusta yhdyskuntarakenteesta - tästä juontaa juurensa se, että hypermarketteja kutsuttiin aiemmin yleisesti peltomarketeiksi. Vanhan rakennuslain mukaan kaupan suuryksikön saattoi rakentaa poikkeusluvalla.

Kaupan rakenteelle uusi laki toi ratkaisevia muutoksia, mm. yli 2000 kerrosneliömetrin päivittäistavarakaupan saa rakentaa maakunta- tai yleiskaavassa keskustatoiminnoille tarkoitetun alueen ulkopuolelle ainoastaan silloin kun kyseinen alue on asemakaavassa merkitty päivittäistavarakauppaa varten. MRL:n uudistamisen yksi tavoite oli lisätä avoimuutta ja vuorovaikutusta jo kaavoitusvaiheessa, samoin päätösvaltaa siirrettiin entistä enemmän kunnille. (MRL 58.3 §)

Market-rakentaminen on kiihdyttänyt niin kaupan kuin poliitikkojen sekä virkamiesten ja asukkaiden mieliä koko 2000-luvun. Uuden suuren kaupan suuryksikön avaaminen kaupungin yhdelle laidalle tietää kaupunkilaisille toisaalta kaupallista lisätarjontaa,

mutta usein myös harvenevaa kauppaverkostoa muualla. Itse kaupalle uuden suuryksikön avaaminen tietää taloudellista hyvää. Vuonna 2001 hypermarketin keskimääräinen vuosimyynti oli 22,1 miljoonaa euroa. Yli 1000 neliön supermarketin myynti oli puolestaan 8.2 miljoonaa euroa (Niilola et al. 2003, 92)

Yhdyskunnille hallitsematon tai huonosti suunniteltu market-rakentaminen saattaa tietää vuosien päästä lankeavaa infrastruktuurin uudelleen rakentamista – mm. katuverkoston vääränkokoisen mitoituksen oikaisemista tai keskusta-alueen kaupallisten palvelujen heikkenemistä.

1.3. Kaavoitus vallankäyttönä

Jaana Nevalainen kirjoittaa Joensuun kaupunkikeskustan muutosprosessia käsittelevässä väitöskirjassaan *Tilapelin tiedonpolitiikat*, että jokainen kaavoituksessa mukana oleva edustaa omia tavoitteitaan ja heillä kaikilla on erilaiset oikeaksi katsomansa käsitykset ja tiedot hankkeesta ja hankkeen vaikutuksesta. Hän osoittaa, että kaupunkisuunnittelussa paikallisilla vallankäyttäjillä on myös vallan määrittelyvalta – vallan ja tiedon sisäkkäisyyteen – siihen miten asioita esitellään ja miten niitä esitetään sekä mitä niistä esitetään tai jätetään esittämättä. (Nevalainen 2004, 136-139, 276-277)

Tiedolla on suuri merkitys myös kaupan suuryksiköiden kaavoituspäätöksissä. Tiedon avulla syntyy mahdollisuus tuottaa sellaista tietoa, minkä avulla on mahdollista saada valtaa. Nevalainen (2004, 59) kirjoittaakin: ”Tiedon tuottaminen on keskeinen osa politiikkaa, koska se osallistuu niiden rakenteiden tuottamiseen, joiden kautta maailmaa jäsennetään, ymmärretään ja määritellään.”

Vanha sanonta, että tieto on valtaa, pitää paikkansa myös kaupan suuryksiköiden kaavoituspäätöksiä tehtäessä. Tietoa hankkii taloudellista voittoa tavoitteleva kauppa ja tietoa hankkii asukkaidensa hyvinvoinnista ja peruspalveluista huolta kantava kunta. Tietoa hankkii myös paikallinen media pystyäkseen kertomaan lukijoilleen mitä seutukunnassa tapahtuu. Kaikilla näillä kolmella taholla on myös julkilausuttu tai julkilausumaton toive käyttää valtaa omien päämääriensä saavuttamiseksi.

Ranskalainen filosofi Michel Foucault on tutkinut valtaa ja vallan määrittelyä runsaasti. Hänen mukaansa valtaa ei ole ilman tietoa, eikä poliittista valtaa ole ilman täysin erityistä tietoa. Tieto ei myöskään ole vapaata poliittisesta vallasta, vaan tiukasti sitä täydentävää. Valta on usein myös hyvin luovaa, kreatiivista. (Foucault 2003, 49, 51,149) Valta ei ole instituutio, eikä rakenne eikä mahtitekkijöiden voima. Valta on sillä, joka hallitsee monimutkaista strategista tilannetta yhteisössä.(Foucault 1997, 114). Suomalaisen valtio-opin klassikon Jan-Magnus Janssonin klassisen vallanmäärittelyn mukaan valta on henkilön tai henkilöryhmän kykyä toteuttaa tavoitteitaan (Jansson 1985)

Maankäytön suunnittelu

Vuoden 2000 jälkeen kuntien asema maankäytön suunnittelussa vahvistui. MRL:n ensimmäisten vuosien aikana havaittiin, että kuntien resurssit ja vuosien aikana omaksuttu toimintakulttuuri muovaavat paljon sitä, miten kunnat pystyvät noudattamaan lain niille suomaa oikeutta ja velvollisuutta. Kunnat ovat käyttäneet etenkin suurten hankkeiden selvittämisessä konsultteja huomattavasti enemmän kuin vanhan lain aikana. (mm. Laine et al.2005 ja Santasalo et al. 2004) Onko kunta samalla luovuttanut ulkopuoliselle taholle tiedollista valtaa, sillä juuri valmisteluvaiheessa usein ratkaistaan se, mitä asioista kerrotaan ja miten ne esitetään? Maankäytön suunnittelussa valta on sillä, jolla on tiedollinen ylivalta.

Usein maankäytön suunnittelun lopullisena tehtävänä onkin noudattaa maanomistajien tai rakennushankkeiden kehittäjien tekemiä päätöksiä ja toiveita. Kyseessä on jälleen esimerkiksi Nevalaisen (2004) ilmituoma kaavoituksen tiedollinen ja tiedontasoon liittyvä asia. Ohjaavatko tiedollisesti tai erilaisia vaikuttamiskeinoja hyväksikäyttävät yritykset kunnallista päätöksentekoa omien toiveidensa mukaisiksi? (Laakso & Loikkanen 2004, 161 & 193).

Useat tutkimukset, jossa on selvitetty kunnallisten päättäjien ja viranhaltijoiden valtasuhdetta on havaittu, että esimerkiksi ajanpuutteen ja asioiden monimutkaistumisen vuoksi luottamusmiehet sitoutuvat päätöksenteossaan virkamiesten valmisteluun ja esityksiin. Toisaalta ns. asiantuntijavallan kasvusta myös

luottamusmiesten joukossa on merkkejä. Syntyy kilpailutilanne, kumman asiantuntijuuteen vetoavan tahon kanta voittaa, voittaako asiantuntijavirkamiesten vai asiantuntijaluottamusmiesten kanta. (mm. Leväsvirta 1999, Ruostetsaari-Holttinen 2001).

Kuntien päätöksenteon tapauskulkua ja siellä tapahtuvaa vallankäyttöä ei ole tutkittu kovin paljon. Matti Wiberg kirjoittaa, että valta kunnassa on hyvin pienen eliitin käsissä. Heidän ei välttämättä tarvitse kuulua samaan puolueeseen, vaan heitä yhdistää halu yhdessä päättää kunnan asioista ja he ovat tottuneet luottamaan toistensa kykyyn hoitaa asiat sovitulla tavalla loppuun saakka. Tämä on monesti hyvin tehokas ja nopea tapa toimia. (Wiberg 2005, 26)

Tiedotusvälineiden rooli

Median rooli kunnallisten päätösten valmistelussa ja syntymisessä on mielenkiintoinen ja kaksiteräinen asia. Joensuun keskustan muuttumista tutkiessaan Jaana Nevalainen havaitsi, että paikallinen maakuntalehti Karjalainen oli selkeästi yksi päätöksenteon toimijoista. Tosin Karjalaisen taustayhteisö on merkittävä kiinteistöomistaja kaupungin keskustassa, mutta tätä puolta lehti ei tuonut aktiivisesti esiin uutisoidessaan keskustan kehittämisen eri vaiheista. Paikallinen lehti oli näin ollen ns. neljäs valtio – tai pitäisikö sanoa kunnallinen mahti. (Nevalainen 2004)

Tiedotusopin tutkijat ovat esittäneet erilaisia käsityksiä toimitusten suhteesta vallankäyttäjien ja valtaan ei ole yksiselitteinen asia. Median roolia vallankäyttöön osallisena tukee Kauko Pietilän esittämä kanta. Sen mukaan lehtien olisi otettava aktiivisesti osaa alueensa poliittiseen peliin – kuten Nevalainen osoitti Joensuussa tapahtuneen: ” Jos tarjoutuu poliittisen pelin mahdollisuus, lehtien pitäisi pikemminkin kiihdyttää, laajentaa ja paisuttaa sitä kaikin – ainakin kaikin hyväksyttävien – keinoin, yleisönsä nimissä.” (Pietilä Kauko 1998, 75)

Markku Heikkilän (1998, 73-78) mielestä media lähtee helposti käsittelemään poliittisia asioita järjestelmän sisältä, eikä ulkoa katsoen. Toimittaja samaistuu näin niihin henkilöihin, joiden toimintaa hän seuraa ja joiden kanssa hän jatkuvasti on tekemisissä. Heikkilän mielestä Suomessa ei enää kukaan puhu vallanpitäjien kontrollista.

Pentti Raittila pohti väitöskirjassaan journalismin esitystapoja ja tekstien tulkintaa. Hän kirjoittaa näin:

”Journalismin erityismerkitys on siinä, että se vaikuttaa kaikkien muiden instituutioiden sisällä käytävään keskusteluun. Journalisti voi vaikuttaa, ketkä henkilöt ja mitkä instituutiot saavat äänensä kuuluviin julkisuudessa. Luonnollisesti journalistin omat tietoiset tai tiedostamattomat asenteet saattavat vaikuttaa jutussa esiintyvien toimijoiden valintaa ja kontekstointiin sekä siihen, ketkä pääsevät puhumaan omalla äänellään. Useimmin lähteiden ja puhujien valinnan taustalla lienevät kuitenkin rutiinit, sattumat ja kireiden aikataulujen asettamat rajoitteet.” (Raittila 2004, 309)

Median valta voi olla arvaamattoman suuri, sillä usein vain median kautta asukkaat saavat tietoa omien luottamushenkilöidensä tekemisestä ja yhä suurempina ja etäisempinä yksikköinä toimivien kuntien suunnitelmista.

1.4. Tutkimuksen kohteet

Espoossa oli vuonna 1995 kenties ensimmäinen suuren mittakaavan market-rakentamista vastustava kansalaisliike. Friisilän omakotiyhdistys vastusti voimakkaasti Seston kaavailemaa ja sittemmin aivan omakotiasutuksen viereen rakentamaa market-rakennusta. Myöhemmin samainen peltoaukeama on täytynyt erilaisista kaupan suuryksiköistä. (Ajankohtainen kakkonen 07.03.1995))

Vuonna 1999 Oulussa käytiin hyvin mielenkiintoista keskustelua, saako paikallinen Osuuskauppa Arina rakentaa hypermarkettinsa alueelle, jota kaupunki ei ole asemakaavassa varannut kyseiselle toiminnalle, vaikka kaupunginjohto olikin kahdenkeskisissä neuvotteluissa antanut Arinalle luvan ns. Limingantullin hypermarketin rakentamiseen. Kyseinen hypermarket rakennettiin valmiiksi ennen kuin sen lopullinen rakennuslupa tuli voimaan. Tämä tapahtui juuri ennen uuden MRL:n market-pykälän voimaantuloa.

Tein Ajankohtaiseen kakkoseen jutun aiheesta vajaata kahta kuukautta ennen virallisia avajaisia, samana päivänä kun Eduskunta hyväksyi uuden maankäyttö- ja rakennuslain. Marketin rakentajan, Osuuskauppa Arinan, toimitusjohtaja Kari Salminen sanoi haastattelussa: ”Pidän omituisena, että meidän toimintaa pyritään ohjailemaan lainsäätäjän taholta”. Kaupunginhallituksen jäsen ja kokoomuksen valtuustoryhmän puheenjohtaja Ulla Hilmola puolestaan näki tilanteen näin: ” Tässä kauppapaikka-

asiassa meitä on viety kuin pässiä narussa”. Ja kilpailevan kaupparyhmän Suomen Sparin aluejohtaja Matti Marttila tiesi, että ”Varmasti tässä kauppapaikkajaossa on jonkinlaista rahapeliäkin käyty”. (Ajankohtainen kakkonen 19.01.1999)

Myöhemmin kaavoitusasiaa käsiteltiin KHO:ssa ja Osuuskauppa Arinan antamia eduskuntavaaliavustuksia puitiin runsaasti mediassa. Kyseinen market-kiista ei ole ollut ainoa, mitä Oulussa on käyty 2000-luvun vaihteessa. Kuka loppujen lopuksi käytti valtaa ja millaista valtaa oululaisessa market-keskustelussa?

Uusmaalainen Porvoon kaupunki on edelleen yksi harvoista suomalaisista yli 40 000 asukkaan kaupungeista, jossa ei ole hypermarketteja kaupungin sisääntuloteiden varsilla. Vuonna 2003 kaupungin luottamusmiehet kuitenkin pyörsivät aiemmat valtuuston päätökset, että kaupunkiin ei rakenneta keskustatoimintojen ulkopuolista päivittäistavarayksikköä ja päättivät sallia kahden kaupan suuryksikön kaavoittamisen ohikulkevan E18 moottoritien varteen. Porvoossa ei vielä (maaliskuu 2007) ole aloitettu hypermarkettien rakentamista, sillä Itä-Uudenmaan maakuntakaava on valmisteilla ja vanha kaava ei salli hypermarkettien rakentamista valtuuston päätöksen mukaiselle alueelle. Vanhan rakennuslain aikana Porvoon luottamusmiesten muuttunut kanta olisi jo todennäköisesti realisoitunut.

Tutkimuskysymykset

Kiinnostukseni kaupansuuryksiköiden kaavoitukseen ja rakentamiseen juontaa juurensa 80-lukuun ja työskentelyyni kaupan alan lehdissä, mutta ennen kaikkea 90-luvun alkuvuosiin, jolloin pääsin seuraamaan TV2:n Ajankohtaisen kakkosen toimittajana muutamaa kiinnostavaa market-rakentamiseen liittyvää keskustelua.

Tässä tutkielmassa pyrin selvittämään, miten kaupan suuryksiköiden eli hypermarkettien kaavoituspäätökset kunnissa syntyvät. Millaisia valtarakenteita päätösten takana on? Miten media on uutisoinut ja käsitellyt hypermarket- hankkeita?

Tutkin paikallistason vallan muodostumista lähtökohtana ranskalaisen filosofi Michel Foucaultin ajatukset: " Valta syntyy tiedollisten, taidollisten, materiaalisten ja

taloudellisten resurssien käytöstä - siitä muodostuu taktinen valta, kyky aikaansaada jotakin ja hallita strategisesti kokonaisuuksia." Myös tanskalainen kaupunkisuunnittelun tutkija Bent Flyvbjerg korostaa, että etenkin paikallistasolla valta on tietoa.

Monien suomalaisten tutkimusten mukaan kunnalliset valtarakenteet ovat muuttuneet 90-luvulla ja johtavien virkamiesten ja suunnittelijoiden asiantuntijavalta on kasvanut lisää 2000-luvulla. Näkyykö tämä kehityssuunta myös kaupan suuryksiköiden kaavoituspäätöksissä? Vai onko Matti Wibergin kirjassaan *Valta kunnassa* esittämä väite, että päätökset syntyvät pienen ryhmän päätöksillä ja sopimuksilla, totta.

Kolmas teoreettinen lähtökohta liittyy median rooliin kaavoitusratkaisuisissa. Onko media kolmas päätöksenteko-/ suunnittelukoneisto luottamusmiesten ja virkamiesten rinnalla? Puhutaanko enää journalismin kautta tapahtuvasta vallan kontrollista vai tuotetaanko median kautta halutunlaista, "oikeanlaista" tietoa päätöksenteon pohjaksi.

Aihetta lähestyn kahden erilaisen ja eriaikaisen tapauksen avulla. Ennen nykyisen maankäyttö- ja rakennuslain voimaantuloa Oulussa käytiin kiivasta kunnallispoliittista keskustelua Osuuskauppa Arinan Prisma-tavaratalon kaavasta. Toinen esimerkki käsittelee Porvoota, missä on koko 2000-luvun keskusteltu hypermarkettien rakentamisesta. Porvoo edustaa nykyisen lain mukaista päätöksentekoprosessia.

Lähestyn molempia tapauksia tehtyjen päätösten kautta. Lisäksi käyn läpi paikallisen median kirjoittelua aiheesta. Haastattelin myös molempien kaupunkien luottamushenkilöitä, viranhaltijoita, kaupan ja median edustajia. Näiden kolmen erilaisen, mutta toisiaan täydentävän aineistokokonaisuuden avulla selvitän kunnallisen vallankäytön rakennetta, tiedon merkitystä vallankäytössä ja median kautta syntyvän julkisuuden osuutta päätöksenteossa. Media edustaa selvityksessäni myös maankäyttö- ja rakennuslain edellyttämää kansalaisosallistumista, sillä kaupan suuryksiköiden kaavoitusasiat eivät ole toistaiseksi herättäneet laajaa kansalaisosallistumista.

2. PAIKALLINEN VALTA

Valta on käsitteenä kiehtova. Siitä kertovat myös lukuisat erilaiset vallanmääritelmät. Kenellä on valta päättää? Arkipuheessa sanomme usein, että tietyllä henkilöllä on valtaa tai tietyllä organisaatiolla on valtaa, mutta miten se tietty henkilö valtansa saa tai mikä instanssi on määritellyt, että tietyllä organisaatiolla on oikeus käyttää valtaa. Onko niin, että valta on sillä, joka sen ottaa?

Max Weberin mukaan jokainen laillisesti tehty virallinen päätös edesauttaa, että joku voi harjoittaa vallankäyttöä suhteessa toisiin osapuoliin. Vallan ominaisuuteen kuuluu myös pyrkimys saavutetun vallan laajentamiseen toisaalle. (Gert & Mills 1970, 159-162, 180) Toinen näkökulma valtaan on Michel Foucaultin (1970, 217-219) käsite ”tiedon positiivinen tiedostamattomuus” eli että tietoa jaetaan juuri sen verran päätöksenteon pohjaksi tai/ja julkisuuteen, kuin se on vallan saavuttamiseksi tai vallan ylläpitämiseksi tarpeellista.

Tässä luvussa pohdin vallan käsitettä, etenkin siitä perspektiivistä, miten paikallisella tasolla valtaa käytetään, onko todellinen vallankäyttäjä edustuksellisesti valittu poliitikko, vai kunnallinen virkamies vai liike-elämän edustaja? Ja millaisessa roolissa näiden toimijoiden joukossa on paikallinen tiedonvälitys.

Valta on olemassa oleva suure kaikkien institutionaalisten toimijoiden kesken, oli näiden toimijoiden keskinäinen rooli tai suhde millainen tahansa. Ristiriitaisissa tilanteissa suurimmat vallankäyttäjät ovat usein niitä jotka voivat kontrolloida hallintoa, tiedonvälitystä tai tuotannollista toimintaa. (Gerth & Mills 1964, 328 -331)

Kuntalain 2.1.§ ensimmäinen lause antaa kunnalle valtaa. Siinä sanotaan: ”Kunta hoitaa itsehallinnon nojalla itselleen ottamansa ja sille laissa säädetyt tehtävät”. Kuntalain 1.2.§ pykälä puolestaan alkaa sanoilla: ”Kunnan päätösvaltaa käyttää asukkaiden valitsema valtuusto”. (Kuntalaki)

Hyvin usein vaaliehdokkuutta perustellaan sanomalla, että yhteiskunnallisten asioiden lisäksi ehdokasta kiinnostavat yhteisten asioiden hoito. Nämä yhteisten asioiden hoidot ovat vallankäyttöä. Yhteiskunnassa onkin aina ollut vaikuttamista ja valtaa tavoittelevia henkilöitä. Heille valta on ollut palkitseva tunnetila ja he tavoittelevat valtaa itsensä vuoksi, mutta saavuttaakseen valta-asemansa, he tarvitsevat organisaation ympärilleen, sillä vallan tärkein lähde on nyky-yhteiskunnassa organisaatio. Ilman kehystä, ei ole mahdollisuutta saada valtaa. (Galbraith 1984 s.23, 67-84)

2.1. Vallan ja tiedon suhde

Valtaa ei myöskään ole ilman valtasuhteita. Valta tarvitsee toimijoita ja vallankäytön välineitä – kielen. Käyttämämme kieli ilmenee käyttämämme puhetapana tai ilmaisutapana, mistä voidaan käyttää myös sanaa diskurssi.

Diskurssin käsitteellä tarkoitetaan kaikkea puhuttua ja kirjoitettua kieltä sekä usein myös visuaalista ja audiovisuaalisia merkitysten tuottamisen muotoja (Väliverronen 1998, 20-22). Vielä laajemman diskurssimääritelmän mukaan kyse on ajatusten, käsitteiden ja luokittelujen kokonaisuuksista, joiden avulla kaikille yhteiskunnallisille ja yhteisille asioille ja toiminnoille annetaan merkityksiä (Hajer 1995, 43-45).

Foucault ja diskurssit

Michel Foucault on yksi diskurssin käsitteen tunnetuimpia kehittäjiä. Hän korostaa, että diskurssin käsite tarkoittaa niiden asioiden kokonaiskuvaa, jotka on lausuttu tietyllä kentällä. Kyse on ajattelurakennelmien erittelystä. Diskurssit ovat Foucaultille lausumien arkisto. Näitä lausumia esitetään julki tietyn järjestelmän mukaisesti, määrättyssä järjestyksessä Teoksessaan *The Archaeology of Knowledge* hän kirjoittaa, että diskursseja ei voi pitää irrallisina, eikä yksi diskurssi koskaan voi yksistään kertoa todellisuudesta, vaan niitä pitää katsoa osana kokonaisuutta. Jokainen diskurssi viittaa johonkin toiseen ja määrittyy suhteessa johonkin toiseen. Hän käyttää esimerkkinä rikkasta, jonka rikkaus tulee ymmärretyksi vasta köyhän rinnalla. Jokainen teksti viittaa aina johonkin toiseen tekstiin. Valtakin on olemassa vain suhteessa johonkin muuhun. (Foucault 1997, 131).

Foucault korostaa, että jokainen diskursiivinen käytäntö suuntaa valintoja ja rajaa aina ulkopuolelleen jotakin. Sen tavoitteena on luoda uusia, joskus odottamattomiakin kokonaisuuksia. Diskursiivinen käytäntö on ajattelurakennelmien erittelyä, se on toiminnan alue, jossa rajataan toimivia objekteja, määritellään tiedon subjektille oikeutettu näkökulma ja jossa päätetään niistä normeista, joiden avulla käsitteet määritellään hyväksytyiksi (Foucault 1976, 83-85).

Näin ollen jokainen diskursiivinen käytäntö myös rakentaa rajoja ja rajojen määrittelyyn avulla käyttää valtaa. Aina kyseessä ei ole julkisanottu lausuma tai kirjoitus, vaan kyse voi olla myös yhteisön itselleen kehittämistä sisäisistä toimintatavoista, ns. syvä tiedosta. Tämän vuoksi onkin oleellista tietää sitä, millaisissa olosuhteissa ja millaisten ehtojen alaisuudessa diskurssilla on ns. totuusarvo. Vain oikeissa olosuhteissa lausuttu diskurssi voi toteutua, siksi tiedon ja vallan suhteella on oma merkityksensä.

Foucault (1970, 217-219) on luonut mielenkiintoisen termin ”tiedon positiivinen tiedostamattomuus”. Tiedon tuottaja pyrkii määrittämään omalle tiedolleen oikeutetun näkökulman ja hän luo keskusteluun oikeat, itselleen soveltuvat käsitteet. Näitä sääntöjä ja toimintatapoja ei koskaan kuitenkaan muotoilla näkyviin, vaan ne ovat olemassa kulloisenkin tilanteen yhteydessä. Tämä perustuu Foucault’in (2003, 149) esittämään lausumaan, että valta on aina kreatiivista.

Valta on olemukseltaan paitsi luovaa, myös vaihtuvaa. Valtasuhteet eivät ole normaaleissa olosuhteissa pysyviä eivätkä millään muotoa tasa-arvoisia. Valtaa ei voi myöskään kutsua hyödykkeeksi tai asemaksi eikä juonitteluksi, vaan kyseessä on poliittisten menetelmien menettelytapa, monimutkaisten strategisten suhteiden verkko tietyssä yhteisössä ja ajassa. Näiden poliittisten toimintatapojen valta on täsmälleen yhtä suuri ja yhtä merkittävä kuin miten epätasa-arvoisia suhteita ne voivat luoda. (Dreyfus & Rabinov 1982, 85-187) Valta on ymmärrettävissä myös voimasuhteiden moninaisuutena ja toimintatapana, jonka avulla jatkuvassa käynnissä olevat valtakamppailut muuttavat voimasuhteita (Dreyfus & Rabinov 1982, 211-213)

Nämä suhteet voivat muuttua nopeastikin. Yksi totuuden politiikka korvautuu toisella. Tämä lause osoittaa Foucaultin näkemyksen, että erilaisten oikeiden totuuksien luojat

etsivät onnistuneen diskurssin jälkeen uuden, miettimättä kuitenkaan aina onnistuneen diskurssin valtavaikutuksen sisältöä ja moraalisia seuraamuksia. Foucault sanookin näiden asioiden olevan usein toimijoille yhdentekeviä. (Foucault 1977b, 114–133) Tämän uudenlaisen toiminnan vallanhaltija selittää luomalla uuden diskurssin. Valtajärjestelmää voikin kutsua ei vain luovaksi, vaan myös kierteiseksi. Myös totuus on sidottu valtajärjestelmän kierteisyyteen, se syntyy vallasta ja vallanvaikutuksesta se myös muuttuu. Totuus on aina sidoksissa valtaan ja Foucault korostaakin, että aina olisi selvitettävä millaiset ovat yhteiskunnalliset, taloudelliset ja kulttuuriset vallanmuodot (Foucault 1998, 34,54)

Nevalainen (2004) on havainnut, että kaupunkisuunnittelun vallankäytön lähtökohtina ovat aina taloudelliset, poliittiset tai hallinnolliset seikat. Hän liittää mukaan myös neljännekin elementin eli tiedonvälityksen, jonka avulla kolmen ensin mainitun vallankäyttäjärühmän ajatukset saadaan julkisiksi. Tämä nelikko rakentaa yhteistyössä kaupunkien yleisilmettä, toimintaa ja sen kokemisen mahdollisuuksia. Tämä nelikko ja myös muut toimijat, kuten asukkaat tarkastelevat kaavoitusta omasta näkökulmastaan, omista arvoistaan ja intresseistään, jolloin heidän tuottamansa tieto ja totuus poikkeavat toisten luomasta oikeasta tiedosta. Oleellista onkin nähdä kuka on merkittävin tiedontuottaja, kenellä on tiedonpolitiikan valta (Nevalainen 2004, 59-60, 48-149)). Tiedontuottaminen on kaavoituksen oleellinen vallan käytön lähde, sillä kaikenlainen kaupunkisuunnittelu perustuu siihen tietoon, jonka avulla kaupunkia ja sen ilmiöitä ja suhteita pyritään hallitsemaan. Kaupan suuryksikkö on puhtaimmillaan juuri tämänkaltainen ilmiö. Se ei muokkaa vain kaupunkikuvaa vaan myös asukkaiden päivittäisiä rutiineja ja kokemuksia. Se mihin ja millä perusteilla market kaupungissa sijoitetaan, perustuu jonkun tahon tuottamaan tietoon, joten tieto on valtakysymys, jossa mahdollisen ja järkevän ala määritellään (Häkli 2002, 115-117). Keskeisen tiedon tuottajalla on selkeä etulyöntiasema.

Kimmo Lapintie (2003, 9-24) toivoo ennen kaikkea entistä terävämpää ja analyttisempää otetta selvitettäessä erilaisten yhdyskuntasuunnittelun toimijoiden tieto – ja asiantuntemusrakenteita. Yhdyskuntasuunnittelussa strategia, taktiikka ja valta nähdään ongelmallisina toimintoina. Nämä kolme elementtiä halutaan piilottaa julkisesta keskustelusta. Siitä puolestaan seuraa, että toimintaa perustellaan ylevien, mutta väljien käsitteiden avulla, jotka omalta osaltaan mahdollistavat hegemonisen

aseman toiminnan kentällä. Käsitteet eivät ole vain yleviä ja väljiä, vaan usein myös epäselviä ja moni-merkityksellisiä, jolloin suunnittelupäätökset vain syntyvät ja kukaan ei muista tehneensä niitä. Päätösten todelliset tekijät ja motiivit peittyvät jonnekin.

Foucault'in tuotannossa on kaksi hyvin keskeistä termiä: tieto ja valta. Hän esittää jatkuvasti kysymyksen, mikä on valta ja mikä on totuus. Valtaa koskeva kysymys on hänelle poliittinen ja totuutta koskevat pohdinnat filosofisia. Kaikesta huolimatta hän sanoo, että politiikkaa on kaikkialla ja että kaikki on politiikkaa. Foucault ei aseta tietoa ja valtaa toistensa vastakohdiksi. Valtaa ei ole ilman tietoa, eikä poliittista valtaa ole ilman täysin spesiifia tietoa. Tieto ei myöskään ole vapaata poliittisesta vallasta, vaan tiukasti sitä täydentävää. (Foucault 2003, 49,51)

Valtaa voi ja pitää tutkia kyseenalaistamalla niiden prosessien oikeutus, jotka säätelevät toimintaamme. Mitä näissä prosesseissa tapahtuu? Valtaa voi katsoa myös niin, että se on inhimillisen moninaisuuden asettamista järjestykseen. Valta pyritään säilyttämään kolmen erilaisen, mutta toisiinsa hyvin läheisesti nivoutuvan toiminnan avulla: 1. valtaa on pystyttävä harjoittamaan mahdollisimman vähin poliittisin tai aineellisin kustannuksin, 2. yhteiskunnallista valtaa on harjoitettava niin, että sen kaikenlaiset vaikutukset saavuttavat mahdollisimman laajan levinneisyyden ja mahdollisimman tehokkaasti ja 3. näin aikaansaadun vallan tuottama taloudellinen kasvu tulee sitoa vallankäyttäjien omaan toimintapiiriin. Foucault tiivistää tämän kirjoittamalla, että kaikkien osien tottelevaisuus ja hyödyllisyys olisi saatava kasvamaan samanaikaisesti ja että on toimittava niin, että vallankohteet eivät huomaa olevansa kohteina. Tämä vaatii tietojen keräämistä vallankohteista ja edellyttää sitä, että vallankäyttäjät eivät korosta valtansa runsautta. (Foucault 1980, 245-249). Vallan kasvu lisääkin tiedon määrää.

Näin ollen myös yhdyskuntasuunnittelussa vallanhaltijoilla on mahdollisuus tiedollisen etumatkan jatkuvaan ylläpitämiseen tiedon määrän lisääntyessä. Esimerkiksi keskustelua ja kiistaa aiheuttavissa kaupan suuryksiköiden kaavoituspäätöksissä tiedon tuottamisen oikeutus ja mahdollisuus ovat oleellisia ratkaisun avaimia.

Flyvbjergin teesit

Tanskalainen Bent Flyvbjerg (1998) puolestaan sanoo, että valta on tietoa ja että valta määrittää itse mikä on tiedoksi luokiteltavaa. Väitteensä hän pohjaa ns. Aalborgin projektin tuloksiin. Hän seurasi pitkään tämän tanskalaisen kaupungin yhdyskuntasuunnittelua ja havaitsi, että ratkaisut tehtiin muilla kuin rationaalisilla perusteilla. Nämä perusteet tehtiin myöhemmin hyväksytyimmiksi ja perustellummiksi teettämällä sovitunkaltaisia selvityksiä. Flyvbjergin havaintojen mukaan Aalborgin poliittinen eliitti pystyi murtamaan suunnittelijoiden laatiman kaupungin keskustan ja liikenteen uudistamisen pieniksi, erillisiksi osiksi, sillä seurauksella, että lopputuloksesta tuli sekava ja epäonnistunut. Hänen mukaansa etenkin paikallinen liike-elämä, etujoukoissaan kauppakamari pystyi käyttämään valtaa niin poliitikkoihin kuin virkamiehiin. (Flyvbjerg 1988, 219-224)

Flyvbjerg kehitti Aalborgin projektin pohjalta omat valta-teesinsä. Teesien peruslähtökohtana ovat hänen näkemyksensä tiedon ja vallan suhteesta. Hänen mukaansa valta hankkii aina sen tiedon, jonka avulla se voi edesauttaa omia päämääriään. Toisaalta valta myös vähättelee ja ehkäisee sellaisen tiedon julkisuutta, joka kyseenalaistaa vallan tavoitteet. Valta myös määrittää sen millainen tieto saa määräysvallan ja hallitsevan, oikean tulkinnan. Flyvbjerg on todennut, että meidän tulisi kiinnittää enemmän huomiota vallan rationaalisuuteen kuin rationaalisuuden valtaan. Flyvbjerg (1998, 226). Sanoja rationaalisuus ja rationalisaatio voi selventää myös sanaparilla ”julkisivu” ja ”kulissien takainen maailma”. Julkisivu on nimensä mukaisesti avointa toimintaa, mutta se ei silti koskaan paljasta kaikkea. Sen sijaan piilossa julkiselta tarkastelulta tapahtuvassa ”kulissien takaisessa maailmassa” valta ja rationalisointi ovat voimissaan. (Sotarauta 2000, 5-6)

Flyvbjerg määrittelee valtaa kymmenosaisella teesilistalla (1998, 227-237).

1. ”Valta määrittelee todellisuuden”. Tätä määritelmäänsä hän pitää kaikkein tärkeimpänä ja oleellisempana ja tähän määritelmään hän palaa kaikissa muissa vallanmääritelmässään. Valta huolehtii ympärillään olevan todellisuuden määrittelemisestä itse, se ei halua havainnoida vaan se luo strategioilla ja taktiikoilla

suhteensa rationaalisuuteen. Teesin mukainen valta luo ja määrittää konkreettiset suhteet, olivat ne sitten fyysisiä, taloudellisia tai sosiaalisia.

2. ”Rationaalisuus on asiayhteysriippuvaista. Rationaalisuuden asiayhteys on valtaa ja valta sumentaa rationaalisuuden ja rationalisaation välisen rajan.” Sanojen rationaalisuus ja rationalisaatio takana on myös sanapari ”julkisivu” ja ”kulissien takainen maailma”

Aalborgin tapahtumakuluissa Flyvbjerg havaitsi, että rationaalisuus on vallan keskusteltavissa oleva asia, tapahtumat etenevät halutulla tavalla, mikäli taustalla on riittävästi valtaa.

3. ”Rationaalisuuden kaapuun verhottu rationalisointi on usein vallankäytön päästrategia.” Jos toimijalla on riittävästi valtaa, hän voi julkisivun taakse peittää kulissien takaisen maailman. Toisaalta kulissien takaisen maailman ei tarvitse aina merkitä ”kähmintää” tai epärehellisyyttä. Kulissien takaisessa maailmassa olevilla on usein tunne, että heillä on mahdollisuus ja lupa määritellä todellisuutta itse. Tämä on myös yksi merkki vallasta. Flyvbjergin mukaan Aalborgissakin olisi ollut usein mahdollista kyseenalaistaa tehdyt selvitykset, mutta niin ei tehty, koska ne eivät tukeneet haluttua päämäärää.

4. ”Mitä enemmän valtaa sitä vähemmän rationaalisuutta.” Tämä on vallankäyttäjän etuoikeuden merkki, sillä vallankäyttäjällä on mahdollisuus määritellä mikä on todellisuus. Mitä suurempi on valta, sitä vähemmän on kuunneltava ja kunnioitettava ympäristön mielipidettä. Flyvbjerg väittää, että valta mahdollistaa petoksen, itsepetoksen ja tietämättömyyden, jos niiden avulla omat tavoitteet tulevat mahdollisiksi.

5. ”Politiikassa, hallinnossa ja suunnittelussa vakiintuneet valtasuhteet ovat tyypillisempiä kuin ristiriitaiset/vastakkaiset näkemykset.” Flyvbjergin havainnot tukevat Foucault’in teesiä, että valta on luovaa ja muuttuvaa ja valta muuttaa itse itseään. Flyvbjergin havaintojen mukaan ”kähminnät” ovatkin vakiintuneissa olosuhteissa huomattavasti yleisempiä, kuin tilanteessa, jossa vallasta käydään avointa taistelua.

6. "Valtasuhteet ovat jatkuvassa muutostilassa." Aalborgissa toiminnan pitkäjänteisyys ja määrätietoisuus eivät olleet poliitikoille tai hallinnolle mitenkään luonteenomaista. Sen sijaan liike-elämä toimi määrätietoisesti koko ajan, sen tavoitteena oli vaikuttaa politiikkoihin ja siten muuttaa valtasuhteita.

7. "Vallan rationaalisuudella on syvemmät historialliset perinteet kuin rationaalisuuden vallalla." Flyvbjerg korostaa, että modernit ajatukset kuten demokratia ja rationaalisuus ovat vain unelmia tai toiveita. Havaintojensa perusteella hän sanoo, että kutsuessamme hallintoa demokraattiseksi, me sorrumme propagandaan. Hallinto on vain osa vallan käyttäjästä, todellinen valta on jossakin muualla, eli yksilöillä.

8. "Avoimessa vastakkainasettelussa rationaalisuus aina alistuu vallalle." Teesiään Flyvbjerg perustelee mm. viittaamalla vanhaan sananlaskuun, minkä mukaan totuus on sodan ensimmäinen uhri. Hänen mukaansa foucaultilainen tieto-valta – suhde ja toisaalta rationaalisuus-valta- suhde ovat molemmat olemassa myös Aalborgin esimerkissä, mutta siellä korostetusti nousee esiin valta vastaan valtasuhteet, jolloin tieto ja rationaalisuus jäävät toissijaisiksi.

9. "Rationaalisuus-valta – suhteet ovat luonteenomaisempia vakaille valtasuhteille kuin riitasuhteille." Kun yhteisössä on vain yksi valtaa käyttävä ryhmittymä ja yhteenliittymä, he pystyvät konsensusperiaatteen avulla myös sopimaan miten julkisivu hoidetaan.

10. "Rationaalisuuden valta on enemmän piilossa vakaisissa olosuhteissa kuin ristiriitatilanteissa." Flyvbjerg sanoo, että monilla erityisryhmillä on enemmän toiminnanvapautta ja keinoja käyttää avointa valtaa kuin demokraattisesti valituilla elimillä. Esimerkiksi yksityiset toimijat, kuten liike-elämä voi vapaammin ja vähemmän muodollisesti esittää toiveitaan ja vaatia niiden toteuttamista omien päämääriensä suuntaisesti kuin hallinto.

2.2. Tiedon julkisivu vallan määrittäjänä

Tanskalaistutkijan teesit ovat herättäneet myös Suomessa keskustelua. Siinä kun Lapintie (2003, 11-22) näkee Flyvbjergin väitteen, että ”valta sanelee paitsi rakennettavan lopputuloksen, myös sen tiedon, jota tulokseen pääsemiseksi käytetään hyväksi” nihilistiseksi ja suunnittelijoiden työtä aliarvioivaksi, Sotarauta (2000, 8) korostaa, että demokratiassa rationaaliset argumentit ovat ainoa keino puolustaa ja ylläpitää edustuksellisen demokratian ihannetta.

Lapintien mielestä Flyvbjerg pitää suunnittelijoita vain ”piirtäjinä”, ei yhtenä vallankäyttäjänä, osana poliittista valtarakennetta. Ns. Aalborgin-projektissa suunnittelijoilla oli kuitenkin merkittäviä tarpeita oman rationaalisuuden ja tiedon tuottamiseen, mutta toisaalta he eivät nähneet ympärillä tapahtuvaa poliittista peliä riittävän selkeästi. (kts. Flyvbjerg 1998, 143-145).

Kehittäessään alueellisen kehittämispelin ja verkostovallan- mallia Sotarauta on hyödyntänyt Flyvbjergin teesejä. Mallissaan Sotarauta korostaa verkostoitumista. Hänen mukaansa verkostoituneessa uuden ajan yhteiskunnassa ei ole edustuksellisen demokratian ihanteen mukaista yhtä vallankäyttäjää vaan hyväksytysti useita toimijoita, joiden toimintatavat ja valtasuhteet ovat jatkuvassa muutoksessa. Joustavasti toimiva valta luo kilpailukykyä, mutta asettaa myös perinteiselle edustukselliselle demokratialla suuren haasteen. Sotarauta sanoo kyseessä olevan vallan ja rationaalisuuden ja toisaalta vallan ja demokratian välisestä suhteesta, sillä verkostovallassa toimivilla on ympärillään tilaa ja vapautta, koska he voivat määritellä rationaalisuuden siten kuin se parhaiten palvelee heidän päämääräänsä. Tämä on myös uhka kunnalliselle päätöksenteolle, sillä verkostoissa toimivat päättäjät voivat unohtaa, mitä tarkoittaa, että edustuksellinen demokratia ja valta siirtyvät taloudellisia intressejä edustaville tahoille. (Sotarauta 2000, 3-10).

Ruotsalaisen Uumajan kaupungin kulttuurihistoriallisesti merkittävän keskustan suunnittelua ja rakentamista ja ennen kaikkea vallankäyttöä suunnittelun ympärillä tutkinut Krister Olsson osoittaa, että politiikka on antanut vallan yksityissektorille. Syynä on merkittävilta osin politiikan muuttuminen entistä enemmän lyhytjänteiseksi ja yksityisten tahojen intresseistä riippuvaiseksi. Myös avoin julkinen keskustelu on

ohjattua ja rajattua ja todelliset keskustelut käydään suljettujen ovien takana pienen, mutta vaikutusvaltaisen päättäjäjoukon ja liike-elämän edustajien kesken. Kun tämä kulissien takainen keskustelu on saatettu loppuun, päättäjät kukin tahoillaan saavat oman ryhmänsä ilman syvällisiä keskusteluja hyväksymään jo ”sovitun päätöksen” (Olsson 2003, 216-217).

Kaavoituksessa Olsson näkee neljä erilaista vallankäyttäjärhymää, juridisen, taloudellisen, poliittisen ja ammatillisen. Juridinen ryhmä koostuu lainsäädännöllisen vallan käyttäjistä ja tulkitsijoista, taloudellinen ryhmä puolustaa omien intressien ja taloudellisen kasvun mukaisia toiveita, poliittinen ryhmittymä puolestaan joutuu tasapainottelemaan kaikkien muiden välissä ja pitämään mahdollisuuksiensa mukaan esillä asettamiaan arvovalintoja. Neljäs ryhmä eli ammattilaiset käyttävät omaa valtaansa tiedollista asiantuntemusta ja kokemusta osoittaen. Lopullisessa vallankäytön arviossa merkittävimmiksi vallankäyttäjiksi nousevat ne, joilla on suurimmat taloudelliset ja poliittiset resurssit (Olsson 2003, 27,349).

Samanlaisiin tuloksiin päätyi myös Hämäläisen Joensuun keskustan kehittämistä seurattaessaan. Yleishyvänsä oloiseen taloudelliseen kehitykseen vetoamisen avulla taloudellisen vallan edustajat pystyivät jopa piilottamaan omat intressinsä – siis taloudellisen hyödyn saaminen – yleisen edun taakse. Paikallinen liike-elämä, johtavat virkamiehet ja poliitikot pystyivät yhteistyössä keskustan kiinteistönomistaja-lehtiyhtiön kanssa määrittelemään ensisijaisen tiedon ja sitä kautta luomaan itselleen tiedollisen etumatkan suhteessa asukkaisiin ja jopa suunnittelijoihin. (Nevalainen 2004, 267)

Toisenlaisen päätelmän kaupunkisuunnittelun vallankäyttäjistä on tehnyt Aija Staffans seurattaessaan kahden helsinkiläisen kaupunginosan – Lauttasaaren ja Maunulan kaavoitusta ennen kaikkea asukkaiden osallistumisen kautta. Hänen väitöskirjassaan selvitettiin muun muassa, miten kaupunkisuunnittelussa huomioidaan eri toimijoiden näkemykset ja toimiiko kaupunkisuunnittelu erilaisten näkökulmien ja toimijoiden sillanrakentajana. Staffans selvitti myös miten kaavoitukseen vaikuttava ja kaavoituksen seurauksia selvittänyt paikallinen kokemus tieto kykeni vaikuttamaan suunnittelijoiden toimintaan ja heidän tietoonsa. (Staffans 2004)

Staffans nostaakin esille päätöksiä valmistelevien virkamiesten roolin korkealle. Jos heillä on hyvä ammattitaito ja selkeä päämäärä, he voivat suunnitteluasiakirjoilla – jotka poikkeavat selvästi perinteisistä teksti- ja numeropohjaisista asiakirjoista – vaikuttaa suuresti poliitikkojen päätöksiin ja jopa kykyyn hahmottaa kaavoituksen vaikutuksia. (Staffans 2004, 246). Virkamiehet voivat sivuuttaa paikallisten asukkaiden tuottaman kokemustiedon täysin vetoamalla oman ammattikuntansa tietämykseen kokonaisuuksista ja taitoon tehdä visionäärisiä ratkaisuja.

Nevalainen (2004, 59, 265) korostaa juuri Staffansinkin esittelemää tiedon tuottamisen merkitystä vallasta kamppailtaessa. Kaupunkitilan tiedonpolitiikan voittaja on se, joka pystyy ylläpitämään tiedollista ylivoimaa ja tuottamaan tietoa, jonka avulla mielipiteitä jäsennetään, ymmärretään ja määritellään. Taho, jonka hallussa nämä elementit ovat, vaikuttaa maankäyttöpolitiikan muotoutumiseen ja kaavoitusratkaisuihin.

Vallan käyttäjille vallassa pysymisen oleellinen ehto on toiminnan prosessien hallinta. On osattava olla oikeassa paikassa oikeaan aikaan, mielellään hiukan muita ennen. Keskeinen valtaresurssi onkin uudistusprosessien hallinta ja se, että hahmottaa, ketkä ohjeistavat ja valvovat toimintaa (Häikiö 2005, 242). Konfliktitilanteissa vallan käyttäjä ylläpitää asemaansa pelkistämällä toimintaansa, flyvbjergiläittäin ajateltuna siis valtasuhteet määrittävät rationaalisuuden ehdot (teesi 9) (Laine & Peltonen 2003, 417).

Valta on aina strategista, intressiin perustuvaa toimintaa. Intressin haltija voi olla yksilö tai ryhmittymä – esimerkiksi kunta tai yritys. Taustalla on joko taloudellisen tai poliittisen voiton tavoittelu, mitä ei voi kuvitella ilman subjektia (Staffans 2004, 94) Tämä tulkinta on samansuuntainen kuin Weberin käsitys vallasta. Weberin mielestä taloudellinen valta heijastuu aina valtana jollakin muullakin toiminnan sektorilla, jolloin voi sanoa, että vallan tavoittelu on arvokasta *oman itsensä vuoksi*. Usein vallan saamiseen ja vallan tavoittelemiseen liittyy myös sosiaalisen aseman tavoittelu. Ja sosiaalinen asema edesauttaa vallan saamista ja vallan käyttöä. (Gerth & Mills 1970 180-195)

Ruotsalainen pitkänlinjan journalisti Åke Ortmark (1967, 241) kirjoitti jo 60-luvulla yhteiskunnalliseksi pohdiskeluksi nimeämässään kirjassa *Maktspelet i Sverige*, että vallan uloimmat kehät ovat tarpeellisia toimijoita vallan todellisille käyttäjille. Poliitikassa

todellinen vallankäyttäjä voi olla taka-alalla joissakin asioissa ja antaa ns. toisen luokan poliitikkojen hoitaa käytännön työn teon. Valta on silti keskiön eli eliitin hallussa ja todellinen vallankäyttäjä voi konfliktierkässä tilanteessa esiintyä julkisuudessa tapahtuneesta tietämättömänä. Flyvbjergiläisittäin sanottuna: ”Julkisivun taakse voi peittää kulissien takaisen maailman, jos omaa riittävästi valtaa.”(teesi 3.)

Kulissien takaisen maailman voi pitää piilossa julkisuudesta vallan avulla. Eri toimijat - taloudellinen, poliittinen ja tiedonvälitys – ovat riippuvaisia toisistaan ja toistensa toiminnoista, jolloin toimintojen keskinäinen koordinoiminen yhteisen päämäärän saavuttamiseksi on vallankäyttöä. Todellinen vallankäyttäjä on tällöin se, joka pystyy määrittelemään toiminnan tason ja järjestyksen. Poliittisella instituutiolla on perinteisesti ollut hallussaan oikeuksien jakaminen yhteiskunnan eri toimijoiden ja jäsenten välillä, mutta mikä on poliittisten ja taloudellisten toimijoiden keskinäisen vallan ja arvovallan käytön suhde? (Gerth & Mills 1964, 398-404)

Myöhemmissä luvuissa käyn läpi market-kaavoitukseen osallistuneiden käsityksiä omasta vallastaan ja päätöksenteon ns, ykkösvallankäyttäjistä. Onko valta ollut avointa vai onko se ollut julkisivun taakse peitettyä?

Tämän luvun alkuun on kirjoitettu, että valta on otettava. Mutta valta on myös pidettävä. Valtaan liittyy aina tiedollinen ylivoima, kuten 2000-luvulla kaavoitusta selvittäneet suomalaistutkijat ovat osoittaneet. (Häikiö 2005, Nevalainen 2004, Laine & Peltonen 2003, Staffans 2004) Poliitikoilla pitäisi olla kunnallisen asemansa vuoksi vallan käyttöön vaadittavat tiedolliset edellytykset, siis etulyöntiasema. Mutta onko kaupan suuryrityksien kaavoituksessa poliittinen eliitti luovuttanut ainakin osan vallastaan liike-elämälle, kuten Olsson (2003) osoittaa? Nämä kaksi samansuuntaista tutkimustulosta tukevat Flyvbjergin (1998) teesien keskeistä ajatusta, että ”kulissien takaisessa maailmassa” valta on voimissaan ja että ”valta määrittelee todellisuuden”.

Kuten Foucaut (1997b,114) sanoo, valta on lähtöisin tiedollisten, taidollisten, materiaalistien ja taloudellisten resurssien käytöstä. Näitä kaikkia tai osaa niistä käyttämällä, aikaansaadaan taktinen valta, mikä puolestaan mahdollistaa kokonaisuusien hallinnan. Tässä tutkielmassa valta ymmärretään ennen kaikkea tiedollisena määreenä; valta on tiedollista ylivoimaa, joko avoimesti tai kulissien takana.

3. KUNNALLISPOLIITTISET VALTARAKENTEET

Kunnalliset luottamusmiehet ja virkamiehet vastaavat oman alueensa kehittymisestä ja siitä, että päätökset ovat kuntalaisten parhaaksi. Kaupan suuryksiköiden sijoittuminen ei ole merkityksetön asia kunnissa. Ensinnäkin kunnat kilpailevat niistä keskenään. Suuremmissa kunnissa, kunnan eri alueet kilpailevat keskenään kaupan palveluista. Toiseksi hypermarket muuttaa kunnan infrastruktuuria ja tämä muutos on huomioitava päätöksiä tehtäessä. Tässä luvussa keskitytään selvittämään miten suomalaisissa kunnissa päätöksenteko tapahtuu. Kyseessä ei ole enää poliittisten päättäjien ja luottamusmiesten välisen yhteistyön ja vallankäytön arviointi, vaan mukaan on otettava verkostovallassa olevat muut toimijat; tässä ennen kaikkea elinkeinoelämä ja media. Mutta lopullisesti yhdyskunnallinen vastuu kaupan sijoittumisesta on kunnalla ja taloudellinen vastuu hypermarketin kannattavuudesta on kaupalla. Kuitenkin nämä kaksi asiaa kulkevat rinta rinnan, sillä väärässä paikassa oleva hypermarketkiinteistö kalliine infrastruktuureineen saattaa olla muutaman vuoden kuluttua toiminnallisesti tyhjä.

3.1. Kunnan muuttuneet sisäiset roolit

Kunnallishallinto poikkeaa monista muista organisaatiomuodoista. Sille on oleellista selkeä kaksoisjärjestelmä eli poliittinen, luottamus pohjainen osa ja hallinnollinen työsuhde-, yleensä virkasuhdepohjainen osa (Leväsvirta 1999, 20). Kunnanvaltuusto on vaaleilla valittu kunnallinen hallintoelin. Valtuusto valitsee muut päättävät luottamuselimet ja koko tämä luottamusmieskenttä ohjaa ja valvoo palkattua virkamieshallintoa.

Tämä on peruslähtökohta. Mutta kuntien toimintakenttä on muuttunut 1990-luvulla radikaalisti. Kuntalain uudistaminen antoi kunnille lisää itsenäistä päätösvaltaa. Monet muut hallinnon uudistushankkeet ovat lisänneet paikallistason ratkaisovaltaa ja alueellista määrittelyvaltaa. 1990- ja 2000-luvuilla kunnat eivät enää toimi hierarkkisen, ylhäältä ohjatun julkishallinnon mallin mukaisesti, vaan käytännössä toiminta perustuu

ns. hallinta-ajatteluun, jossa asiakohtaisesti syntyy tai synnytetään erilaisia yhteistyö- tai verkostosuhteita eri yhteistyötahojen kanssa. Tämänkaltaisten hallintasuhteiden tuloksekas toiminta vaatii, että toimijoilla on kyky yhteistyöhön huolimatta erilaisista tavoitteista ja toimintakulttuureista (Anttiroikko & Haveri 2003, 137-138).

Muuttunut kunnallinen toimintatapa on asettanut edustukselliselle demokratialle vaativan haasteen; miten ylläpitää oma, kunnallislaisakin kirjattu asema. Kuntalain 1.2. pykälän ensimmäinen lausehan kuuluu, että ”Kunnan päätösvaltaa käyttää asukkaiden valitsema valtuusto”. (Kuntalaki)

Väitöskirjassaan *Kunnan päätösvaltan siirtyminen* Kauko Heuru on selvittänyt laajasti oikeudelliselta kannalta kunnanvaltuustojen valtaa suomalaisen kunnallishallinnon demokraattisten arvojen ja tehokkuusarvojen ristipaineessa. Hän sanoo yksiselitteisesti, että ”valtuuston asema kunnan päätösvaltan käyttäjänä on heikentynyt”. Syynä ovat mm. tehokkuuden vaatimukset, tulosjohtaminen ja managerismi. Mitä pitemmälle tulosjohtaminen ja managerismi ylipäättään viedään kunnallishallinnossa, sitä enemmän valtuuston asema muuttuu kunnan päätösvaltan käyttäjästä kunnan toiminnan legitimoijaksi (Heuru 2000, 267, 357-358). Päätösvaltan hajauttaminen on ollut sekä poliittista että hallinnollista, sillä mm. normiohjaus on korvattu usein informaatio-ohjauksella (Uusikylä 1999, 17-18)

Kunnallisten viranhaltijoiden rooli vallankäytössä on kasvanut. Heidän asiantuntijarooliinsa perustuva oikeus asioiden valmistelussa mahdollistaa virkamiesten vaikutusvallan lisääntymisen suhteessa poliittisiin luottamusmiehiin, jotka maallikkoina joutuvat usein luottamaan asiantuntijavirkamiesten antamaan tietoon. Eikä virkamiesvallan lisääntyminen näy siis vain valmistelussa, se on yleistä myös päätösvaiheessa, johtuen osin kuntien epäselvistä johtosäännöistä ja luonnollisesti myös paikallisista toimintakulttuureista ja henkilöistä. Kolme suomalaista kunnallispolitiikan tutkijaa, Harisalo, Rajala ja Ståhlberg, ovat luonnehtineet kunnallisen vallan käsitettä osuvasti seuraavasti: ”Kunnallispolitiikka valtana ei ole vain yhtä ainoaa asiaa tarkoittava käsite, vaan se voidaan tyypitellä eksplisiittiseen eli ilmivaltaa, implisiittiseen valtaan, pakkovaltaan, asiantuntijavaltaan, asemaan liittyvään valtaan, karismaattiseen valtaan ja heijasteiseen valtaan” (Harisalo et al. 1992). Monet kunnat ovat pieniä yksiköitä, joissa päätöstentekijöiden piiri on pieni ja vaikutusvaltaa saaneet

tahot pystyvät toimimaan joko asemansa tai karismaattisuuden kautta hankitun valta-
aseman tai heijasteisen vallan kautta toimimaan niin, että valta määrittelee
todellisuuden (Flyvbjerg 1998, 227)

Kunnallinen vallanjako luottamusmiesten ja johtavien virkamiesten välillä on
epäselvästi hoidettu suhde, etenkin kunnan poliittisen johtamisen osalta. Heuru
peräänkuuluttaakin, että manageristisessa kunnallishallinnossa, kunnan poliittinen
johtajuus olisi määriteltävä selkeästi ja normatiivisesti. ”Kunnallishallinnossa
tarkoituksenmukaisuusvastuu voidaan juridisessa mielessä toteuttaa vain
luottamushenkilöorganien osalta, eikä se todellisuudessa jatku läpi koko hallinnon.
Kun kunnan päätösvaltaa kuitenkin on siirretty ja sitä on siirtynyt täytäntöönpanevalle
organisaatiolle, jossa lailla järjestetyn tarkoituksenmukaisuusvastuun ulkopuolisilla
viranhaltijoilla on keskeinen asema, seuraus on se, ettei KuntaL 13.1 pykälä ”valtuusto
vastaa kunnan hallinnosta ja taloudesta” voi toteutua.” (Heuru 2000, 372-373) Heuru
(2000,361) kysyy myös: johtaako tämänkaltainen hallintomalli kunnallisen demokratian
loppumiseen?

Kunnilla onkin mielenkiintoinen asema nyky-yhteiskunnassa, jossa yksityiset suuret
toimijat pyyhkiytyvät pois kartalta. Kunnat nimittäin eivät yksityisen yrityksen tavoin
häviä markkinoilta, vaikka ne tekisivätkin väärin valintoja ja toimisivat vastoin
ympäristön asettamia vaatimuksia ja haasteita (Leväsvirta 1999, 98). Tämäkin
näkökulma mahdollistaa kunnissa valtaa käyttävien toiminnan kuten Flyvbjerg
teeseineen väittää.

3.2. Hallinnosta hallintaan

Kuntien hallinnon muuttuessa myös perinteinen hallintomalli, byrokraattiseksi tai
hierarkkiseksi malliksi kutsuttu malli on väistynyt ja tilalle on tullut verkostomainen
hallintamalli, edesauttaen sitä, että epävirallinen vaikuttaminen on lisääntynyt päätöksiä
tehtäessä (Häikiö 2005, 25-28). Hallintomallille (government) on ominaista ylhäältä
alas- annetut ohjeistukset sekä käskyvalta ja virallisiin valtasuhteisiin perustuvat
toiminnot. Hallinnalla (governance) puolestaan ymmärretään verkostomaista,
osallistuvampaa ja yhteisiin tavoitteisiin vapaamuotoisemmin pyrkivää toimintaa,

prosessia. Hallinta ei syrjäytä kokonaan hallintoa, vaan hallintoa tarvitaan myös hallinnassa. (Tiihonen 2004, 21,33)

Hallinnan käsite nitoo julkishallinnon ja yksityisen sektorin sekä kansalaistoiminnan yhteen. Julkisen hallinnon toimintaa voi kuvata sanalla monimutkainen ja tämä monimutkaisuus on jaettu kahdenlaiseen osaan, kesyihin ja ilkeisiin ongelmiin. Kesyvät ongelmat ovat helposti ratkaistavia, ohjeistuksiin perustuvia asioita, mutta ilkeät ongelmat puolestaan vaativat pitkällistä pohdintaa ja suunnittelua ja siitä huolimatta ne jäävät usein vaille pysyvää ratkaisua. Kunnallishallinnossa ilkeät ongelmat ovat vallitsevia ja niiden ratkaisussa tarvitaan yhteistyötä yksityissektorin kanssa. Tämänkaltainen hallinnan tarve on kasvava trendi, mutta se ei silti poista kunnallishallinnon keskeistä ja vastuullista roolia paikallisen vallan käyttäjänä. (Anttiroiko & Haveri 2003, 139-140)

2000-luvulla hallintaverkostot on havaittu välttämättömiksi ja siksi myös tavoiteltaviksi, koska hallitsemisen lähtökohdat perustuvat toiminnan koordinoimiseen ja sosiaaliseen sekä poliittiseen ja hallinnolliseen vuorovaikutukseen (Häikiö 2005, 29).

Hallinnon ja hallinnan käsiteparin eroon tulee selkeyttä Anttiroikon ja Jokelan (2002, 130) luoman vertailun kautta. He ovat jaotelleet tähän käsitteeseen mm. valtaulottuvuuden, tehtäväaluepainotuksen, organisointiperiaatteen ja kansalaisten roolin hallinnon ja hallinnan kannalta. Hallinnassa korostuu kautta linjan aktiivisempi ja laaja-alaisempi ote kuin hallinnossa. Asiaa selventää oheinen kuvio 1.

Kuvio 1. Hallinnon ja hallinnan ulottuvuudet Anttiroikon ja Jokelan mukaan

<u>Ulottuvuus</u>	<u>Hallinto</u>	<u>Hallinta</u>
Valtaulottuvuus	Julkisen sääntely- ja pakko vallan käyttö	Kehittämisen- ja aloitevallan käyttö
Hallinnon päätehtävä	Kollektiivisten päätösten toimeenpano	Kollektiivisten kehittämis- pyrkimysten toteuttaminen
Tehtäväaluepainotus	Viranomaistehtävä	Kehittämistehtävä
Organisointiperiaate	Hierarkia	Verkosto
Julkisyhteisö toimijana	Toteuttaja	Koordinoija
Näkökulma prosessiin	Hallinnon sisäiset prosessit	Hallinnon ulkoiset suhteet
Resurssiulottuvuus	Hallinto-organisaation omat resurssit	Koko yhteisön ja toiminta ympäristön resurssit
Kansalaisten rooli	Alamainen	Aktiivinen toimija
Suhde yrityselämään	Sääntelyn kohde	Kumppani

Lähde: Anttiroiko & Jokela 2002, 130

Oheisen mallin kehittäjät puhuvat myös uudesta paikallisesta hallintatavasta, joka rakentuu ennen muuta yhteistyö-, verkosto- ja kumppanuussuhteiden varaan. Yksi osa-alue on nimetty kumppanuudeksi (partnership). Se on verkostoja tiukemmin säänneltyä sopimuksellista yhteistyötä. Erityisesti julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuusmallit perustuvat näiden toimijoiden intressien yhdistämiseen. Kumppanuusmallit perustuvat selkeään vastuiden ja tehtävien jakoon ja siitä sovitaan yksityisoikeudellisella sopimuksella. Tällaisia toimintamuotoja voidaan soveltaa erityisesti mittaviin kehittämishankkeisiin, kuten monitoimitalon rakentamiseen tai vastaavaan rakennushankkeeseen. (Anttiroiko & Jokela 2002,143)

Hallinnassa korostuu selkeästi perinteisen julkishallinnon ulkopuolisten toimijoiden rooli ja aktiivinen osallistuminen kunnan kehittämiseen. Hallinta myös nivouttaa siinä mukana olevat toimijat yhteen, sillä osallistujat ovat usein riippuvaisia muiden mukanaolevien asiantuntemuksesta, arvostuksesta ja rahasta. Tämä edellyttää osallistujilta luottamusta toisiinsa ja kykyä yhdessä ratkaista ongelmia, ylihallinnollista

toimintaa ja verkostoitumista. Julkishallinnossa työskentelevien päärooli on ja kuuluukin olla demokraattisen prosessin valvonta (Lundqvist 2001, 320-325). Hallintaverkostojen myötä myös poliittisen kamppailun luonne on muuttunut. Nyt edustamisen oikeutus on hankittava tapauskohtaisesti, niin poliitikkojen, virkamiesten kuin yksityissektorin edustajienkin. Muuttuneessa tilanteessa kunnallishallinnossa onkin tehtävä selvä ero virkamiesten ja luottamusmiesten roolien välille ja sen viivan vetävät luottamusmiehet, sillä kyse on poliittisesta ratkaisusta ja demokratian toimivuudesta. Virkamiesten tehtävä on ennen kaikkea hoitaa valmistelu ja täytäntöönpano ja valvoa oikeudellisuutta. Poliitikkojen rooli on suuntaviivojen veto ja moninaisen äänestäjäkunnan etujen ajaminen (Sörensen 2002, 700, 711).

Kunnan päättäjät

Uusmaalaisen kunnanjohtajan mielestä ”Valta on kuin kännykän akku; siitä häviää virta, jos sitä ei käytetä. On tärkeämpää tehdä oikeita asioita kuin asioita oikein” (Hämäläinen 1999, 43). Kunnissa vain pieni joukko todella käyttää valtaa. Strategiseksi eliitiksi on kutsuttu valtuuston ja kunnanhallituksen puheenjohtajistoa, kunnanhallituksen jäsenten ja johtavien kunnallisvirkamiesten sekä perustasolla toimivien puoluejärjestöjen johtajiston muodostamaa ydinryhmää (Bühler 1977)

2000-luvulla määritelmä ei ole enää näin juhlava, sillä Wibergin mukaan vallan käytön eliitti koostuu toimijoista, jotka ovat tottuneet junailemaan asiat haluamallaan tavalla. Nämä toimijat tuntevat toistensa tavat ja luottamus on järkipäistä, ei puoluetoveruuteen perustuvaa. Toimijat tietävät, että puoluetoveri on usein kilpailija, ei yhteistyökumppani. Päätöksenteko on parhaimmillaan nopeata, sillä toimijat sopivat asiat pienessä piirissä ja tuovat usein valmiin ratkaisun muiden käsiteltäväksi. Ongelmana on edustuksellisuuden puute, päätökset tehdään virallisten rakenteiden ulkopuolella ja usein julkisuudelta piilossa, tai sitten valmistelun tehneet virkamiehet ajavat oman näkemyksensä läpi kiireisten tai asiaan paneutumattomien poliitikkojen puolesta. Etenkin konfliktitilanteissa todellinen päätösvalta tulisi olla poliitikoilla, mutta tiedontason heikkouden vuoksi päätöksiä tehdään virkamiesten valmistelun mukaisesti, kyseenalaistamatta valmistelua. Osin syynä on virkamiesten vallantavoittelu ja sitä kautta vahvistunut asema, osin poliitikkojen itse itselleen valitsema heikkous (Wiberg 2005, 26-29, 36- 37).

Luottamushenkilö voi legiimiin asemaansa – poliittinen vastuu - vedoten ajaa omista lähtökohdistaan lähteviä asioita. Sen sijaan viranhaltijalta puuttuu vastaava oikeutus, mutta kuitenkin viranhaltijalla on mahdollisuus asiantuntijuutensa ansiosta edesauttaa omien intressiensä toteutumista, etenkin, jos luottamushenkilöstö sallii täytäntöönpanevan tai valmistelevan henkilöstön ottaa itselleen kuuluvaa valtaa. Kuitenkin kansanvaltaisessa järjestelmässä ei pitäisi olla mahdollisuutta sellaiselle politiikan teolle, jonka sisällön vain virkamiehet päättävät. (Ryynänen 2006, 130)

Virkamiesten vahvistunutta asemaa tukevat myös päättäjäkyselyn tulokset. Peräti 40 prosenttia vastaajista yhtyy väittämään, että ”todellista päätösvaltaa kunnissa käyttävät viranhaltijat, eivät luottamushenkilöt”. Eri mieltä olevia on eniten yllättäen virkamiehistössä. (Pikkala 2005, 39) He siis itse kokevat oman vaikutusvaltansa pieneksi, ehkä jopa liian pieneksi suhteessa luottamusmiehiin.

Viranhaltijat arvioivat omien vaikuttamispyrkimysten olevan myös tuloksellisempia kuin vastaavasti hallitusten tai valtuustojen jäsenten arviot, kun luottamushenkilöt ja poliittiset päättäjät ovat itse saaneet arvottaa omia vaikuttamismahdollisuuksiaan. Kunnanjohtaja puolestaan kokee omaavansa enemmän vaikutusvaltaa kuin hallituksen tai valtuuston puheenjohtajat. Vuodesta 1995 vuoteen 2003 viranhaltijoiden oma arvio vaikuttamisen onnistumisesta on tosin pudonnut 57%:sta 54 %:iin, mutta merkittävästi suurempi muutos on hallitusten jäsenillä. Heistä katsoo saaneensa itselleen lisää valtaa 52%:a, kun aiemmin luku on 44%:a. Valtuuston jäsenistä puolestaan vastaavat luvut ovat 41% ja 36%. (Pikkala 2005, 39-41)

Eriteltäessä eri vaikuttamistapoja, niin luottamushenkilöiden eniten käyttämät keinot ovat: 1. yhteydenpito esittelevään viranhaltijaan (89%); 2. asian valmistelun seuraaminen ja siihen vaikuttaminen (88%); 3. epävirallisten neuvottelujen käyminen (85%); 4. esitysten teko kunnan elinten kokouksissa (81%) ja 5. tiedon jakaminen asiasta kiinnostuneille kansalaisryhmille (80%). Mielenkiintoiseksi vaikuttamistavat tulevat, kun katsoo tarkemmin listaa viiden tehokkaimpana pidetyn vaikuttamistavan kautta. Ensimmäiseksi nousee ”asian valmistelun seuraaminen ja siihen vaikuttaminen” (58%), mutta tässä on pudotusta vuodesta 1995 vuoteen 2003 peräti 10 prosenttiyksikköä. Vielä suurempi pudotus (12 prosenttiyksikköä) on toiseksi

tehokkaimmassa keinossa ”yhteydenotto esittelevään viranhaltijaan” (56%). Seuraavina ovat 3. epävirallisten neuvottelujen käyminen (53%); 4. esitysten teko kunnan elinten kokouksissa (47%); 5. asioiden nostaminen julkiseen keskusteluun (36%). (Pikkala 2005, 47-48)

Samassa tutkimuksessa selvitettiin myös mihin eri tahoihin luottamushenkilöt ovat yhteydessä kuukausittain. Kaikkein laajin suhdeverkosto oli hallituksen jäsenillä. Heistä kaikki ovat kontaktissa luonnollisesti toisiin hallituksen jäseniin, mutta 4%:a ei kertaakaan johtaviin viranhaltijoihin ja 16 %:a ei pidä kuukausittain yhteyttä kunnan muuhun henkilöstöön. Elinkeinoelämään kontakteja oli 70 %:lla ja tiedotusvälineisiin hiukan yli joka toisella (Pikkala 2005, 49)

Elettäessä verkostoituneessa yhteiskunnassa kunnallisten päättäjien yhteydet ulkopuoliseen maailmaan eivät ole - Pikkalan selvityksen valossa - kovin aktiivisia. Luottamushenkilöt ovat kuitenkin yleensä aktiivisia, monessa mukana olevia kuntalaisia. Puolet luottamushenkilöistä kuuluu ammattijärjestöön, kolmannes urheilutai vapaaehtoisjärjestöön ja 15%:a elinkeinoelämän järjestöihin. Hallituksen jäsenet ovat keskimääräistä aktiivisempia ja mm. 21%:a heistä kuuluu elinkeinoelämän järjestöihin. Pelkkä kuuluminen järjestöön ei kuitenkaan kerro vaikuttamismahdollisuuksista ja päinvastoin. Suurin hyöty arvioitiin saatavan elinkeinoelämän - tai liikuntajärjestön toiminnassa mukana olost (keskimäärin 30% kumpikin). Hallituksen puheenjohtajista 46%:a ilmoitti saaneensa elinkeinoelämän järjestöön kuulumisesta apua vaikutusvallan hankkimisessa. (Helander 2003, 37-47)

Samassa *Kunta Suomi 2004* tutkimuksessa ilmeni, ettei johtavilla viranhaltijoilla ollut läheskään yhtä paljon järjestöjäsenyyksiä. Viidennes ei kuulunut yhteenkään järjestöön ja mm. elinkeinoelämän järjestöihin kuului vain 11 %:a. Yleisin oli ammattijärjestö (53%) (Helander 2003, 32-35).

Kunnallisten johtohenkilöiden verkostoituminen näyttääkin tapahtuvan muuten kuin virallista tietä. Myös kuntien poliittis-taloudellisen eliitin suhteita ja toimia ohi virallisen järjestelmän verhoaa edelleen liikesalaisuuksiin vetoamisen kaapu, vaikka verkostoituminen sinällään ei olisikaan oikeudellisesti eikä eettisesti paheksuttavaa. Kulissien takana toimiminen ja julkisen valvonnan puuttuminen houkuttelee niin

yksilöitä kuin yhteisöjäkin ajamaan omia etujaan. (mm. Ylönen 1993, 30-31; Flyvbjerg 1998, 227-230)

3.3. Kunnalliset vallankäyttäjät

Todellinen kunnallinen vallankäyttäjä vaikuttaa jo valmisteluvaiheessa ratkaisuvaihtoehtojen valintaan ja asioiden esille nostamiseen. Päätösvaiheessa esitetty kritiikki jää helposti jälkijättöiseksi. Selvitettäessä kuuden pirkanmaalaisen kunnan päätöksentekoilmapiiriä ja valtarakenteita ilmeni, että kunnanjohtaja ja kunnanhallitus ovat kuntien vaikutusvaltaisimmat tahot. Selkeästi seuraavina ovat kunnanvaltuusto, kunnanhallituksen puheenjohtaja ja viranhaltijat sekä osastopäälliköt. Vasta seitsemänneksi arvioitiin kunnanvaltuuston puheenjohtaja. Selkeästi poliittista mandaattia hoitavat valtuustoryhmien puheenjohtajat ovat kymmenentenä, tiedotusvälineet kahdentenatoista ja yhdeksäntenätoista ovat yritysjohtajat. Kaikkiaan arvioitavia tahoja oli 33 kappaletta. Osastopäälliköiden valta nousi ensimmäistä kertaa suomalaisessa tutkimuksessa näin korkealle, ohi valtuuston puheenjohtajankin. Itsenäistä valmisteluvallaa käyttävää ryhmää arvioi yksi tutkimuksen haastateltava näin:

” Nää suuret lautakunnat ja niiden esittelijät, ne käyttää todellista valtaa arjessa. Mutta se valta ei näy. Mutta se valta näkyy, joka sitten tehdään valtuustosalissa budjetin muodossa ja investointien muodossa, Siitä näkyy lehdissä kunnanjohtajan puheenvuorot ja kunnanjohtajan esitykset. Mutta se on todellista vallankäytön mahdollisuutta, se esitys”. (Ruostetsaari & Holttinen 2001, 22-25)

Saman selvityksen mukaan toimijaryhmittäin katsottuna vaikutusvaltaisimmat ryhmät ovat viranhaltijat, edustukselliset instituutiot, puolueorganisaatiot, yritykset ja järjestöt (Ruostetsaari & Holttinen 2001, 27). Viranhaltijoiden nousu merkittävimmäksi ryhmäksi tukee useita aikaisempiäkin tutkimuksia. Yllättävää nyt oli se, että luottamusmiehet sanovat suhteidensa virkamiehiin olevan hyvät, vaikka virkamiehet ovatkin saaneet tai omineet luottamusmiehille kuuluvan vallan.

Kunnallispoliitikkojen ja kunnan johtavien viranhaltijoiden yhteistyön todellista tasoa selvitellessä väitöstutkimuksen mukaan käytännön johtamistyö on entistä enemmän viranhaltijoiden vastuulla, koska luottamusmiesten aika kunnallisten asioiden hoitoon on rajallinen. Tosin molemmat ryhmät korostavat tutkimuksessa omaa rooliaan toisen

osapuolen roolin kustannuksella, eli roolit eivät ole lainkaan selkeät. (Leväsvirta 1999, 191-192, 239-240)

Johtavien viranhaltijoiden vaikutusvallan kasvun yksi syy on asiantuntijavallassa, minkä avulla he pystyvät jo suunnitteluvaiheessa vaikuttamaan tuleviin ratkaisuihin, näin on sekä vakiintuneissa että epävakaisissa oloissa. Poliitikot hoitavat laajaa toimintakenttää omia ideologioitaan ja asuinalueidensa toiveita korostaen, jolloin vain erityistä mielenkiintoa herättävät asiat nousevat heidän agendalleen. Viranhaltijoilla on poliitikkoja enemmän yhteyksiä kuntaorganisaation ulkopuolelle. Myös tämä lisää virkamiesten vaikutusvaltaa. He ovat oleellisen verkostotiedon välittäjä poliitikoille. (Leväsvirta 1999, 236-239)

Todellinen poliittinen vaikutuspaikka on suunnittelun ja valmistelun alkutila, jolloin määritellään päämäärä ja reunaehdot. Tässä tilanteessa verkostorakenteella on mahdollisuutensa, sillä ratkaisu syntyy aina poliitikkojen, virkamiesten ja hallinnon ulkopuolisten vaikuttajien kesken, jolloin kahdella viimeksi mainitulla on suunnittelussa enemmän vaikutusvaltaa. Tämän tilanteen jatko-osaa on kuvattu sanaparilla tuomari – asianajaja, sillä päätöksentekovaiheessa poliitikko joutuu tuomarin roolissa käsittelemään eri intressiryhmien toiveita ja etuja. Tuomarin ratkaisut eivät perustu lakiin, vaan ideologiaan. Valmistelusta vastaavat viranhaltijat sekä eri intressitahot ovat kuin asianajajia, jotka tuovat suunnittelun alkuvaiheessa kommentointia varten tietojaan ja vaatimuksiaan sekä lopulta päätöksenteon pohjaksi selkeitä suunnitelmia vaihtoehtoineen. Tämän mallin mukaan politiikan ja suurten linjojen veto kuuluu puhtaasti poliitikoille. (Ståhlberg 1986)

Yritysjohtajien ja yritysten vaikutusvallan luottamushenkilöt arvioivat vaatimattomaksi (Ruostetsaari & Holttinen 2001). Onko tässä kyse vaikutusvallan aliarvioimisesta? Vai onko kyse siitä, että yritykset eivät keskustele koko valtuuston kanssa, vaan vain muutamien kunnan todellisten vaikuttajien kanssa. Asiaa valaisee tältä kannalta erään kunnanjohtajan kirjoittama näkemys, että keskustelu yritysten kanssa on hyvin herkkä asia. Hän joutuu usein viemään valtuustoon saakka yritysten kanssa salassa neuvotellun yhteistyösopimuksen ilman, että koko sopimusta voi kertoa. Silloin on luotettava kunnanjohtajan sanaan. Toisaalta seurustelu yritysten kanssa ei koskaan ole pyyteetöntä, sillä kun yritys uhraa aikaansa kunnanjohtajaan, siihen on olemassa

selvät syyt. (Hämäläinen 1999, 76) Juuri tämänkaltainen kahden erilaisen toimintakulttuurin parissa työskentely johtaa epäilyihin toiminnan laillisuudesta. Wiberg (2005, 37) käyttää sanaa korruptio, vaikkakin pehmentää sanomalla, että korruptio ei ehkä ole oikein sana kuvaamaan yritysten ja virkamiesten keskinäisiä suhteita, mutta terveellä pohjalla tilanne ei kuitenkaan ole. Vaikuttaminen erilaisin keinoin kunnallisiin päätöksentekijöihin oman yrityksen eduksi on yleinen ilmiö (Laakso & Loikkanen 2004, 161). Miten ison paikallisen liikeyrityksen kunnallinen edunvalvonta vaikuttaa kunnalliseen päätöksentekoon, Wiberg kysyy (2005, 70) ja vastaa, ettei kukaan tiedä, koska kunnissa syntyneiden liittoutumien rakenteita ei ole tutkittu. Yrityselämän rooli paikallisten kehityshankkeiden vahvana toimijana ja taustavaikuttajana nauttii Suomessa kiistatonta ja etuoikeutettua asemaa, jopa niin, että päätöksentekijät pyrkivät suunnitelmissaan ja päätöksissään turvaamaan yritysten edut – kunnan kilpailuaseman ja kehityksen nimissä. Kuntien sitoutuminen yritysten toiveisiin ja alistuminen yritysten painostukseen riippuu myös yrityksen merkittävyysasemasta kunnassa. (Nevalainen 2004, 76-78)

Myös poliittisten puolueiden jääminen vähälle arvotukselle on mielenkiintoista. Kuitenkin monet päätökset syntyvät valtuustoryhmien ryhmäkokouksissa ja etenkin ryhmien puheenjohtajat osallistuvat päätösten valmisteluun. Tosin kunnanjohtajan (Hämäläinen 1999, 45) näkemyksen mukaan valtuustoryhmien puheenjohtajat ovat usein vailla todellista vaikutusvaltaa, koska puolue ryhmien todelliset johtajat kuuluvat puheenjohtajistoon ja siten osallistuvat valmisteluun. Tämä taas luo jännitteitä, sillä ryhmien puheenjohtajat junailevat ryhmän äänestyskannan. Ryhmänjohtajien valta näkyikin juuri äänestysvallan kautta. Pienikin ryhmittymä voi vaikuttaa päätöksiin liittoutumalla oikealla tavalla kiistatilanteissa. Tätä Wiberg kutsuu äänestysvallaksi, mikä on suoraan verrannollinen sanan ratkaisuvallaksi kanssa. Vaa'an kieliasemassa olevalla pienellä ryhmällä voi olla suurempi valta kuin ilman äänestyskumppaneita olevalla suurella puolueella. Tämä korostaakin ryhmien kykyä neuvotella ja etenkin ryhmien johtohahmojen valtaa suhteessa muihin ryhmiin ja suhteessa omaan ryhmäänsä. (Wiberg 2005 s.42-44)

3.4. Kunnalliset valtarakenteet

Kunnallisen päätöksenteon ja päätösvallan eliitillä on keskeinen rooli maankäytön suunnittelussa. Valtaa pidetään yllä diskurssien avulla ja samalla luodaan myös maankäytön diskursiivinen määritteistö ja verkosto. Yhteiseen päämäärään - esimerkiksi kaupan suuryksikön kaavoituspäätöksen aikaansaamisen - pyritään mahdollisimman vähin tappioiden (Foucault 1980, 245-249).

Hypermarket-hankeen taakse verkostoituneet toimijat pyrkivät mahdollisimman pieniin konflikteihin ja heidän tavoitteensa on omien toimintaverkostojen avulla rajata kilpailevien näkemysten esiin pääsy ja siten vakiinnuttamaan oma asema. Vallan ydin rakentuu ja hallinnan tavat ja määrittelyt sekä suosikit muodostuvat suomalaisissa kunnissa verkostoissa, jotka puolestaan erilaisten toimija- tai sosiaalisten suhteiden avulla kiinnitetään paikalliseen hallintoon tai luottamusmiesverkostoihin. Verkoston muoto, laajuus ja kiinteys vaihtelevat ja siihen vaikuttaa ratkaisevasti paikalliset mahdollisuusrakenteet ja perinteet, mutta myös puhtaat sattumat. (Nevalainen 2004, 76-77)

Päätökset syntyvätkin harvoin selkeiden tavoitteiden saattamina. Ne syntyvät kaoottisen prosessin tuloksena, kiireellä. Päätäjien perustelut ja eri vaihtoehtojen etusijalle asettaminen vaihtelevat ja ratkaisussa määrävänä tekijänä ovat poliittinen tarkoituksenmukaisuus ja aikaisemmat päätökset (Uusikylä 1999, 25). Häikiö (2005, 28) on kutsunut tilannetta epävirallisen vaikuttamisen lisääntymiseksi.

Pohdittaessa ratkaisujen ja valmistelun perustelujen syntyä on hyvä palauttaa mieleen Flyvbjergin näkemys, että valta hankkii ja valikoi aina sen tiedon, minkä avulla omiin päämääriin päästää mahdollisimman pienin uhrauksin, vähättelemällä myös itselle kielteisen julkisuuden arvoa (Flyvbjerg 1998, 226). Jokaisen toimijan - oli hän sitten johtava virkamies, suunnittelija, eliittiin kuuluva poliitikko tai rivipoliitikko, kaupan edustaja, median edustaja tai tavallinen asukas - market-käsitys on syntynyt tarjolla olevan tiedon tai luodun tiedon ja sattumien summana.

4. MEDIA JA OIKEANLAISEN TIEDON MEDIAVALTA

Mediajulkisuuden kunnallispoliittinen merkitys on lisääntynyt median toimiessa entistä useammalle kuntalaiselle ainoana kunnallisten asioiden tiedonvälittäjänä, sen rooli – ja myös valta – on yhdistää päätöksentekijöiden, muiden paikallisten toimijoiden ja kansalaisten todellisuus. Media rakentaa eri toimijoiden kautta julkisuutta, jolloin medially on myös oma todellisuutensa.

4.1. Media vallankäyttäjänä

Joukkotiedotus on todellisuuden kuvaamista ja hallintaa, mielipiteiden levittämistä ja muokkaamista. Tiedonvälitys eli media on julkisen keskustelun kaikkein yleisin osa. Median tiedonvälitys lähtee aina sen omista lähtökohdista, omista arvoista ja arvostuksista ja medially on oikeus itse valita, kenelle se antaa palstatilaa. Media on tehokas diskurssin vahvistaja. Sen kautta valta voidaan joko legitimoida tai siirtää syrjään.

Foucault nitoo vallan ja käytävät keskustelut, diskurssit yhteen. Market-rakentamisesta uutisoidessaan media nostaa jotkut diskurssit jalustalle antaen kyseiselle ryhmälle tiedontuottamiseen valta-aseman (Foucault 1970, 217-219). Joukkotiedotuksen tuottama teksti on sekä tärkeä ihmisten välisten suhteiden mallintaja että muiden sen vaikutusalueella toimivien instituutioiden keskustelujen ja myös toiminnan muokkaaja (Raittila 2004, 229,309). Uutisjournalismi esittää julkisen elämän prosesseja järjestämällä politiikan tekemistä tiettyyn suuntaan; median valta on niissä kirjoituksissa, joita se joka päivä tuottaa lukijoilleen tai kuuntelijoilleen (Ridell 2005, 30). Jokaisen uutisjutun, jokaisen laajan artikkelin takana on valintoja, jotka toimittaja tekee joko tiedostaen tai tiedostamattaan; usein kiireellä, asiaa tarkemmin miettimättä.

Edellisessä luvussa siteerattu kunnanjohtaja on kirjoittanut omakohtaisiin kokemuksiinsa nojautuen, että lehdistöstä ei turhaan käytetä sanaa neljäs valtiomahti, sillä lehdessä uutisoitu asia muuttuu hänen mukaansa usein yleiseksi totuudeksi. Hämäläinen kirjoittaakin, että näin ollen lehdistö muokkaa niin päättäjien kuin kuntalaisten mielipiteitä, jopa ilman kunnanjohtajan myötävaikutusta. Siksi hänen

mukaansa onkin kunnanjohtajalle parasta, että hänen lehdistösuhteensa ovat kunnossa, ettei media uutisoi kunnan asioista kunnanjohtajan visioiden vastaisesti. (Hämäläinen 1999, 94)

Tämänkaltainen mielipide asettaa toimittajien riippumattomuuden ja uutisoinnin puolueettomuuden kyseenalaiseksi. Samankaltaisesti kirjoittaa myös Markku Heikkilä

”Keskusteluissa esimerkiksi ruotsalaisten kollegojen kanssa käy toistuvasti ilmi sikäläisten toimittajien sisäänrakennettu halu vallanpitäjien kontrollointiin. Merkillepantavaa on, että Suomessa ei vallanpitäjien kontrollista puhu käytännössä kukaan. Asioista kyllä kerrotaan, niitä seurataan, niitä kaivetaan esiin ja kritiikkiäkin esiintyy” (Heikkilä 1998, 73).

Matti Wiberg todistaa asiaa näin: ”Virkamiehistö, luottamusjohto, keskeiset etujärjestöt yhdessä paikallisten tiedotusvälineiden kanssa muodostavat sellaisen verkoston, että sieltä ei tule ulos muuta kuin sellaista, josta kaikki muut voivat jotenkin sopia.”(Wiberg 2005, 49)

Tämänkaltaisista lähtökohdistako median tarjoama tieto koostuu? Tähän pyrin myös löytämään vastauksia tässä tutkimuksessa.

4.2. Julkisuuden hallinta

Demokratian hautajaiset- otsikon alla Eerik Lagerspetz (1999) kirjoittaa, että sata vuotta sitten elimme herrasmiesten demokratiassa, sen jälkeen seurasi puoluedemokratian ja poliittisten keskusteluryhmien aika, mutta 1900-luvun lopulla olemme siirtyneet mediademokratiaan, jossa joukkotiedotusvälineet ovat saaneet tai omineet poliittisen toiminnan painopisteen.

Median painoarvon noustessa on kunnallispoliitikkojen ja muiden kunnalliselämän vaikuttamisesta kiinnostuneiden hallittava julkisuus ja tiedonvälityksen pelisäännöt. Julkisuuden hallinnan (news management) kautta eri toimijat, niin talouselämän, politiikan, hallinnon kuin urheilunkin edustajat, pyrkivät päämäärätietoisesti vaikuttamaan tiedotusvälineiden välittämään todellisuuteen. Näiden toimijoiden apuna ovat viestinnän ammattimaiset konsultit, joten toimittajien halukin olla kriittinen, on koetuksella. Julkisuuden hallinnan tavoitteena on vaikuttaa mediassa käytävien aiheiden, painotusten ja haastateltavien valintoihin. Journalistisen julkisuuden hallinta käsitteen takana on kolme eri muuttujaa eli tarve päästä julkisuuteen, tiedotettavan

viestinnän kontrolli ja viestinnän vaikutuksen maksimointi oikean aikaisena ja oikean tapaisena esiintymisenä. (Luostarinen 1998,189-192)

Joukkotiedotuksen avulla tai kautta tapahtuvaa tiedonmuodostusta on kutsuttu myös sanalla mielipidevalta. Median uutisoinnilla tai keskeisten tai muuten suosittujen poliitikkojen tai virkamiesten julkisilla lausunnoilla luodaan voimakastakin mielipideilmastoa. Myös mielipiteen tai aloitteen tekijän persoona tai arvostus yhteisössä ratkaisee, saako aloite mediassa palstatilaa tai saako se muiden kannatusta, politiikassa on suuri merkitys sillä, kuka aloitteen tekee. Sama pätee myös median uutisointiin. (Wiberg 2005, 33-35)

Julkisuuden tarjoama oman todellisuuden esittämismahdollisuus on haluttu ja kamppailtava asia. Julkisuus määrittelee, mitkä asiat nousevat keskusteluun ja millaisin painotuksin. Median valta mielipiteen muodostajana on suuri ja mielipideilmaston muokkaamisessa media on kiistaton väline. Julkisuus vaikuttaa politiikkaan nimenomaan muokkaamalla politiikan agenda, olemalla työjärjestyksen tai esittelijän roolissa. Suoraa päätösvaltaa tiedotusvälineillä ei voi ollakaan. (Wiberg 1989, 268) Julkisuutta voi pitää poliittisten ryhmien oleellisena päätöksenteon areenana, minkä kautta poliitikot muodostavat yleistä tahdon- ja mielipiteenmuodostusta. Toisaalta monet todelliset päätökset ja sopimukset tehdään kulisseissa otsikoiden ulottumattomissa. (Kantola 1998, 264) Mutta kiistanalaisiksi oletettujen päätösten saaminen yleisesti hyväksytyksi vaatii myös tiedonvälityksen kautta tapahtuvaa mielipiteenmuokkausta. Poliitikoilla on kyky olla vastaamatta epämieluisiin kysymyksiin ja usein myös toimittajilla on taito hyväksyä epätyytyttävät vastaukset kysymyksiinsä. Tiedonvälitykseenkin voi soveltaa kaupunkisuunnitteluun kehitettyä Flyvbjergin neljättä teesiä, ”Mitä enemmän valtaa sitä vähemmän rationaalisuutta”. Vallankäyttäjällä on mahdollisuus määritellä kulloinenkin todellisuus (Flyvbjerg 1998, 221).

Median merkitystä kyseenalaistaa kuitenkin pirkanmaalaisten kuntapäättäjäien keskuudessa tehty tutkimus vallankäyttäjistä. Edellisessä luvussa käsitellyn pirkanmaalaisten kuntapäättäjäien listalla tiedotusvälineiden valta oli vasta 12. sijalla, kaukana kunnan virallisista päätöksentekijöistä ja päätöksenteko-orgaaneista (Ruostetsaari & Holttinen 2001, 22-25). Luottamusmiehet suhtautuvat median valtaan eri tavalla riippuen siitä onko kyseessä tuore luottamusmies tai vuosia mukana ollut. Yli

50 %:a uusista luottamusmiehistä olettaa, että medially on ainakin melko paljon vaikutusvaltaa. Pitkään kunnallisissa luottamustehtävissä mukana olleiden mielestä median vaikutusvaltaa kunnallispolitiikassa ylipäätään on vaikea arvioida tai hahmottaa. (Ruostetsaari & Holttinen 2001, 31-32) Kertooko tämä siitä, että kokeneet luottamusmiehet vähättelevät median valtaa suhteessa omiin valta-asemiinsa vai kertooko se siitä, että luottamusmiehet käyttävät mediaa hyväkseen ja sen vuoksi heidän on vaikea arvioida median valtaa?

Kaupunkisuunnittelusta uutisoitaessa tavoitteena on tasapuolisuus. Maakuntalehti voi kuitenkin olla itsekin osallinen, jolloin sen uutisoinnin tasapuolisuus kyseenalaistuu ja lehden uutisointi ja kirjoittelu pystyy olemaan osa maankäyttöpeliä. Esimerkiksi Tampereella käydyssä Koskenniskan siltakeskustelussa Aamulehti oli voimakkaasti sillan rakentamisen puolesta; lehti ei pysytellyt pelkästään uutisoinnissa, vaan otti mm. käyttöön imperfektin sijasta futuurin. Lehti uutisoi tulevia päätöksiä jo ennen kuin ne oli virallisesti tehty. Tällä tavoin lehti osallistui vallankäyttöön ja politiikan tekemiseen; Aamulehden jutuissa siltakiista oli selvästi itsestään toteutuva, ns. päättäjien sopima juttu. Mielipiteensä saivatkin sanoa etenkin puolueyhmiön puheenjohtajat - asukkaat tai suunnittelijat olivat statistoja. Sillanrakentamista kannattaneet poliittiset tahot hyödynsivät mielipiteen muokkauksessaan mediajulkisuutta. (Ridell 2005, 35-45) Joensuussa paikallinen valtalehti Karjalainen puolestaan oli kiinteistönomistajana osallinen kaupungin keskustan kehittämisessä ja tämä näkyi lehden uutisoinnissa. Lehti esitti kehittämistoimintoja määrätietoisesti jättämällä vastapuolen mielipiteet uutisoimatta, ikään kuin niitä ei olisi olemassakaan. (Nevalainen 2003, 265-266)

Kummassakin edellä olleessa esimerkissä paikallisesti lähes monopoliasemassa oleva maakuntalehti pystyi hallitsemaan julkisuutta haluamallaan tavalla. Molemmissa tapauksissa lehden valitsema kanta nivoutui osaksi lehtien toimituspolitiikkaa ja näyttäytyi lukijoille ainoana todellisuutena. (Ridell 2005 ja Nevalainen 2003) Tässä tapauksessa kyseessä oli lehden omistajan ja/tai johdon valitsema linja toimia yhdessä valtaa pitävän poliittisen ja taloudellisen eliitin kanssa.

Mutta samantapainen taipumus on yksittäisillä toimittajillakin. Kyse on kenties tiedostamattomasta taipumuksesta samaistua sisäpiiriin mielipiteisiin tai niiden vaikuttajien ajatuksiin, joiden kanssa ollaan paljon tekemisissä. Kyseessä voi olla myös

”ajanhenki”-tilanne, jolloin toimittajat jostakin syystä lähestyvät asioita yhdenmukaisesti.(Heikkilä 1998, 78) ”Ajanhenki” elää hetken vaihtuakseen uuteen ”ajanhenkeen”. Kansanomaisesti ”ajanhenkisiä” toimittajia on kutsuttu myös sopuleiksi.

Eliitti pääsee helposti median palstoille, muille jää vain statistin rooli. Mediasta on muodostunut osa edustuksellisen demokratian järjestelmää, jopa niin voimakkaasti, että journalistien on vaikea irtautua eliitin toimintamalleista. (Nieminen 1998, 287-290). Suurelle yleisölle tiedotusvälineet näyttävät edelleen luotettavampina tiedonvälittäjinä kuin mainonta ja markkinointi. Tämän vuoksi eliitille mediassa esiin pääseminen on arvokkaampaa kuin kaupallinen viestintä ja mediaan pääsemiseen kannattaa myös panostaa. Journalistien lahjonnassa materiaalisten etujen tarjoamisen ohella henkinen korruptio on tuloksellista; sisäpiiriläisyys ja vallan läheisyys arvostetussa joukossa voi edesauttaa myönteistä viestintää. (Luostarinen 1998, 200-203)

Elinkeinoelämän vaikutusvalta poliittiseen toimintaan ja elämään olisikin oltava talous- ja politiikanjournalistien kiinnostuksen kohde, sillä vain he voivat kertoa, miten liike-elämä ja muut etujärjestöt suostuttelevat ja maanittelevat poliittisia päätöksentekijöitä (Reunanen 2003, 70-71). Hiljaisuuden takana tosin voi olla juuri edellä mainittu sisäpiiriläisyys. Toimittajan tietojen tai tiedostamattomien valintojen ansiosta joku saa äänensä kuuluviin jutuissa ja toinen ei. Tämä on journalismin vaikutusvaltaa ja tällä vaikutusvallalla media myös vaikuttaa kaikkien muiden instituutioiden keskusteluun ja keskusteluyhteyteen (Raittila 2004, 309).

Nevalainen siteeraa Foucaultin diskurssin käsitettä pohtiessaan kaupunkisuunnittelua. Kaupunkitilan suunnittelu ja käsitteistö muodostuvat puheiden ja tekstien kautta välittyvissä tiedollisissa prosesseissa, jossa jokaiselle muokattavalle tilalle on annettu tiettyihin päämääriin tähtäävät nimet ja merkitykset ja tästä kokonaisuudesta rakentuu tiedollinen järjestelmä. Tämän merkityssysteemin purkamisen ja avaamisen avulla eri osapuolien todelliset käsitykset eli todellisuudet voivat avautua. (Nevalainen 2004, 49) Juuri tässä olisi paikalliselle medialle paikka tutkia alueensa valtaeliitin toimintaa. Onko syynä Luostarisenkin mainitsema toimitusten kiire vai onko kyse sisäpiiriläisyydestä? Vaiko Reunasen (2003, 48) kirjaamasta väitteestä, että journalismi muokkautuu

arkisten tilanteiden mukaan ja yhteiskunnan eri tahojen asettamien vaatimusten paineesta?

Foucault korostaa vallan ja diskurssien yhteenkietoituneisuutta. Hänen mukaansa myös kieli ja ymmärrys muodostuvat yhteisistä elementeistä. Mediatekstissä kielen avulla voi luoda mielikuvia esimerkiksi haastateltavan asiantuntijuudesta käyttämällä siteerausten yhteydessä verbejä, kuten luulla, väittää, tietää tai olettaa. Jopa tämänkaltaisten pienten diskurssin palasten avulla media muokkaa todellisuutta.

Asiaa jatkaa Valtonen (1998, 102-103) kirjoittamalla, että ”diskursiivisten käytäntöjen ideologiset elementit ovatkin tehokkaimmillaan juuri silloin, kun niistä on muodostunut osa arkijärkeä, ne ovat neutralisoituneet tai muuttuneet luonnollisiksi, kyseenalaistamattomiksi.” Juuri tämälntapaiset arkijärjeksi muodostuneet diskurssit media tuntuu nostavan jalustalle, luomalla kulloinkin yhdelle totuudelle valta-aseman.

Yhtä totuutta voi korostaa myös kielen avulla. Itävaltalainen Ruth Wodak on paneutunut kielen ja vallan sekä kielen ja propagandan keskinäisiin suhteisiin. Hänen mukaansa ideologia ilmenee kielen kautta, eikä ideologiaa olisi olemassa ilman kieltä. Ideologia ei ole sama asia kuin näkökulma, vaan ideologia liittyy myös hyvin läheisesti kieleen ja se ilmenee mediassa toimittajan tiedostettuina tai tiedostamattomia kielellisinä valintoina. Ideologia vaikuttaa toimittajan tekemiin ratkaisuihin, jokainen teksti on kirjoitettu jostakin näkökulmasta. Retoriset ilmaisut tekstissä ja abstraktien käsitteiden tietoinen käyttö on hyvä ideologinen keino ajaa omia tavoitteita (Wodak 1989, 79).

Wodak on luonut vallankäyttöön oleellisesti liittyvät argumentaatiot eri strategioiksi. Vastapuolen leimaaminen on hyvä keino päästä omaan tavoitteeseensa. Tämä syntipukkistrategiaksi kutsuttu toimintamalli toimii, kun tilanne on selkeä ”me vastaan muut”. Toinen Wodakin strategia on myyttisten viiteryhmien strategia. Se palvelee tiedotusvälineiden omia intressejä, jolloin käsiteltäviä asioita pidetään tietoisesti nimettöminä eli ”sitaateissa” toimittajan on mahdollista antaa muiden kertoa toimittajan omat ajattelut.

Kaikkein yleisin on tunteisiin vetoaminen ja tunteiden nostaminen korkealle jalustalle. Tunne voi olla esimerkiksi kaupan suuryksiköiden rakentamisessa ”nykyaikaisuus tai onhan muillakin kehittyvillä seutukunnilla sellainen”. Tunteisiin vetoavat strategiat on tyypillinen ideologisen kielenkäytön piirre. (Wodak 1989, 82-83)

4.3. Median taidon valta

Suomessa ei enää kuka puhu median ylläpitämästä vallanpitäjien kontrollista! (Heikkilä 1998, 73-78). Kansanomaisesti sama asia sanotaan, että media ei ole enää vallan vahtikoira. Heikkilän esittämän väitteen mukaan media tyytyy toteamaan tapahtuneet kyseenalaistamatta ja etsimättä syy-seuraus-suhteita. Poliitiikan talousjournalismi on alue, jossa taloudellinen ja poliittinen valta kietoutuvat toisiinsa ja jossa kiusaus koplauksiin ja muihin väärinkäytöksiin on suuri (Pietiläinen 1988, 211).

Tuomo Pietiläinen (1998, 212- 221) selvitti Helsingin Sanomien artikkeleissa kansanedustajien taloudellisia kytköksiä 1990-luvun alussa. Kyseisten artikkelien jälkeen monet mediat ja kollegat seurasivat esimerkkiä selvittäessään kansanedustajien yhteistyötä yritysten kanssa. Tuloksena olivat mm. kansanedustajien Kauko Juhantalon (kesk), Jarmo Laivorannan (kesk), Matti Lahtisen (kok), Kyösti Toivosen (kok) ja Ben Zyskowiczin (kok) taloudellisten ja poliittisten ”koplausten” paljastuminen. Pietiläinen toteaa, että ”ensimmäiset selvitykset kansanedustajien yrityskytkenöistä jäivät väistämättä pintapuolisiksi, mutta pää oli avattu.” Varsinaisesti ”kytköslöydöt” eli sidonnaisuudet lisääntyivät, kun poliitikoilta kysyttiin paitsi hallintojäsenyyksistä, myös veloista ja vastuista eri yrityksissä. Vaatimus kansanedustajien kaikkien taloudellisten liitännöiden julkistamiseksi sai vauhtia, kun eduskunnan kokoomuslainen puhemies Ilkka Suominen vuonna 1995 vaati, että kansanedustajien taloudellisten sidonnaisuuksien oli oltava kaikkien luettavissa. Muutaman vuoden kuluttua kansanedustajien ilmoitukset taloudellisista sidonnaisuuksistaan ovat olleet julkisesti nähtävillä eduskunnassa.

Toimittajat perustelivat ensimmäisiä selvityksiään ylevästi äänestäjien palvelemisella. Taustalla oli laajempikin (jos äänestäjien tiedontason nostamista korkeampaa tavoitetta medialla vielä voi ollakaan) tavoite; selvittää se, millainen taloudellinen merkitys

erilaisilla yritysmaailman luottamustehtävillä kansanedustajille on. Pelkkä kansanedustajan osallistuminen yritysten hallintoon ja sitä kautta kokemusten hankkiminen ei voi olla kielteinen asia, elleivät nämä asiat johda intressiristiriitoihin.

Pietiläinen toteaa myös, että poliitikkojen kytkentöjä kaivelevat tiedotusvälineet toteuttavat mitä selkeimmin klassista länsimaisen lehdistön tehtävää vallan vahtikoirana. Miten sitten on laita virkamiesten sidonnaisuuksien? Pietiläinen kysyykin ” Voiko valtion korkea virkamies päivisin tehdä päätöksiä kansalaisten parhaaksi ja iltaisin ajaa ison yrityksen etua? Voiko virkamies saada huomattavan osan vuosituloistaan yritykseltä joutumatta kiitollisuudenvelkaan? Kyllä voi – ainakin Suomessa” (Pietiläinen 1998, 221)

Kuntatasolla, missä päätökset koskettavat konkreettisesti eduskunnan päätöksiä enemmän yrityksiä, vastaavia selvityksiä valtuutettujen tai lautakunnan jäsenten yrityskytkennoistä ei ole tehty laajassa mittakaavassa. Sanontaan, että kyllähän kuntalaiset edustajansa sidokset tuntevat, siis luotetaan edustajien puolueettomuuteen.

Kunnallispolitiikka ei saa tiedotusvälineissä samanlaista arvostusta kuin esimerkiksi eduskuntapolitiikka. Median arvomaailmassa kunnallisten asioiden seuraaminen on usein muualla kuin politiikan toimituksissa (Pietiläinen 1998, 227). Kunnanvaltuustojen toimintaa seuraavat kaupunkitoimitukset, eivät politiikan toimitukset. Pietiläinen kertoo omasta lehtijutustaan sen jälkeen kun Vantaan kaupunginvaltuuston entinen puheenjohtaja Raimo Salminvuo (kok) oli saanut vuoden ja kahdeksan kuukauden ehdottoman tuomion törkeästä lahjuksen otosta. Salminvuo oli palkkiota vastaan antanut kaavoitusapua paikalliselle rakennusliikkeelle. Pietiläinen ja hänen toimittajakollegansa Pekka Karvonen lähettivät kyselyn kolmen pääkaupunkiseudun kaupungin keskeisille poliitikoille. Tavoitteena oli selvittää heidän yrityskytkenensä. Kyselyn tuloksena Helsingin Sanomat kertoi, että keskimäärin vantaalaisella kunnallisella päättäjällä oli kaksi luottamustehtävää yrityksissä kun Helsingissä ja Espoossa vastaava luku oli kolme. Yrityskytkentöjä oli sitä enemmän, mitä tärkeämmässä asemassa poliitikko oli (Pietiläinen 1998, 228)

Toisenlaisiakin näkökantoja median kuntapolitiikan seuraamisesta on esitetty. Wiberg (2005, 35-36) väittää, että kunnallispoliittisia toimittajia on jo enemmän kuin

kunnallispoliittisia toimijoita, jolloin toimittajat toistavat samoja asioita eri medioissa ja kunnallispolitiikka latistuu. Oikeutetusti Wiberg peräänkuuluttaa journalistista ammattitaitoa samojen asioiden toiston tai muutostarpeiden ylikorostamisen sijaan; ”Journalismi on lyhytsykeistä ja keskittyy havaittaviin muutoksiin. Kunnollista historiallista vertailua ei tehdä tarpeeksi. Journalismi ylikorostaa muutoksia ja kiinnittää liian vähän huomiota pysyvyyteen.”

Tiedotusopin tutkijoiden keskuudessa toimitusten rooli suhteessa vallankäyttäjiin sekä valtaan ja vallankäyttöön ei ole yksiselitteinen asia. Median roolia vallankäytön osallisena tukee Kauko Pietilän esittämä kanta. Sen mukaan lehtien olisi oltava hyvin aktiivisia ottamaan osaa alueensa poliittiseen peliin – juuri niin kuin Nevalainen osoitti Joensuussa tapahtuneen - sillä:

”Jos tarjoutuu poliittisen pelin mahdollisuus, lehtien pitäisi pikemminkin kiihdyttää, laajentaa ja paisuttaa sitä kaikin – ainakin kaikin hyväksyttävien – keinoin, yleisönsä nimissä.”(Pietilä Kauko 1998, 75)

Pietilän mukaan journalismin päätehtävä ei ole vain antaa kansalaisille ”oikeita ja olennaisia tietoja totuudenmukaisen yhteiskuntakuvan rakentamiseksi” vaan median on otettava tarpeen vaatiessa kansalaisaktivistien rooli ja käytettävä mahdollisuuttaan hyväkseen omaksumansa tiedonkäsityksen levittämiseen. Media siis voi olla Pietilän tulkinnan mukaan myös kansalaisyhteiskunnan alusta. (Pietilä 1998, 73-75)

Juha Rahkosen (2006, 165-167) väitöskirjassa on käytetty mediatutkimuksessa tunnettua *agenda setting ja framing*-menetelmää. Hän suomentaa (huonosti suomennettaviksi mainitsemansa) käsitteet sanoilla *päiväjärjestyksen asettaminen ja kehystäminen*. Menetelmä painottaa sitä, että media luo yhteiskunnallista päiväjärjestystä nostamalla puheenaiheita julkiseen keskusteluun ja painottamalla niiden järjestystä. Media ei silti aina vaikuta siihen, mitä mieltä yleisö on loppujen lopuksi asioista, mutta media kykenee vaikuttamaan siihen, mistä asioista lukijoilla tai kuuntelijoilla on mielipiteitä.

Kyseistä teoriaa edelleen kehitelleet tutkijat (Pan & Kosicki, 1993) painottavat, että artikkeleita kirjoittaessaan toimittajat katsovat maailmaa erilaisten kehysten kautta, niiden kautta sitten media luo näkökulman kyseiseen asiaan. Kyseisen kehysten takaa

löytyy sidosryhmiä tai muita tiedonhankintakanavia, joilla puolestaan voi olla tarve saada oma viesti agendalle.

Rahkonen (2006, 26) sanoo, että yhteiskunnan avoimuudella on kaksi erilaista puolta, eli pääsy tiedon lähteille ja pääsy julkisuuteen. Medialla on periaatteessa mahdollisuus päästä tiedon lähteille ja median kautta tiedon lähde pääsee julkisuuteen kertomaan oman totuutensa. Hallinto ja ammattipoliitikot yhdessä median kanssa kykenevät siis päättämään ne asiat, mistä kulloinkin keskustellaan. Journalismin sisällön riippumattomuuteen vaikuttavat monet erilaiset tahot, joiden merkittävyyttä toimittajat eivät yleensä tiedosta (Shoemaker & Reese 1991). Sama tilanne on myös esimerkiksi liike-elämän ja politiikan suhteessa.

Journalismin osallistuminen poliittiseen peliin lähtee liikkeelle jo pelkästään haastateltavien valinnalla. Se tapahtuu joko tiedostamattomasti tai tietoisesti. Journalismi joka tapauksessa vaikuttaa kaikkien muiden instituutioiden sisällä käytävään keskusteluun. Tässä on median suurin valta. (Raittila 2004, 309) Mutta tätäkin valtaa voi kutsua Pietilän termin mukaisesti poliittiseksi peliksi.

Valta on kaiken kaikkiaan mielenkiintoinen asioihin vaikuttamistapa. Mikä vaikuttaa toiseen, ei kenties toisessa saa aikaan mitään reaktiota. Ruotsalaisjournalisti on kokenut, että pääkirjoitukset voivat vaikuttaa tapahtumien kulkuun ja muuttumiseen, mutta vain harvoin niillä voidaan saada poliitikkoja tottelevaisiksi. (Ortmark 1967, 17) Tässä palaudutaan jälleen Foucaultin (1970, 217-219) valta käsitteeseen ja termiin ”tiedon positiivinen tiedostamattomuus”. Pääkirjoitusten ja yleensäkin mediatekstin vaikutusvalta on usein vastaanottajalle tiedostamatonta. Tätä asiaa taitava mediatekstiä tuottava journalisti voi hyödyntää halutessaan saada aikaan muutosta ja halutunlaisia diskursseja.

4.4. Media ja kaupan suuryksiköt

Millainen on median todellinen osuus päätettäessä kaupan suuryksiköiden sijoittumisesta tai sijoittumattomuudesta maakuntalehden levikkialueelle? Medialla on kunnallispoliittista valtaa, sillä valitessaan haastateltavia, media käyttää samalla myös

kunnallispoliittista valtaa. Kenen ääni saa palstatilaa? Median valta on niissä artikkeleissa, joita se päivittäin tarjoaa (Raittila 2004, Ridell 2005) ja näillä artikkeleilla media muokkaa niin päättäjien kuin kuntalaistenkin mielipiteitä (Hämäläinen 1999). Media on haluttu väline saada oma tiedontarpeensa esiin (Luostarinen 1998, Kantola 1998, Wiberg 2005). Raittila (2004) kirjoittaa, että journalismi vaikuttaa yleiseen keskusteluun yksilötasolla ja eri instituutioiden tasolla; juuri tässä on median merkittävin vallan muoto.

Medialla on oma käsityksensä kaupan suuryksiköiden kaavoituksesta; on se sitten syntynyt tiedostettuna ratkaisuna tai tiedostamattomien pienten palasten yhteissummana tai täysin tiedostamattomasti. Median esiin nostamat näkökannat muokkaavat kunnallista päätöksentekoa ja yleistä mielenkiintoa. Media antaa oman harkintansa mukaan palstatilaa erilaisten hypermarketkäsitusten esittäjille ja median oman journalistisen harkinnan ja painotuksen mukaan joku tai jotkut näistä mielipiteistä saa valta-aseman.

Ilmoituksista merkittävän osan tuloistaan saavalle medialle kaupan näkemyksen väheksyminen voi olla kohtalokasta. 1990-luvulla kaupan keskusliikettä johtanut Uolevi Manninen kirjaama kokijan ja toimijan näkökulmankaupan ja median suhteesta on seuraavanainen.

”Kauppa kerää tavarantoimittajilta rahaa, tekee ilmaista mainostaa ja siirtää markat mediavälineille. Tässä suomalaisen kaupan suuressa kuplassa ylivertainen voittaja onkin media. Kun ajaa Suomea pitkin ja poikin, ei voi olla tekemättä erästä havaintoa. Lähes jokaisen suuremman kaupungin ulkopuolella on tuore komea maakuntalehden toimi- ja painotalo. Ne on rakennettu mitä suurimmassa määrin helpsti tulleilla kaupan välittämällä tavarantoimittajien mainosmarkoilla, jotka kuluttajat tavaran hinnassa maksavat. Kun rahkeissa on ollut varaa ja painokapasiteetista on ylitarjontaa, ovat maakuntalehdet ostaneet alueen paikallislehdet pois kuljeksimasta. Jos sanotaan, että kaupan mainoskulujen tulisi olla mieluummin 1% kuin 3% myynnistä, voidaan silloin väittää, että tätä ansiotonta ”puoluetukea” siirtyy mediavälineille vuosittain noin miljardi markkaa” (Manninen 1997, 201-202)

”Tiedotusvälineet eivät ole puuttuneet tähän ilmeiseen epäkohtaan [puhe on kaupan teollisuudelta saamasta markkinointituesta]. Ehkäpä sen olemassaoloa ei ole tiedostettukaan, Tiedotusvälineiden talouden kannalta olisi tuki tuiki tärkeää ainakin lyhyellä tähtämellä, että tämän helpon rahan kantaminen niille jatkuisi. Kun kyseessä on kuitenkin huomattava yhteiskunnallinen vinouma ja epäkohta, tiedotusvälineiden omassa perustehtävässään toki tulisi tällaisiinkin asioihin puuttua.” (Manninen 1997, 205-206)

Heikki Luostarinen ja Tero Uskali (2006) toteavat, että mediarytysten tehtäväksi muodostui vuosina 1980- 2000 entistä selvemmin voiton tuottaminen omistajilleen, jolloin journalismin peruslähtökohta eli epäkohtien paljastaminen jäi vähemmälle. He katsovat journalismin lähinnä välittävän eliitin sisäisiä keskusteluja.

” Suomalaiseen poliittiseen ja hallintokulttuuriin kuuluu tietty kovakorvaisuus sellaisia keskustelunavauksia kohtaan, jotka eivät vie keskustelua toivottuun suuntaan. Jos valta vaikenee, kysyjä luopuu.” (Luostarinen & Uskali 2006, 191)

Eliitti ei halua keskustella itselleen epämieluisista asioista ja jos media ei kykene löytämään keinoja saada eliittiä puhumaan, eliitti on vahvoilla. Silloin tiedonvälitys toimii täysin eliitin suunnitteleamalla tavalla.

Yhdyskuntasuunnittelun ympärillä on runsaasti vaikutusvaltaisia ja vaikutusvaltaa haluavia toimijoita, jotka kaikki haluavat käydä keskustelua kaupungin virkamiesten ja päättäjien kanssa eli he etsivät omalle asialleen kaupungista asianajajia. Mutta jos kaupunki ei tähän toimeen ryhdy, asianajajat etsitään erilaista verkostoista, joiden aikaansaamia vaihtoehtoja halukkaasti vuodetaan tiedotusvälineisiin. (Staffans 2004, 279) Kiihtyvässä uutiskilpailussa jokainen vuoto on medialle kullannarvoinen asia ja näin mediasta voi tulla tiedostamattomasti yhden mielipiteen puolestapuhuja. Tosin silloin ainakin asiasta keskustellaan.

Kaupan suuryksiköiden suunnittelu ja rakentaminen on medialle haluttua aineista, koska kauppa ja kaupan sijainti kiinnostaa jokaista asukasta. Käsittelen median roolia Oulun ja Porvoon market-mielipiteiden syntyemisessä yhtenä osatekijänä poliittisten päättäjien, virkamiesten ja kaupan edustajien kanssa.

5. TUTKIMUSAINEISTO JA - MENETELMÄT

Hypermarketin sijoittuminen kaupunkirakenteeseen muuttaa aina yhdyskuntarakennetta. asukkaiden arkirutiinit muuttuvat, liikennevirrat muuttuvat ja hypermarkettia pitävälle kauppa-alueelle uusi hyvä kauppapaikka saattaa tuoda miljoonien eurojen liikevaihdon. Miten kaupan suuryksiköiden eli hypermarkettien kaavoituspäätökset ovat syntyneet Oulussa vuonna 1999 ja Porvoossa vuonna 2003? Millaiset valtarakenteet löytyvät päätösten takaa ja miten päätöksiä on perusteltu. Onko perusteluiden yleisin viesti yleinen intressi ja asiakkaiden toive?

Paljon puhutun yleisen intressin määrittely on vaikeaa ja jokainen toimija ajattelee sen omalla tavallaan. Kunta on kaavoituksessa yksi osapuoli ja kunnan sisällä on periaatteessa ainakin kaksi erillistä osapuolta; virkamiehet eli ammattisuunnittelijat, joiden valta tulee esiin aloitteissa ja suunnittelussa. Toinen kunnallinen osapuoli muodostuu kunnallisista päätöksentekijöistä, eli poliitikoista, joiden tehtävänä on luoda tavoitteet kaavoitukselle – tässä tapauksessa hypermarkettien rakentamiselle. Kauppa on yksi osapuoli. Se on sekä asiantuntijatoimija että painostusryhmä. Asiantuntijarooli korostuu tietopuolessa, sillä kaupalla on oltava itseään koskevaa suunnittelu- ja markkinatietoa, mutta juuri tämän tiedon avulla kauppa voi myös harjoittaa painostustoimintaa joko avoimesti tai sitten muita toimijoita hyödyntäen. Neljäs osapuoli on media. Media on kaavoituksessa keskeinen osapuoli, sillä median avulla tieto suunnitelmista ja eri osapuolien näkemyksistä saa julkisuutta ja sen kautta voi myös muodostaa oman ”todellisuutensa”. (Nevalainen 2004, 139-149)

5.1. Kolme lähderyhmää

Selvittääkseni sekä Oulun Limingantullin että Porvoon vuoden 2003 hypermarketkaavoituksen päätösten valta-asetelmia olen hyödyntänyt kolmea erilaista tiedonhankintatapaa: (1.) virallisia asiakirja-aineistoja eli kunnallisten elinten kokouspöytäkirjoja ja virallisia selvityksiä, (2.) median uutisointia asiasta sekä (3.) eri toimijoiden haastatteluja.

Näiden kolmen erilaisen tiedonhankintatavan avulla saatavia tuloksia kuljetetaan rinnan läpi tutkimuksen. Asiakirjoista saatava ja päätösten kautta ilmenevä virallinen tieto suhteutuu median uutisoinnissa ympäröivään mielipideilmastoon ja median hankkimat lisäkommentit täydentävät päätöksen taustaa ja vaikutuksia. Eri toimijoiden kahdenkeskiset haastattelut puolestaan täydentävät sekä virallisten asiakirjojen että median välittämää tapauskulkua henkilökohtaisilla kokemuksilla ja omien päätösten sekä toimintojen taustaa.

Yin(2002,85-92) määrittelemistä tiedonhankintatavoista tässä hyödynnetään dokumentteja, arkistolähteitä ja haastatteluja. Sen sijaan suorat havainnoinnit eivät voi tulla kyseeseen, koska tutkittavat tapahtumat ovat tapahtuneet jo ennen tutkimuksen suorittamisajankohtaa. Sekä dokumentteja että arkistolähteitä Yin pitää luotettavuudeltaan arvokkaina ja tarkkoina tiedonlähteinä. Näitä täydentävät haastattelut antavat tutkimukselle syvällisemmän ja kokemuksellisemmän pohjan.

Usean erilaisen aineiston hyödyntämistä saman tutkimuksen tiedonhankinnassa kutsutaan aineistotriangulaatioksi (Eskola & Suoranta 1998, 69). Tällä tavoin saadaan tutkittavasta asiasta monipuolisempi ja monimuotoisempi käsitys. Samalla myös yksityiskohtaisen tiedon määrän lisääntyminen lisää tutkimuksen luotettavuutta ja arvoa.

Kokonaisvaltaisen käsityksen saaminen tapauskulusta vaatii myös monesta lähteestä saatavaa tietoa. Eri lähteiden hyödyntäminen yhdessä ja samassa tutkimuksessa eli metodinen triangulaatio auttaa luomaan monipuolisen kuvan tilanteesta. (Silverman 2000, 98-99) Tutkielmassani kirjallisen materiaalin ja haastatteluaineiston yhteensovittaminen antaa todenmukaisemman kokonaiskuvan tapahtumista, kuin pelkästään pöytäkirjoihin tai haastatteluihin perustuvassa tutkimuksessa. Haastattelut täydentävät dokumenteista saatavaa perustietoa. Haastattelut myös syventävät tapausten taustoja. Dokumenteissa on usein kirjattuna vain lopullinen päätös, ei päätöksen johtaneita tapahtumia. Nämä tapahtumat selviävät vain haastattelujen avulla.

Eskolan (1975, 131-134) arvottamissa tiedonhankinnan menetelmissä tiedonantajien - tässä tapauksessa eri toimijoiden - haastattelua pidetään tehokkaimpana ja parhaimpana tiedonhankintakeinona. Yksittäisten tapahtumakulkujen – tässä tapauksessa market-kaavoituksen etenemisen - selville saamisessa henkilökohtainen haastattelu on tehokas tapa, mutta se vaatii kriittistä otetta. Kriittinen ote ilmenee siinä, että haastattelujen tukena käytän asiakirjoja, kuten kokouspöytäkirjoja, viranomaisten tuottamia selvityksiä sekä ennen kaikkea journalistia artikkeleita.

Nämä tiedonhankinnan erilaiset muodot muodostavat erittäin laajan kokonaisaineiston, jonka avulla on mahdollista luoda selkeä kuvaus tapahtumien kulusta. Eskolan mukaan (1975, 313-314) tyypillisessä päätöksentekotilanteessa yksilö tekee valintansa äärellisestä määrästä vaihtoehtoja ja että ehkä suurin ongelma on valita sellainen vaihtoehto, jonka avulla edullisin, hyödyllisin ja itselle soveltuvin tulos on mahdollista saada aikaan. Etsiessäni tilannekuvausta sekä Oulun että Porvoon tapahtumista, käyttämäni aineisto antaa vastauksia juuri Eskolan edellä mainittuun ongelmatilanteeseen.

Myös Foucaultin korostama diskurssin käsite eli asioiden tietyllä alueella lausuttu kokonaiskuva tulee esiin käyttämälläni tiedonhankintamenetelmällä. Foucault kirjoittaa myös, että jokainen diskurssi viittaa aina johonkin toiseen ja vasta kahden diskurssin kohtaaminen luo merkityksellisen suhteen, tässä tapauksessa kyseessä on vallan muodostumisen suhteesta.(1997,131)

Mediassa olleita kirjoituksia ja poliitikkojen, virkamiesten tai kaupan edustajien lausuntoja voidaan pitää politiikan prosessin kannalta tasavertaisina puheenvuoroina muilla politiikan areenoilla esitettyjen puheenvuorojen kanssa. Sanomalehtijutut ovat yhtäältä jutun sisäisiä, kertojan ja esiintyjien välisestä vuorovaikutuksesta kertovia ja toisaalta yleisöön suuntautuneita puheita, joilla niin kertoja kuin esiintyjätkin kutsuvat yleisöä muodostamaan käsitystä puheena olevasta asiasta ja mahdollisesti esittämään siitä oman, enemmän tai vähemmän julkisen puheenvuoronsa (Reunanen 2003, 97-98). Reunanen väitöskirjassaan esittämä metodi tukee hyvin sitä, että olen käyttänyt runsaasti media-arkistoja tiedonhankinnassani.

Myös Nevalainen (2004) käytti runsaasti sanomalehtiartikkeleita selvittäessään Joensuun keskustan kehittymistä ja kehittämistä. Hän kirjoittaa sanomalehdistön merkityksestä paikallisen vallan analyysissä seuraavasti:

” Tiedotusvälineiden sosiaalinen vaikutus ei liitykään keskeisesti vain siihen millaisena ne maailman esittävät, vaan myös siihen millaisia mahdollisia identiteettejä ne kohdeyleisölleen projisoivat ja millaisia kulttuurisia ja yhteiskunnallisia arvoja ne kantavat. Luonnollistamalla tiettyjä käytäntöjä ja valtarakenteita kantavia diskursseja paikallinen tai alueellinen media vakiinnuttaa myös omaa asemaansa. Se vakiinnuttaa omaa asemaansa paitsi yhteiskunnallisena toimijana myös vallankäyttäjänä ja puhetapojen määrittäjänä. Ne luovat diskursseja, jotka saavat ihmiset käyttäytymään tietyn tavoin, totuuden ja toimijat näyttämään tietynlaisilta. Ne ehdollistavat ja määrittävät paikallista kaupunkisuunnittelun toimintatilaa ja sitä, ketkä saavat sanoa ja mitä ja millaisena näiden puhujien yhteiskunnallinen asema ja rooli julkisuudessa näyttäytyy. Sanomalehdet ovatkin tehokkaita puhunnan julkisen tilan ja asioiden julkisuuden säätelijöitä. (Nevalainen 2004, 148)

5.2. Haastattelut

Haastattelutilanteissa haastateltavat saivat itse kuvailla omista lähtökohdistaan marketa-kaavoituksen kehittymistä kotikaupungissaan. Jokainen heistä katsoo tilannetta oman viiteryhmänsä kautta, oli se sitten virkamiehen kanta, puoluepoliittinen kanta tai kunnallisen luottamustehtävän kautta syntynyt kanta. Tämän vuoksi siteeratuissa haastatteluissa on aina mainittu kyseisen henkilön virka- tai luottamusasema tai muu suhde käsiteltävään asiaan. Tällä tavoin voi muodostaa myös kuvaa eri toimijoiden mahdollisista riippuvuusverkostoista. Sosiologisen tutkimuksen perustana olevat keskinäisen riippuvuuden verkostot ja vastavuoroiset toiminnan ehdot tulevat esiin vertaamalla sekä asiakirja-aineistoja, mediatekstejä ja haastatteluja.

Haastattelujen avulla selviää myös asiakirja- ja mediatekstejä paremmin se, miksi kyseiset toimijat ovat toimineet niin kuin ovat toimineet. Mielipiteen syntyminen on aina myös kyseisen toimijan valinta eri mahdollisuuksista ja vaihtoehdoista. Toimijalla on ollut tarjolla useita toimintatapoja, mutta hän on valinnut juuri kyseisen toimintamallin ja ratkaisun ja tämän ratkaisun ymmärtäminen on helpompaa suhteuttamalla ratkaisu jälkikäteen muuhun ympäristöön ja tapahtumiin. Jälkikäteen voi siis tulkita tapahtumia seurauksena vallinneista säännöistä, joita toimijat ovat joutuneet noudattamaan tehdessään sen mitä tekivät. (Bauman 1977, 136)

Sekä Oulusta että Porvoosta haastattelin tutkielman kannalta oleellisia toimijoita ja tietäjiä niin kaupunkien virkamieskunnasta, poliittisista päättäjistä kuin kaupan

edustajista sekä paikallisen median edustajista. Haastateltujen luettelo on lähdeluettelossa.

Porvoon haastattelut tein loka-marraskuussa 2005. Haastattelin yhteensä 16 henkilöä, joista virkamiehiä oli 4, luottamushenkilöitä 6, kaupan edustajia 2 ja median edustajia 3 sekä 1 kaupungin keskustan yrittäjien edustaja.

Oulussa on haastattelin marraskuussa 2005 yhtä virkamiestä, 5 luottamushenkilöä, yhtä kaupan edustajaa sekä kolmea median edustajaa. Lisäksi haastattelin ympäristöministeriön yhtä virkamiestä, koska ministeriö oli oleellinen toimija Limingantullissa.

Tämän lisäksi haastattelin marraskuussa 2005 myös toista ympäristöministeriön virkamiestä, ennen kaikkea MRL:n nykytilanteesta.

Kaikkiaan haastatteluja on tehty 28 kappaletta. Haastatteluista suurin osa on tehty kahden keskenä keskusteluna (27 /28), yhden vastaukset on saatu sähköpostilla. Haastattelusta kieltäytyi (tai ei tavoitettu) Porvoossa kolme henkilöä. Oulussa haastattelusta kieltäytyi (tai ei tavoitettu) neljä henkilöä. Kieltäytymisen syitä olivat muun muassa matka pois haastattelupaikkakunnalta, haluttomuus keskustella vanhoista asioista tai oman toiminnan merkityksettömyys.

Molempien tapausten haastattelut olen tehnyt vapaamuotoisen keskustelun kautta. Lähtökohtana kaikkien kohdalla on ollut kysymys: ”Mistä on kysymys Limingantullin market-kaavoituksessa/ Porvoon vilkkaassa market-keskustelussa 2000-luvulla”. Kaikilta olen kysynyt myös kysymykset: ”Kuka oli merkittävin vallankäyttäjä?”; Kuka oli merkittävin tiedontuottaja?” ja ”Millainen on ollut oma roolisi?”. Muuten keskustelu on ollut vapaamuotoista, haastateltaville ei tarjottu valmiita vastausvaihtoja, vaan he saivat vastata omin sanoin esitettyihin kysymyksiin. Kaikki haastattelut on nauhoitettu.

Kyseessä on samanlainen tiedonhankinta menettely kuin muun muassa Ari Rasimuksen (2006) väitöskirjan tietoja kerätessä on käytetty. Rasimuksen (2006, 33-34, 51) kokemuksen mukaan hänen käyttämänsä *puolistrukturoidut haastattelut*, missä

osa kysymyksistä on valmiiksi suunniteltuja, osa tilanteen mukanaan tuomia jatkokysymyksiä, johtaa tiedonhankinnan kannalta hyvään lopputulokseen.

Molemmista tapauksista on ollut haastattelutilanteessa käytävissä kronologinen tapauskulku. Haastattelujen aikana tapauskulkua on täydennetty ja täydentyneet versiot ovat liitteessä 1.

Kaikille haasteltaville on selvitetty ennen varsinaista haastattelua jo puhelimesta, mihin heidän haastatteluaan tullaan käyttämään. Haastateltavat ovat kaikki olleet keskeisiä toimijoita kyseisissä tapauksissa. He valikoituivat tutkimukseen mukaan pääasiassa tutustuessani lehtikirjoitteluun ja pöytäkirjoihin. Osan nimi ja merkitys tapahtumien kulkuun tuli esiin muutamissa taustahaastatteluissa, joita tein ennen varsinaisia haastatteluja. Tämä on myös normaali journalistisen työn etenemisprosessi, eli pystyin hyödyntämään kokemustani toimittajana niin aineistoon ennakkoon tutustuessani kuin haastatteluihin valmistautuessani. Myös haastattelutilanteiden hoitamisessa auttoi työkokemus journalistina.

Haastattelujen käyttö tiedonhankinnan yhtenä osana vie aikaa, sekä ennakkojärjestelyinä että haastattelun tekemisenä ja vielä haastattelumateriaalin purkamisena.

Haastattelut kestivät vajaasta tunnista kahteen tuntiin. Haastattelutilanteet pyrin saamaan mahdollisimman rauhallisiksi. Kenellekään haastateltavista en kertonut ketä muita olen haastattelemassa tai mitä muut haastateltavat ovat haastatteluissa kertoneet. Jos siteerasin muiden toimijoiden puheita, siteeraukset olivat peräisin joko lehtihaastatteluista tai kokouspöytäkirjoista. Tällä tavoin toimien, oletan pystyneeni saamaan haastateltavien luottamuksen.

5.3. Kirjalliset lähteet

Tapauskulkujen taustamateriaalina olen käyttänyt molempien kaupunkien hallitusten ja valtuustojen kokouspöytäkirjoja, kaupunkisuunnitteluvirastojen aineistoa, sanomalehtien - etenkin Uusimaa ja Kaleva-lehtien artikkeleita sekä Yleisradion maakuntaradioiden uutisointia.

Kokouspöytäkirjoista suurin osa löytyy kaupunkien internetsivuilta. Osan olen käynyt lukemassa kaupunginkanslioissa. Sanomalehtikirjoittelun seuranta on ollut suuritöistä pitkän tapausseuranta-ajanjakson vuoksi. Suurimman osan artikkeleista olen löytänyt lehtien vuosikertoja lukemalla. Osan artikkeleista olen saanut haastateltavilta. Yleisradion uutisoinnit market-rakentamisesta olen etsinyt maakuntaradioiden arkistoista. Ajankohtaisen Kakkosen lähdeviitteet perustuvat omaan työskentelyyn kyseisessä toimituksessa.

Oulun esimerkissä tutkimusajanjakso on pääsääntöisesti vuoden 1999 tammi-maaliskuussa ja Porvoon esimerkissä vuoden 2003 ensimmäisissä kuukausissa. Molemmista esimerkeistä on huomioitu myös aikaisempia ja myöhäisempiä asiaan oleellisesti liittyviä ajanjaksoja. Lisäksi olen käyty läpi kaupan suuryksikkö- kirjoittelua eri sanomalehdissä (mm. Uusimaa, Kaleva, Borgåbladet, Helsingin Sanomat, Aamulehti, Savon Sanomat, Etelä-Suomen Sanomat, Kauppalehti ja Taloussanomat) vuosilta 1998- 2005, samoin kahden Yleisradion maakuntaradion (OuluRadio ja Yle Itä-Uusimaa) market-rakentamista koskevaa uutisointia. Ajankohtaisen kakkosen aihetta käsittelevät jutut on huomioitu vuosilta 1995 -2001.

Miksi käytän siis tämänkaltaista tapauskulkua ja tutkimustapaa? Kolmen erilaisen aineistonhankintatavan avulla voi muodostaa konkreettisen kuvan tapahtuneesta ja tapahtuneiden syistä sekä myös seurauksista. Metodisen triangulaation avulla syntyy yhtenevä ja monipuolinen kuva tapauksista. Tämä on analyysin hyvä puoli. Asiakirja-aineisto kertoo tapahtuneet faktat, media-aineiston avulla pystyy seuraamaan kyseisen tapahtuma-ajan yleistä keskusteluilmapiiriä ja myös toimijoiden mielipiteiden muutosta. Haastattelut olen tehnyt näiden kahden muun aineiston hankinnan jälkeen, joten tekijällä on ollut jo kohtuullisen hyvä yleiskuva tapahtuneesta. Vapaamuotoista haastattelua tutkimuskeinona on kuvattu myös osallistuvaksi havainnoinniksi (Eskola

1975, 160-162). Tässä tapauksessa vapaamuotoisella haastattelulla pyrin saamaan kultakin haastateltavalta esiin hänen oma käsityksensä kaavoituksen kulusta.

6. OULU JA LIMINGANTULLIN PRISMA

1990- luvun lopulla Oulussa oli asukkaita noin 116 000. Monien ennusteiden mukaan kaupungin ja koko seutukunnan väestömäärä kasvaisi lähivuosina tuntuvasti. Oulun kaupunki oli vuosien ajan harjoittanut kirjoittamatonta kauppapaikkapolitiikkaa. Osuuskauppa Arinan kaupallinen johtaja Tuomo Malmi kuvaa tilannetta näin:

” Vielä 90- luvulla oli sopimus, että kun jokin ryhmä avasi uuden myymälän, heidän piti osoittaa ns. velvoitemyymälä, mitä he eivät voineet lopettaa. Koko systeemi oli kuin Neuvostoliitosta, sillä pyrittiin kauppapaikat pitää kurissa.” (Tuomo Malmi, kaupallinen johtaja, Arina)

Tämän luvun tavoitteena on selvittää ja taustoittaa Oulussa käytyä vilkasta ja valtakunnallistakin huomiota saanutta keskustelua samaan aikaan kuin Eduskunta valmisteltiin uutta maankäyttö- ja rakennuslakia. Esimerkkikohteena on Limingantullin Prisma-hanke, jota paikallinen Osuuskauppa Arina ajoi SOK:lta ostamalleen vanhalle teollisuustontille noin kahden kilometrin päähän Oulun keskustasta. Prisman avasi silloinen työministeri Liisa Jaakonsaari 10.03.1999.

Tapauskulun taustamateriaalina ovat olleet Oulun kaupungin päätöspöytäkirjat sekä lehtileikkeet.

Tarkempi kronologinen tapauskulku löytyy liitteestä 1.

6.1. Oulun market-rakentaminen

Oulun keskustan lähistölle on syntynyt kolmen suuren hypermarketin rypäs 1980 - luvulla. Keskon, Osuuskauppa Arinan ja Tradekan automarketit ovat rintarinnan samalla tontilla, niin että jokaisen niistä pystyy saavuttamaan samalta parkkipaikalta.

Noin kymmenen kilometrin päähän Oulun keskustasta, Kempeleen kunnan alueelle, avattiin vuonna 1992 kauppakeskus Zeppelinin kaksine päivittäistavaramyymälöineen. Keskuksen avaamisen aikoihin Suomi eli syvää lamakautta, minkä vuoksi kauppakeskuksen vaikutukset Oulunseudun päivittäistavarakauppaan jäivät alkuvaiheessa oletettua pienemmiksi. Zeppelinin ensimmäisenä toimintavuotena Oulunseudulla 9 ruokakauppaa lopetti toimintansa. (Vesajoki et al. 1994, 27-28, 46-47)

1990-luvulla Oulussa käytiin vilkasta keskustelua uusien asuinalueiden kaupallisista palveluista ja mm. Suomen Spar katsoi kaupungin pettäneen heille annetun lupauksen saada rakentaa oma supermarket-yksikkö kaupungin pohjoisosiin Linnanmaalle. Oulun kaupunki antoi Linnanmaan market-luvat Osuuskauppa Arinalle ja Tradekalle (Oulun kh 30.11.1998. Oulun lääninoikeuden ratkaisun mukaan Oulun kaupunki menetteli virheellisesti antaessaan luvat Tradekalle ja ennen kaikkea Osuuskauppa Arinalle. Ratkaisun mukaan Oulun kaupungin tekemä päätös rajoitti kilpailua ja antoi yhdelle toimijalle kohtuuttoman suuren myyntipinta-ala edun (Oulun lääninoikeuden päätös 07.05.1999).

Linnanmaan marketit avattiin vasta 27.10.2004. Sitä ennen vuonna 2000 Oulun kaupunki järjesti harvinaislaatuisten pisteytyskilpailun halukkaille kaupparyhmille Linnanmaan kahdesta hypermarketista. Pisteytyksen voittivat Osuuskauppa Arina ja Tradeka. Päätöksessä Tradeka oli selvä ykkönen, ja Arina sekä Spar tasapisteissä, mutta perusteluissa virkamiehistä koostunut arviointiryhmä nosti Arinan toiseksi perustellen ratkaisuaan mm. näin:

” Arina on kasvattanut markkinaosuuttaan edistäen näin kaupan kilpailullisuutta ja saa sen ansiosta korkeammat pisteet, vaikka kasvaminen onkin tapahtunut suuryksiköiden avulla. Mikäli painotettaisiin pienyksiköiden tukemisen tärkeyttä ja sitä kautta Sparin markkinaosuuden kasvattamista, tulisi Sparin markkinaosuuspisteitä korottaa.”(Kauppapaikkahakemusten arviointiryhmän selostus 15.09.2000; Oulun kh 18.09.2000)

Kaupunginhallituksen päätökseen jättämässään eriävässä mielipiteessä Leena Kuha (vihr) sanoi mm, että

”Ympäristöasioiden hoitamisesta oli kaikille annettu samat pisteet, vaikka vain Tradeka ja Suomen Spar olivat tehneet perusteelliset ympäristöohjelmat. Arina ei ollut toimittanut hakemusten jättöaikana minkäänlaista ympäristöohjelmaa. ... Mielestäni valintaperuste ei voi olla se, että kenellä on jo paljon, niin sille annetaan vielä enemmän.” (Oulun kh 18.09.2000)

Vuodesta 1989 vuoteen 1998 Oulussa kasvoi päivittäistavarakaupan pinta-ala 24 % ja myynti 52 %. Lähikunnista mm. Kempeleessä ruokakaupan pinta-ala kaksinkertaistui ja Kiimingissä ruokakaupan lisäys oli 24 %. Myymälöiden määrä väheni samana ajanjaksona Oulussa 119:sta 84:ään; hypermarketmyymälöitä oli 3 kappaletta, tavarataloja 5 ja isoja supermarketteja 5 kappaletta. Kolmen hypermarketin päivittäistavaramyynti oli vuonna 1998 suurempi kuin tavaratalojen tai isojen supermarkettien myynti yhteensä. (Pätynen 1999, 7;46-50)

Oulun kaupungin tilaamassa konsulttiselvityksessä korostetaan, että Oulun kaupunkiseudun päivittäistavarakauppa toimii tehokkaammin kuin valtakunnan kaupat keskimäärin. Syynä on kolmen vierekkäisen, lähellä keskustaa sijaitsevien Raksilan markettien (Keskon, Osuuskauppa Arinan ja Tradekan hypermarketit sijaitsevat samalla tontilla vierekkäin) alamittaiset tilat kysyntään nähden. Selvityksen mukaan Oulusta puuttuvat myös ”optimaalisesti sijoittuneet kaupan suurmyymälät” (Pätynen 1999, 16).

Kyösti Pätynen päätyy suosittelemaan, että Raksilan lisäksi Ouluun syntyisi kaksi suurta kaupallista keskusta, mutta niissä molemmissa pyritään välttämään kaupan konseptien ja mitoituksen mukaista ”liian suurta päivittäistavarakaupan osuutta”. Ehdotetut hypermarketit sijoitettaisiin Oulun eteläosiin Kaakkuriin ja pohjoisosaan Linnanmaalle. Selvityksen tekovaiheessa avattua Limingantullin hypermarket-aluetta luonnehditaan ”muuksi kaupan keskittymäksi, missä maankäytössä tulee huomioida mahdollisuuksien mukaan uudet kulkuyhteydet keskustan suuntaan.” (Pätynen 1999,37-38)

6.2. Limingantullin rakentaminen vuonna 1998

Osuuskauppa Arina osti Limingantullista vuonna 1995 SOK:n vanhan varastoalueen tavoitteena rakentaa tontille kaupan suuryksikkö. Tontti sijaitsee Oulun kaupungin asemakaavassa keskustatoimintojen ulkopuolella, mutta tontti rajoittuu keskustatoimintojen alueeseen. Asemakaava kielsi tontilla päivittäistavaroiden myynnin.

Joulukuun lopulla 1997 Oulun kaupunginhallitus hyväksyy Osuuskauppa Arinan esityksen Limingantullissa sijaitsevan entisen SOK:n varastokorttelin asemakaavan muuttamiseksi niin, että alueelle voi rakentaa myös myyntipinta-alaltaan 3000 neliön päivittäistavarakaupan. Korvauksena Arina luovuttaa kaupungille kirjanpitoarvoltaan 1,729 miljoonan markan arvoisen tontin, mille ei saa rakentaa päivittäistavarakauppaa. (Oulun kh 29.12.1997) Sopimuksen neuvottelivat Arina ja kaupungin virkamiesjohto.

Tämän päätöksen jälkeen tekninen lautakunta esittää ko. tontille tehtäväksi ympäristövaikutusten arviointia (YVA) ja vasta YVA:n valmistumisen jälkeen tontin asemakaavan muutostyö voisi jatkua. (tekninen lautakunta 16.06.1998)

24.06.1998 Osuuskauppa Arina vaatii YVA-päätökseen oikaisua. Arina aloittaa SOK:n entisellä varastoalueella rakentamistyöt, sillä asemakaava sallii alueella rautakauppa-, kodinkone- ja maatalouskauppatoimintaa. YVA-menettelystä Arina ja kaupunki sopivat elokuun lopulla 1998.

Kaleva-lehti otsikoi kesäkuun alussa oululaisesta kauppapaikkarakentamisesta kertovan raporttinsa: *Kamppailu kauppapaikoista käy kuumana – pelissä pyörivät poliitikot, kaupan keskusliikkeet ja osuuskuntaväki sekä ympäristöarvot. Kaupunkilaisten tarpeet ja toiveetkin saattavat olla mukana yhtenä nappulana.* (Kaleva 06.06.1998) Kuvassa on Arinan rakennustyömaa Limingantullissa, entisellä SOK:n varastotontilla. Artikkelissa rakennusvalvontaviraston virastopäällikkö Tapani Mäkikyrö korostaa, että Arinalla on lainvoimainen rakennuslupa Limingantullissa, mutta se ei ole Prismalle, vaikka Arina niin kertoo. Rakennuslupa on rauta-, kodinkone- ja maatalouskaupalle, mutta ei asemakaavan kieltävälle päivittäistavarakaupalle.

Itse artikkelissa siteerataan myös Osuuskauppa Arinan toimitusjohtaja, kauppaneuvos Kari Salmista. Hänen mukaansa:

” Arina on tekemässä Limingantullissa muutostöitä, jotka massaltaan vastaavat Prismaa. Hänen tulkinnassa kyse ei ole niinkään kiistasta, tehdäänkö Limingantulliin Prisma vai ei, vaan se, myydäänkö siellä elintarvikkeita vai ei. .. Kaupunginhallituksen kanssa tehty kaavoitussopimus tähtää selvästi Prismaan, Salminen sanoo.” (Kaleva 06.06.1998)

Toimittaja Kari Sankala kirjoittaa myös:

”Sulle, mulle – yks, kaks. Osa poliitikoista on tähän ajatukseen valmis. Poliitikoista löytyy Tradekan, Arinan ja varmasti uusimman Keskon etukortin haltijoita. Arinan hallintoon kunnallispoliitikot osallistuvat laidasta laitaan, kun Tradeka on lähinnä vasemmistolaisten mieleen.” (Kaleva 06.06.1998)

Helsingin Sanomat uutisoi kesäkuussa Arinan rakennustyöstä Limingantullissa.

” Oululaisista on selvää, että loppujen lopuksi paikalle yritetään saada Prisman suurmyymälä. Sille ei ole kaavassa lupaa” (Helsingin Sanomat 30.06.1998)

Lokakuun lopulla Oulun kaupunginhallitus kiirehtii Limingantullin asemakaavan muutoksen valmistumista ja kumoaa samalla teknisen lautakunnan 16.06.1998 tekemän päätöksen, että asemakaavan muutostyötä jatketaan vasta kun YVA on valmistunut. Päätös syntyi vastoin esittelijän kantaa (Oulun kh 27.10.1998)

Kauppalehti uutisoi marraskuun alussa, että *Oulun Prisma voi jäädä ilman elintarvikkeita*. Artikkelissa on haastateltu Arinan kaupallista johtajaa Tuomo Malmia, joka vertaa kauppapaikkakeskustelua ydinvoimakeskusteluun.

” Tällaista syntyy, kun kauppapaikkapolitiikka sotketaan ympäristöpolitiikkaan ja sotketaan sekaan kilpailijat vastustamaan toistensa hankkeita. Poliitikassa kaikki voivat hakea tällä alueella näkyvyyttä ja kuuluvuutta.” (Kauppalehti 04.11.1998)

Seuraavalla viikolla kauppaneuvos Kari Salminen kävelee Kaleva-lehden kuvassa Prisma-rakennuksen lasisen seinän edessä. Kuvatekstissä askelten kerrotaan olevan päättäväiset, sillä Arina rakentaa Ouluun nykyaikaista automarkettia. Se avataan maaliskuun 10. päivänä 1999. Artikkelin otsikoitu: *Luvaton kaupanrakentaja*.

” Jos automarket avattaisiin ilman päivittäistavaraosastoa ja sen väestä olisi ensimmäisestä päivästä lähtien yli puolet lomautettuna, kyllä se melkoinen mediatapahtuma varmaan olisi, Salminen kummastelee. ... Arina-yhtymä on selvittänyt [kaava]asiaa ja vakuuttunut, ettei kaavalla voi poissulkea päivittäistavara kauppaa, jos siinä yleensä kauppa sallitaan.” (Kaleva 09.11.1998)

Marraskuun lopulla Limingantullin hypermarketissa vietetään harjannostajaisia. Kalevassa asia noteerattiin kuvalla ja artikkelilla, jossa ympäristöministeriön arkkitehti Katri Tulkki selventää YVA-menettelyä. Oulussa on samaan aikaan myös Keskon supermarketin laajennushanke menossa, mihin on laadittu ensimmäistä kertaa uudenlainen YVA-lain mukainen selvitys. Arinan kohdalla vaadittava selvitys perustuu rakennuslakiin. Kaupan suuryksiköiden rakentamisessa eletään siirtymäkautta. (Kaleva 28.11.1998)

YVA valmistuu joulukuun alussa (10.12.1998) ja samalla viikolla eduskunnan ympäristövaliokunta hyväksyy pitkään valmistelussa olleen Maankäyttö- ja rakennuslain ns, market-pykälän. (Eduskunnan ympäristövaliokunta 15.12.1998)

Miltei vuosi siitä, kun kaupunginhallitus ja Arina olivat sopineet asemakaavamuutoksesta, Oulun tekninen lautakunta (21.12.1998) esittää kaupunginhallitukselle asemakaavan muutosta, joka sallisi Prismän tarvitseman päivittäistavaramyynnin. Kaava on alistettava myös kaupunginvaltuuston ja ympäristöministeriön hyväksyttäväksi. (Oulun tekninen lautakunta 21.12.1998)

Jo saman päivän iltapäivällä maakuntaradio uutisoi aiheesta. Asian poliittisuus heijastuu myös Ylen uutisoinnin sana- ja lausevalinnoissa:

"Oulu on saamassa ensimmäisen hypermarkettinsa. Market on nousemassa Limingantulliin ja sen taustalta löytyy osuuskauppa Arina. Marketin ympäristövaikutuksia on arvioitu ja niiden pohjalta poliittiset päättäjät joutuvat tai saavat päätöksensä tehdä. Eli politiikoista kaikki riippuu. Ympäristövaikutusten arviointi ei oikeastaan tuonut mitään uutta – samanlaiset arviot on jouduttu tekemään useastakin vastaavassa tilanteessa olevasta..."(Yle OuluRadio 21.12.1998)

Kaleva uutisoi seuraavana päivänä teknisen lautakunnan päätöksen ja toteaa kilpailun kiristyvän sekä Arinan markkinaosuuden nousevan. Tosin S-ryhmällä on ollut Oulun kaupassa pienempi prosenttiosuus myynnistä kuin keskimäärin koko maassa. (Kaleva 22.12.1998)

6.3. Limingantullin valmistuminen vuonna 1999

Eduskunta hyväksyy kiistellyn maankäyttö- ja rakennuslain niin, että se tulee voimaan vuoden 2000 alusta. Market-rakentamisen osalta se tuli voimaan jo maaliskuun 1999 alusta. (19.01.1999 HE/)Osuuskauppa Arinan tavoite on avata hypermarket maaliskuun 10.päivänä.

TV2:n Ajankohtainen kakkonen käsittelee market-rakentamista 19.01.1999. Ohjelmassa haastateltava Arinan toimitusjohtaja Kari Salminen sanoo:

"Pidän omituisena, että meidän (markettien rakentajien) toimintaa pyritään ohjailemaan lainsäätäjän taholta."

Kaupunginhallituksen jäsen Ulla Hilmola(kok) puolestaan sanoo:

"Tässä kauppapaikka-asiassa meitä on viety kuin pässiä narussa"

ja aluejohtaja Matti Mattila, Suomen Spar toteaa:

"Varmasti tässä kauppapaikkajaossa on jonkinlaista rahapeliäkin käyty" (Ajankohtainen kakkonen 19.01.1999)

Samassa ohjelmassa kansanedustaja Suvu Lindén (kok) ilmoittaa *"olevansa aina ja kaikkialla Pro Arina"*. Raportin kuvissa rautakauppaan tuodaan pakastealtaita ja raportissa kysytään, että aiotaanko Oulussa myydä rautanauulat pakastettuina?

Tammikuun 30.päivän Kalevassa on koko sivun artikkeli otsikolla *Kaupun ja politiikan liitto puhuttaa – kauppaketjujen hallintoelimissä istuu kunnallispoliitikkoja ja vaalirahoituksestakin on vihjailtu*. (Kaleva 30.01.1999) Artikkelissa käydään läpi

Oulussa vuosia jatkuneita markettien rakentamiskiistoja sekä osuuskauppojen hallintoelimissä istuvia poliitikkoja. Arinan korkeimman elimen, hallintoneuvoston puheenjohtaja Eino Laaksonen (kesk) on Oulun kaupunginvaltuuston toinen varapuheenjohtaja ja hallintoneuvoston varapuheenjohtaja Jorma Seppänen (kok) Oulun kaupunginvaltuuston puheenjohtaja

Kaleva uutisoi 05.02.1999: *Limingantullin Prisma sai yllätyskäänteen.* Ympäristöministeriöstä on viestitetty Ouluun, että asemakaavaa ei tarvitse alistaa sen käsittelyyn.

" Se, mitä Prismassa todella avajaispäivänä myydään, ratkeaa paljon kaupungin poliittisen koneiston nopeudessa. Teoriassa on mahdollista, että tekninen lautakunta hyväksyy ensi tiistain kokouksessa pakasteessa olleen kaavamuutoksen ja kaupunginhallitus pitää ylimääräisen kokouksen ennen 15. marraskuuta kokoontuvaa kaupunginvaltuustoa. Valtuustoon kaavamuutos tuotaisiin kiireellisenä. Toisaalta valtuusto voidaan kutsua kokoukseen helmikuun lopulle, mutta se on kokouskuluiltaan kalliimpi vaihtoehto. ... Arinan puolelta korostetaan, ettei osuuskauppa ole öykkäroinyt kaavoituskiistassa, vaikka on tehnytkin markettia asian ollessa keskeneräinen. Kaavoitus lukkiintui yhteiskunnalliseen keskusteluun.." Kaleva 05.02.1999

Myöhemmin ympäristöministeriö ilmoittaa, että se harkitsee Limingantullin asemakaavan alistamisvelvollisuudesta vapauttamisen peruuttamista. Tämä merkitsee sitä, että ministeriö haluaa itse päättää asemakaavasta. Maakuntaradio uutisoi hypermarketin uusimmista käänteistä näin:

"_Arinan market ylimääräiseen kaupunginhallitukseen. Kaupunginhallitus joutuu torstaina pitämään ylimääräisen kokouksen Arinan rakentamaa markettia koskevan kaavamuutoksen vuoksi. Ympäristöministeriö oli aiemmin ilmoittanut kaupungille, että se ei voi ottaa asemakaavamuutoksen vahvistamista itselleen, koska kauppakeskus sijaitsee alueella, jonka asemakaavan muutoksesta päättää valtuusto. Eilen kaupunki sai kuitenkin ympäristöministeriöltä faksin, jossa pyydettiin kaupungin lausuntoa asiasta. Kaavamuutos on tänään esillä Oulun teknisessä lautakunnassa."(Yle OuluRadio 09.02.1999)

Tekninen lautakunta hyväksyy asemakaavamuutoksen kokouksessaan 09.02.1999. Kahden päivän kuluttua kaupunginhallitus päättää, että Limingantullin hypermarketista tehdyt muistutukset eivät anna aihetta toimiin, joten kaupunginhallitus esittää asemakaavan muutoksen hyväksymistä kaupunginvaltuustolle. Kaupunginhallituksessa asiaa ainoana jäsenenä vastustanut Leena Kuha (vihr) lausuu eriävässä mielipiteessään, että

" On tapauksia, että yksityinen henkilö on joutunut purkamaan esimerkiksi muutaman metrin väärään paikkaan rakentamansa kesämökin jopa sadan tuhannen markan uhkasakon siivittämänä ja omakotitaloasukas purkamaan liian korkean aitansa Oulun kaupungin alueella 50 000 markan uhkasakon voimalla. Näinkö sitten hypermarket kiilaa kaupungin seinää vasten ja hankkii luvattomille päivittäistavaroille lain voiman jälkikäteen?" (Oulun kh 11.02.1999)

Kaupunginhallituksen kokouksen aikana ympäristöministeriöltä saapuu Oulun kaupungintalolle faksilla ministeriön päätös 529/99. Ympäristöministeriö ilmoittaa päätöksessään haluavansa päättää asemakaavan muutoksesta. Tämän johdosta kaupunginhallitus ottaa kaavan uuteen käsittelyyn. Asemakaavanmuutos päätetään alistaa ympäristöministeriön vahvistettavaksi. (Oulun kh 11.02.1999)

OuluRadio uutisoi, että Oulun kaupunki aikoo valittaa ympäristöministeriön kannasta KHO:n (Yle OuluRadio 11.02.1999)

Helsingin Sanomat uutisoi oululaisesta market-kiistasta 12. helmikuuta otsikolla *Supermarket valmistuu Oulussa vaikka lupa-asiat ovat kesken – Osuuskauppa Arina sai kaupunginhallituksessa erävoiton* (Helsingin Sanomat 12.02.1999)

Kaupunginvaltuuston kokouksessa 15.02.1999 esillä olleen Limingantullin asemakaavanmuutoksen käsittelyn ajaksi valtuustosalista poistuivat esteellisenä valtuuston puheenjohtaja Jorma Seppänen (kok), valtuutetut Suvi Lindén (kok) ja Reijo Sallinen (kok). Kahden äänestyksen jälkeen valtuusto päätti äänin 44-8, että asemakaavanmuutos hyväksytään, eikä asemakaavan hyväksymispäätöstä alisteta ympäristöministeriölle ja että päätöstä on noudatettava välittömästi ennen kuin se on saanut lainvoiman. Päätös poikkeaa kaupunginhallituksen esityksestä. Muutosesityksen teki keskustan valtuutettu Pekka Heikkilä ja sitä kannatti vasemmistoliiton Seppo Moilanen. (Oulun kv 15.02.1999)

Seuraavana aamuna maakuntaradion uutisissa kerrottiin, että valtuustossa käytiin ajoittain kiivaaksikin yltynyttä keskustelua uuden marketin tarpeesta ja kaupungin kaavoituspolitiikasta. (Yle OuluRadio 16.02.1999). Kaleva otsikoi uutisensa paikallisuutta korostavasti *Oulu viittasi kintaalla ministeriölle – kaupunginvaltuusto runnoi Prismasta päätöksen valituksia uhmaten*. Juttu oli kuvitettu kaupungintalon ulkopuolella mielenosoituksessa olleella Prismen henkilökunnalla, joiden kylteissä kerrotaan mm. *200 uutta työpaikkaa Ouluun, kelpaako? Ja Haluamme palkkaa, ei sosiaaliapua*.

" Kaupunginvaltuusto otti kovan linjan Limingantullin Prismen kaavoitusasiassa, kun se hyväksyi valtuustoryhmien neuvotteluissa syntyneen kannan hyväksyä Market-kaava mahdollisista valituksista huolimatta välittömästi ja ilman kaavan alistamista ympäristöministeriölle. .. Valtuusto kävi varsin kiivaan

keskustelun. Sen yksiselitteinen viesti oli surkuttelu kaavoitusvallan katoamisesta päättäjien käsistä.” (Kaleva 16.02.1999)

Artikkelissa viitattiin myös siihen, että päätöksen takana voisi olla kaupungin poliittisten päättäjien pelko. Tehdyllä päätöksellä vältettiin mahdollinen korvausoikeudenkäynti vuonna 1997 tehdyn sopimuksen rikkomisesta.

Seuraavana päivänä Kaleva oli haastatellut ympäristöministeriön yliarkkitehti Ritva-Liisa Salmea. Juttu on otsikoitu *Oulu löi ministeriön ällikällä – Prisma päätöstä vastaavaa käytöstä ei ole aiemmin nähty.*

” Mielenkiintoinen tilanne. Meillä ei ole koskaan ollut vastaavaa. En osaa vielä sanoa, mihin ministeriössä ryhdytään, mutta olen hämmästynyt, Salmi sanoo. .. Salmen mukaan Prisma kaava on edennyt väärässä järjestyksessä. Market-kaava ei ole yleiskaavan mukainen ja asia olisi pitänyt ratkaista ensin yleiskaavatasolla. Yleiskaavan tarkistus on tulossa käsittelyyn vasta kesäkuussa, joten aikataulu on ollut nurinkurinen.” (Kaleva 17.02.1999)

” Kaupunginlakimies Jorma Pietilän mukaan kaupunginvaltuuston valitsema linja tuli mahdolliseksi, kun ympäristöministeriö ei viime torstain ilmoituksessaan maininnut ratkaisunsa tulevan voimaan mahdollisista valituksista huolimatta. Kaupunginhallitus valitti Korkeimpaan hallinto-oikeuteen ministeriön ratkaisusta, jolla se velvoitti alistamaan kaavamuutoksen itselleen. Näin ministeriön määräys on riidanalainen ja valtuusto pääsi oikomaan mutkat suoriksi” (Kaleva 17.02.1999)

” Rakennuslautakunta pitäneen ensi viikolla ylimääräisen kokouksen. Lautakunnalla on asiassa täysin itsenäinen harkintavalta, vaikka kaupunginvaltuusto päättä panna asemakaavan muutoksen täytäntöön heti. Kaupunginlakimies Pietilän mukaan ympäristöministeriö ei ole sellaisessa asemassa, että se kykenisi määräämään rakennuslautakuntaa. Rakennusvalvontaviraston päällikkö Tapani Mäkikyrön mielestä kaikki poliittiset merkit näyttävät siltä, että Arina saa lautakunnasta poikkeusluvan.” (Kaleva 17.02.1999)

Oulun rakennuslautakunta hyväksyi Prisman puuttuvat luvat kokouksessaan 24.02.1999. Seuraavan päivän Kaleva otsikoi uutisensa, että *Uuden Prisman luvat kuntoon.*(Kaleva 25.02.1999)

Maaliskuun 10.päivänä 1999 Limingantullin Prisma ja samalla Oulun suurin hypermarket avataan. Pakastealtaassa on myynnissä TV2:n nimikkorautanauvoja. Virallisena avaajana on helikopterilla paikalle tuotu paikallinen kansanedustaja, työministeri Liisa Jaakonsaari(sdp). Maakuntaradiossa ministeriä siteerattiin näin:

” Työministeri Liisa Jaakonsaari arvioi, että vetovastuu työttömyyden alentumisesta on nyt palvelualoilla. Prisman uuden marketin avajaisissa tänään puhuneen Jaakonsaaren mukaan alan yritysten palveluksiin syntyy tänä vuonna 40 000 uutta työpaikkaa ja Prisman uusi suurmyymälä on tästä hyvä osoitus, koska se luo kerralla noin 150 uutta työpaikkaa.” (Yle OuluRadio 10.03.1999)

Avajaiset noteerattiin myös Ylen TV-Uutisissa samana iltana. Arinan toimitusjohtaja Kari Salminen totesi haastattelussa, että markkinointimielessä Prisma on saanut runsaasti julkisuutta.

"KS: Puhutaan vaan mitä puhutaan, kunhan puhutaan."
KS: Uskon, että ainakin ministeri vaihtuu tämän asian päältä.
toimittaja: Mistä syystä?
KS: No, koska aion vaikuttaa siihen suuntaan niin paljon kuin vähäisillä voimavaroillani pystyn.
toimittaja: Miten?
KS: Äänestämällä tietty
toimittaja: Julkisuudessa on puhuttu myös vaaliavustuksista?
KS: Ei ole perää. On niin pientä, että en muista " (Yle TV-Uutiset 10.03.1999)

6.4. Prisman avajaisten jälkeen

Ennen vuoden 1999 eduskuntavaaleja Osuuskauppa Arinan jäsenet saivat jäsenpostia toimitusjohtajalta otsikolla *Arvoisa asiakasomistaja, Hyviä uutisia Arinasta*.

" Toiminnallisista tapahtumista taistelu uuden Limingantullin Prisman rakentamiseksi lupa-asioineen nousi ylivoimaisesti päällimmäiseksi ja eniten voimia vaatineeksi projektiksi. Kaiken kaikkiaan tämä taistelu on kestänyt jo neljä vuotta. Nyt tätä kirjettä kirjoittaessani ei vielä kukaan tiedä lopullisen rakennusluvan kohtaloa, mutta uskon vielä tässä vaiheessa vakaasti siihen, että avaus tapahtuu sovittuna aikana. ... Kun Limingantullin Prisma avataan, merkitsee se henkilökunnan määrän kasvua lähes 200 uudella henkilöllä. Sen vuoksi minä ihmettelen, kuinka poliittisista puolueista vihreillä on varaa vastustaa viimeiseen saakka uusien työpaikkojen syntymistä, niin kuin täällä Oulussa on tapahtunut. Toivon äänestäjien vetäneen siitä omat johtopäätöksensä.
Kari Salminen, kauppaneuvos" (Arinan jäsenkirje 4.9)

Oulun Prisman saama huomio jatkui koko kevään, enää ei kirjoitettu asemakaavan muutoksesta, vaan Arinan antamasta vaalirahoituksesta toimialueensa kansanedustajaehdokkaille, niin Oulun kuin Lapin vaalipiireissä. Suurin yksittäinen avustus oli 100 000 markkaa rovaniemeläiselle kokoomusnaisten ehdokkaalle. Tämä summa oli sidottu Arinan tekemään oululaisen Pukumies-vaatekaupan yrityskauppaan (Kaleva 29.04.1999). Yrityskaupassa oli sovittu, että Pukumiehen nimissä maksetaan eduskuntavaaliehdokkaalle 100 000 euroa. Rahat Arina maksoi Pukumiehelle yrityskaupan yhteydessä.

Myös kulttuuriministeriksi nimitetyn Suvi Lindénin (kok) saama vaalituki nousi esiin TV1:n *Tervo ja Päivärinta*-ohjelmassa 03.05.1999. Lindén oli eduskunnan ympäristövaliokunnan jäsen eli yksi maankäyttö- ja rakennuslain valmistelija, samoin hän kuului Arinan edustajistoon ja Oulun kaupunginvaltuustoon.

Kaleva-lehden mukaan Arinan toimitusjohtaja ei hätkähdä vaalirahoituskohua, eikä hän aio kertoa julkisesti eikä myöskään edustajistolle markkamääriä.

" Arinan sääntöjen mukaan toimitusjohtajalla on oikeus vaitioloonsa. Itse asiassa säännöt antavat Salmiselle paljon valtaa, varsinkin kun hän johtaa puhetta myös yrityksen hallituksessa." (Kaleva 05.05.1999)

SOK:n pääjohtaja Jere Lahti kommentoi alueosuuskaupassa syntynyttä vaalirahoituskohua, toteamalla etteivät Arinan johdon toimet vastaa SOK:n edustamia arvoja. (Kaleva 07.05.1999)

Toukokuun 11.päivänä Suvi Lindén antoi tiedotteen, että hän on saanut Arinalta vaalitukea 27 338 markkaa. Työministeri Liisa Jaakonsaaren tukisumma on 5 000 markkaa ja kansanedustaja, oululainen kaupunginvaltuutettu Tapio Karjalainen (sdp) myi Arinan toimitusjohtajalle, mutta Arinan nimiin 10 000 markan arvoisen taulun. (Ilta-Sanomat 12.05.1999) Ylen TV-Uutiset kertoi, että Oulun vaalipiirissä keskustan ehdokkaat saivat Arinalta 97 000 markkaa, kokoomuksen 70 000 markkaa ja SDP:n 15 000 markkaa ja vasemmistoliiton 10 000 markkaa. Vihreät eivät saaneet vaalitukea. (Yle TV-Uutiset 11.05.1999)

Helsingin Sanomissa 11.05 Arinan toimitusjohtaja Kari Salminen kertoo, että on helpompi saada asioita ja mielipiteitä kuuluville, jos tuntee päättäjän. (Helsingin Sanomat (11.05.1999) Turun Sanomien kolumnissa seuraavana päivänä kerrotaan, että Prisman avajaisissa oli paikalla Arinalta vaalirahaa saanut Liisa Jaakonsaari, mutta SOK:n pääjohtajalla Jere Lahdella oli vihkiäispäivänä muita kiireitä. (Turun Sanomat 12.05.1999)

Kesäkuussa 1999 Arinan edustajistolla on ylimääräinen kokous vaalirahoituksesta. Kokous katsoo osuuskaupan johdon toimineen valtuuksiensa mukaisesti.

Jälkihuomio vuodelta 2005

Kaupparyhmien kilvoittelu hyvistä kauppapaikoista ei ole Oulussa päättynyt. Kalevallehti otsikoi elokuussa 2005, että *Arina jarruttaisi Kaakkurissa*. CM-tavarataloa vastapäätä olevaa kauppapaikkaa haki kaikkiaan seitsemän halukasta, joukossa mm. Arina ja Bauhaus. Tarjolla oli maksimissaan 50 000 uutta kaupan neliötä.

” Osuuskauppa Arinan toimitusjohtaja Veli-Matti Puutio kertoo suosittaneensa päättäjille `jarruttamista´ Oulun Kakkuriin suunnitellun erikoistavarakaupan keskuksen toteuttamisessa. ...Kaikki hakijat eivät ole tyytyneet odottelemaan hakemusten virallista käsittelyä, vaan liikekeskuksen suunnitelmia on esitelty

laveasti myös julkisuudessa. Yksi tontin hakijoista, Osuuskauppa Arina kertoi omista näkemyksistään maanantaina tunnusluvultaan mainion osavuositarkastuksensa julkistamisen yhteydessä. (Kaleva 16.08.2005)

Syyskuussa 2005 Oulun kaupunginhallitus päätti aloittaa neuvottelun ko. tontin antamisesta Bauhaus & co ky:lle yhteistyökumppaneineen. (Oulun kh 20.09.2005)

Päätöksen jälkeen Arina ihmetteli, miksi alueellista yritystoimintaa ei suosita?

7. PORVOON HYPERMARKET-KESKUSTELU 2000-LUVULLA

Porvoon kaupunki itäisellä Uudellamaalla on yksi harvoista yli 40 000 asukkaan suomalaiskaupungeista, jossa ei ole keskustan ulkopuolella olevaa kaupan suuryksikköä. 2000-luvulla keskustelu hypermarkettien rakentamisesta kaupunkiin kiihtyi ja vuonna 2003 kaupunginvaltuusto muutti aikaisemman kielteisen hypermarket-kantansa ja päätti kiirehtiä kahden hypermarketin kaavoitusta ohikulkutien varteen. Itä-Uudenmaan maakuntakaava oli tuolloin valmisteilla, joten päätöstä ei voitu panna toteen nopealla aikataululla.

Tässä osiossa keskityn selvittämään, mitä tapahtui vuosina 2002-2003 ja mitkä tekijät vaikuttivat porvoolaisten päättäjiä mielenmuutokseen ennen kaikkea vuoden 2003 alussa. Omat roolinsa tapahtumien kulussa on myös kahdella kaupparyhmällä, paikallisella Osuuskauppa Oslalla sekä Keskolla. Myös virkamieskunnan ja paikallisen median rooli hypermarket-todellisuudessa on tarkasteluni kohteena.

Ajallisesti laajempi kronologinen tapauskulku löytyy liitteestä 2. Tapauskulun taustamateriaalina ovat kaupungin luottamuselinten pöytäkirjat, kaavoitusviraston tuottama kirjallisuus sekä porvoolaisen median artikkelit.

7.1. Porvoon kaupallinen kuva

Porvoon kaupungin kaupallisen vaikutusalueen (Porvoo, Askola, Pernaja, Pornainen, Liljendal, Lapinjärvi, Loviisa, Myrskylä, Pukkila ja Sipoo) asukasluku oli vuonna 2001 91 420 ja vuoteen 2010 mennessä sen arvioitiin nousevan noin 96 000 asukkaaseen. Porvoon kaupungissa vastaavat luvut ovat 45 403 ja 49 700 asukasta. Porvoon asukkaista lähes 35 000 asui kaupungin keskustan välittömässä läheisyydessä. (Santasalo 2003, 5)

Vuonna 2001 Porvoossa toimi 23 päivittäistavarakauppaa ja 3 hypermarketiksi luokiteltavaa myymälää. Kaupan suuryksiköt sijaitsivat kaikki keskustatoimintojen alueella ja keskusta-alueen osuus koko kaupungin päivittäistavaramyynnistä oli kolme

neljäsosaa. Porvoon ostovoiman siirtymä oli 3 %:a voitollinen vuonna 2001 ja sen ennustettiin nousevan 5 %:iin vuonna 2005. (Santasalo 2003, 6-13)

Porvoossa on selvitetty viimeisen kymmenen vuoden aikana kahdesti kaupan suuryksiköiden vaikutuksia. Vuonna 1997 kaupan suuryksiköiden mahdollisiksi paikoiksi esitettiin: 1. keskustan kehittämistä, ilman suuryksikköä, 2. ns. Länsirannalle rakennettavaa kauppakeskusta ja 3. Harabackan hypermarkettia. Keskustatoimintojen ulkopuolisena alueena Harabackan katsottiin hajauttavan kaupan rakennetta, minkä vuoksi selvityksessä esitettiin, että suuryksiköt tulisi sijoittaa ruuhkaisen keskustan ulkopuolelle, mutta kuitenkin kaupunkirakenteen sisään. (LT-konsultit 1997)

Harabackan alue sijaitsee noin 4 km Porvoon keskustan ulkopuolella, E18-tien varressa, Porvoon sisääntulotien välittömässä läheisyydessä. Tässä tutkimuksessa alueesta käytetään myös nimeä Kuninkaanportti, sillä vuonna 2001 Porvoon kaupunki ja SRV Viitokset rakennusyhtiö julkistivat yhteishankkeen rakentaa Harabackaan Kuninkaanportti-nimisen korkean teknologian ja yritystoiminnan keskittymän, mutta ilman hypermarkettia. SRV Viitokset on hankkeen päätoteuttaja ja – rakentaja. (Porvoon Kuninkaanportti, kehityssuunnitelma 18.4.2001)

Porvoon kaupunginvaltuusto (13.12.2000) katsoi hyväksyessään kaupungin keskeisten alueiden osayleiskaavan tavoitteet, että kaupalliset palvelut tullaan keskittämään kaupungin keskustaan ja keskustasta katsoen Porvoonjoen toiselle puolelle eli Länsirannalle. Tämä näkemys on kirjattu myös Porvoon kauppapaikkastrategiaan (14.02.2002)

7.2. Vuoden 2002 tapahtumat

Porvoossa ilmestyvässä maakuntalehti Uusimaassa julkaistiin 14.02.2002 – samana päivänä kun kaupunginhallitus päättää, että virkamiesten laatima kauppapaikkastrategia on päivittäistavarakaupan sijoituksen ohje - kokosivun näkökulma-artikkeli otsikolla *Hypermarket ja kaupunginvaltuusto*. Artikkelin kirjoittaja oli kaupungin toimialajohtaja Matti Arvinen. Hän kirjoitti:

” Kaupunginvaltuutettu on sittenkin se, joka lopulta joutuu kantamaan kovin suurta kokonaisvastuuta tässä kysymyksessä (hypermarkettien rakentaminen). Liike- elämä mielellään puhuu kuluttajan edusta. Kaupunginvaltuutettu joutuu päättämään kaupungin toimivuudesta, minkälainen kaupunki parhaiten

palvelee kaupungin asukkaita ja itäuusmaalaisia.” ja ” En kadehdi päättäjää hänen vaikeassa tehtävässään, jonka jokainen heistä varmaankin pyrkii hoitamaan parhaalla mahdollisella tavalla.” (Uusimaa 14.02.2002)

Kirjoittaja sanoo myös, että kauppa vääristelee ostovoiman siirtymää Porvoosta ja että mediajulkisuudessa mielikuvat hallitsevat. Artikkelin päättyy lauseisiin:

” Minusta Porvoon ei tarvitse hypermarkettia. Tähänastinen linjaus on ollut hyvä. Valtuusto päättää.” (Uusimaa 14.02.2002)

Teknisen alan toimialajohtaja muodosti julkisesti oman mielipiteensä selkeän kielteiseksi, ainakin keskustan ulkopuolisiin hypermarketteihin. Hänen kantansa oli samansuuntainen kuin luottamusmiesten kanta.

19. helmikuuta Uusimaa-lehti julkaisee elinkeinolautakunnan jäsen Matti Haapakosken (sdp) mielipidekirjoituksen. Haapakoski korostaa, että hypermarkettien synty on seurausta kaupan tehokkuuden ja tuottavuuden lisääntymisestä. (Uusimaa 19.02.2002). Maaliskuussa 2002 valmistuu Kuninkaanportin kehitysprojektin tilannekatsaus, ja siinä korostetaan, että suunnittelun lähtökohtana on, että alueelle ei sijoiteta hypermarkettia. (Kuninkaanportin kehitysprojekti-tilannekatsaus 12.03.2002)

Maaliskuussa kaupungin molemmat lehdet uutisoivat hypermarket-asiaa. Keskon pääjohtajaa siteerataan kaupan kilpailun puutteesta Uusimaa-lehdessä (01.03.2002). SOK:n tuleva pääjohtaja korostaa hypermarkettien kuuluvan keskustan ulkopuolelle (Uusimaa 28.03.2002). Borgåbladetin pääkirjoituksessa (19.03.2002) toivotaan, että kaupungissa vältettäisiin ruuhkaisen ja ahtaan ostohelvetin syntyminen, siksi hypermarket pitäisi rakentaa Harabackaan.

Kokoomuksen – kaupungin kolmanneksi suurimman puolueen – valtuustoryhmän puheenjohtaja Kimmo Kajaste kirjoitti kolumnissaan 10.4.2002:

” Nyt ovat suunnitteluvoimat ja erilaiset arkkitehdit innostuneet vastustamaan kaikin keinoin ja sanakääntein kaupan päivittäis- ja elintarvikesuuryksikön sijoittumista Harabackaan. Kaikki näköpiirissä olevat suuryksiköt pitää sumentaa keskustaan, sanotaan juhlanimimisessä nelisivuisessa kauppapaikkastrategiassa.” (Uusimaa 10.04.2002)

”Yhtä monet ja osin samat virkamiehet ja osa päättäjistäkin, jotka toistaiseksi vastustavat kaupan suuryksikköä Harabackassa, ovat intoutuneet esittämään jättisuurta yksikköä modernin puukaupunkialueen kylkeen Taidetehtaaseen joen länsirannalle. Sepä vasta jotakin!.....Ajatus on maho, ja perustuu vain hätäiseen yritykseen löytää edes joku miljoona taidetehtaan kymmenien miljoonien rahoitustarpeeseen.” (Uusimaa 10.04.2002)

Keskusta-alueelle vanhaan tehdaskiinteistöön suunnitellaan ns. taidetehdasta. Työryhmä esittää syksyllä 2002, että taidetehtaan peruskorjaus rahoitettaisiin antamalla samalle tontille kaupan suuryksikölle rakennusoikeutta. Kaupunginhallitus (16.09.2002) toivoo, että asemakaavaa voitaisiin muuttaa tällä tavalla.

Keväällä 2002 elinkeinolautakunta (04.05.2002) esittää hypermarkettien rakentamista Harabackaan ja kaupunginvaltuuston puheenjohtaja Klaus Hellberg (sdp) toivoo koko keskustelun loppumista (Uusimaa 04.06.2002). Hellbergin esityksen Harabackaan rakennettavista alle 2000 neliön ruokakaupoista Oslan ja Keskon edustajat tyrmäävät näyttävästi samassa lehdessä.

Uusimaa-lehdessä on 11.04.2002 SRV Viitosten vetämän Kuninkaanportin suurhankkeen etenemistä pohtiva pääkirjoitus. Siinä sanotaan:

"Vaikka sanaa hypermarket ei asian yhteydessä käytetä, käytännössä kyseessä on melkoinen hypermarket, keskipisteessä on alustavassa kaavassa iso ruokakauppa." (Uusimaa 11.04.2002)

2.10.2002 Uusimaa-lehti uutisoi asemakaavan laatimisen aloittamisesta alueelle, mutta ei mainitse sanaa hypermarket. 3.12. 2002 lehti uutisoi, että Porvoon kaupunki ei aio tehdä lähikuukausina päivittäistavarakaupan lisäneliöiden rakentamiseen liittyviä päätöksiä. "

" Porvoon kauppapaikka-asiat menivät entisestään solmuun viime syksynä kun (osuuskauppa) Osla ilmoitti haluavansa Näsiin (nykyisen S-marketin paikalle) 10 000 neliön Prisma-marketin. Seuraavana päivänä Taidetehtaan työryhmä esitti taidetehtaan korjauksen rahoittamista pääosiin tekemällä rakennuksen kupeeseen lähes 8 000 neliötä liiketilaa. Sekä Osla että Kesko ovat pitäneet parhaana vaihtoehtona hypermarkettien rakentamista Harabackaan. Kaupunginjohtaja Slotte ei edelleenkään lämpene ajatukselle." (Uusimaa 03.12.2002)

7.3. Vuoden 2003 tapahtumat

Tammikuun viimeisen päivän lehdessä vuonna 2003 Uusimaassa oli kolmella eri sivulla asiaa hypermarketeista. Sivulla 2 *Sana on vapaa*-palstalla oli iso kirjoitus otsikolla *Kuninkaanportin suurmyymälää tarvitaan*. Kirjoittaja Pontus Palmqvist perusteli mielipidettään kuusikohtaisella luettelolla, joista ensimmäinen kuului, että sellaista tarvitaan, koska kaupan keskusliikkeillä on sitä kohtaan suuri kiinnostus. Viimeinen kohta kuului, että suurmyymälä antaa kehityspotkun Kuninkaanportin

vetovoimalle. (Uusimaa 31.01.2003). Mieliä oli kuvitettu myös kesäisellä, värillisellä havainnekuvalla Kuninkaanportista

Viereisellä sivulla (ensimmäinen uutissivu) on juttu Kuninkaanportista, mihin on haastateltu mm. kaupunginvaltuuston puheenjohtaja Klaus Hellbergia (sdp). Otsikkona on: *Hellberg ehdottaa Kuninkaanportin perinpohjaista käsittelyä uudelleen*. Seuraavalla sivulla jatkuvassa jutussa hän perustelee mielipidettään:

”Tilanne on huono joka suhteessa. Kärkiprojektin osalta tilanne on ongelmallinen valitusten vuoksi ja market-ilmapiiri tulee mitata valtuustossa uudelleen, koska keskusteluun on tullut uusia elementtejä.”

Samaa mieltä on myös lehden haastattelema kaupunginhallituksen puheenjohtaja Söderberg (rkp). (Uusimaa 31.01.2003)

Kolmas artikkeli samassa lehdessä käsitteli Vihreä Uusimaa ry:n järjestämää keskustelutilaisuutta kaupan keskittymisestä. *Porvoolaisittain aihe on ajankohtainen, mutta jaksoi kiinnostaa vain 15 porvoolaista*. (Uusimaa 31.01.2003)

Helmikuun kuudentena päivänä kaavoitus- ja rakennuslautakunta hyväksyy Porvoon keskeisten alueiden osayleiskaavatyön aikataulun. Peruslähtökohtana on kaupungin tekemä linjaus, eli ei hypermarketteja keskusta-alueen ulkopuolelle.

10. helmikuuta Uusimaa-lehti julkaisee tekemänsä gallupin. Sen mukaan Porvoon valtuutetut tahtovat suurmarketteja Harabackaan. Lehti on tavoittanut 43 valtuutettua 51:sta ja heistä 33 kannattaa suurmarketteja ja 30 halua sijoittaa ne Harabackaan. Valtuutettujen perusteluissa Mikaela Nylander (rkp) näyttää vihreätä valoa Oslan Näsin toiveelle, mutta samalla myös Keskon pitää saada rakentaa suuryksikkö.

Samassa lehdessä *Sana on vapaa*-palstalla on kirjoitus, missä todetaan, että ammattivalittajat eivät halua automarketteja. Kirjoittaja kehuu myös edellisellä viikolla ollutta Jukka Jalosen kirjoitusta täydelliseksi. (Uusimaa 10.02.2003) Jalonen on sd:n edustaja elinkeinolautakunnassa.

Seuraavana päivänä lehti jatkaa uutisointia useassa jutussa. Pääkirjoitus päättyy lauseeseen *Valtuuston tahto on nyt selvitetty, nyt on tekojen aika* (Uusimaa 11.02.2003).

12. helmikuuta Uusimaa on haastatellut kaupunginhallituksen puheenjohtaja Söderbergiä, jonka mielestä market-kysymys on otettava esille ennen osayleiskaavaa. Kaupunginjohtaja Slotte puolestaan haluaa edetä osayleiskaavavalmistelun tahdissa. (Uusimaa 12.02.2003)

13. helmikuuta Uusimaa-lehden uutissivulla kokoomuksen valtuustoryhmän puheenjohtaja Kimmo Kajaste vaatii market-asiaa pikaisesti valtuuston käsittelyyn. Hän kritisoi myös virkamiesten valmistelutyötä ja sanoo työssä olleen manipuloinnin makua. *Prosessit ovat olleet vinoja ja tarkoitushakuisia ilman avointa ja kriittistä perusteisiin menevää ja kokonaisuuksien tarkasteluun tähtäävää keskustelua.* Samalla sivulla kaavoitus- ja rakennuslautakunnan puheenjohtaja Bo-Johan Söderberg (rkp) sanoo, että on mahdollista tuoda market-asia valtuustoon, mutta vasta, kun konsultilta tilattu kauppapaikkaselvitys on valmis. Jutussa myös siteerataan edellisinä päivinä julkaistuja kirjoituksia. (Uusimaa 13.02.2003)

15. helmikuuta market-asiaa sivutaan jälleen useassa artikkelissa. Etusivulla asia otsikoidaan: *Asia etenee aikataulussaan – Slotte toppuuttelee Market-keskustelua.* Kaupunginjohtaja Slotte sanoo valtuuston pääsevän käsittelemään asiaa huhtitoukokuussa ja hän muistuttaa, että maaliskuussa valmistuvan selvityksen yksi vaihtoehtoista on kahden suurmarketin sijoittaminen Harabackaan.

”Ja miksi kaksi? Koska Kesko on sinne aina halunnut ja S-marketin sijoituspaikkana sitä on pidetty aina parhaana. Joko ei yhtään tai sitten kaksi. Katsotaan nyt ensin, mitä selvitys antaa.” (Uusimaa 15.02.2003)

Etusivulla kerrotaan myös, että Osla teki jälleen historiansa parhaan tuloksen. Sisäsivulla *muhkean kassan omaavan velattoman* Oslan toimitusjohtaja Pekka Kangasmäki sanoo haluavansa rakentaa suuryksikön Harabackaan. (Uusimaa 15.02.2003)

Kaupunginhallitus käsittelee market-asiaa 17.02. kokouksessaan. Se toteaa, että kaupan suuryksikkötilanne tarkistetaan 14.4.2003 mennessä ja että osayleiskaavassa tullaan keskittymään paljolti kaupallisten ratkaisujen valmisteluun (Kh 17.02.2003)

19.helmikuuta Uusimaa julkaisee kaksi mielipidekirjoitusta. Toisessa kirjoittaja sanoo ihmettelevänsä kaupunginjohtajan halua jarruttaa kaupunkinsa kehitystä ja toisessa keskustalainen valtuutettu Keijo Vilppula tuo esiin oman aloitteensa Harabackaan rakennettavasta marketista vuodelta 2001.

"Tuolloin johtavat poliitikot olivat vastustaneet hanketta, nyt tuuli on kääntynyt, jotta yksi Suomen parhaista liikepaikoista voitaisiin ottaa käyttöön porvoolaisten parhaaksi", Vilppula kirjoittaa. (Uusimaa 19.02.2003)

Sekä Borgåbladet että maakuntaradio Yle Itä-Uusimaa keskittyivät vain uutisoimaan Uusimaa-lehden juttujen aikaansaamia tapahtumia. Ensimmäinen laajempi oma artikkeli aiheesta julkaistaan Borgåbladetissa 20. helmikuuta. Se on otsikoitu, että *Jos Harabackaan tulee hypermarket, niin niitä tulee kaksi*. Pääjutun rinnalla on toinen juttu otsikolla *Laki asettaa monia vaatimuksia*. Siinä kaavoittaja Maija-Liisa Kontio selvittää kaavoituksen erilaisia vaihtoehtoja ja aikataulua. (Borgåbladet 20.2.2003)

Kaupallisten ratkaisujen vaikutusten arviointi-selvitys valmistuu 28.3. 2003. Konsulttitoimisto Tuomas Santasalo esittää parhaaksi vaihtoehdoksi Porvoon Länsirantaa. Taidetehtaalle tulisi 8 000 neliötä liiketilaa ja Oslan S-markettia voisi laajentaa, tosin ei Oslan kaavailemaksi 10 000 neliön Prismaksi. Harabackan hypermarketteja konsultti pitää vasta tulevaisuuden ratkaisuina, koska maakuntakaava on kesken. (Santasalo 2003).

Uusimaa-lehti otsikoi 29.3. uutisensa konsultin työstä: *Konsultin ehdotukset suuryksiköiden sijoittelusta eivät täytä kaupan toiveita*. Toinen asiaa käsittelevä juttu on otsikoitu: *Santasalo ja SRV eri mieltä Kuninkaanportin vaikutuksesta Porvoon keskusta*. Hypermarketasiaa käsitteli myös toimittaja Jyrki Hämäläisen kolumni otsikolla: *Ehkä, mahdollisesti ja ilmeisesti*.

" Eilen julkaistu Tuomas Santasalon toimiston laatima selvitys Porvoon tulevien liiketilojen mitoituksesta ja sijoittelusta oli sisällöltään odotettu. Niin odotettu, että erään kaupparyhmän johtaja osasi melko tarkkaan etukäteen ennustaa, mitä siinä sanotaan."

"Porvoon päättäjillä on nyt käsissään kaikki aineisto, jota se tarvitsee kaupan suuryksiköiden sijoittelusta päättäessään – vai onko sittenkään?" ja "Kaavoitusmonopoli on kunnalla, mutta paras tieto ostovoimasta, sen kehityksestä, asiakasvirroista, asiakkaiden tarpeista, logistiikasta ja muusta oleellisesta on kaupalla itsellään." (Uusimaa 29.03.2003)

Porvoon ruotsinkielinen päivälehti otsikoi uutisen: *Selvitysmies ei löydä mitään hyvää Harabackan suurmarketissa*. Artikkelissa kerrotaan, että Harabackaan syntyvä kauppakeskus kilpailisi keskustan kanssa ja että Porvoossa nyt olevasta päivittäistavarakaupan 21 000 neliöstä kaksi kolmasosaa on keskustassa. Artikkelissa siteerataan myös konsultin laskelmia, että vuonna 2001 Porvoon vähittäiskaupan myynti oli 5 miljoonaa euroa eli noin 2 % enemmän kuin porvoolaisten ostovoima on. Artikkelisi esittelee konsultin eri vaihtoehdot asettamatta niitä toimituksellisesti paremmuusjärjestykseen. (Borgåbladet 29.03.2003)

Maakuntaradio Itä-Uusimaa uutisoi konsultin selvityksen 28.03. Uutisjutun jälkijuonnossa esitettiin myös kysymys: *Mitä vaikutusta tehdyllä selvityksellä mahtaakaan olla?* (Radio Itä-Uusimaa 28.03.2003).

Borgåbladet jatkoi konsulttiselvityksen käsittelyä 02.24. lehdessään otsikolla *Porvoolaiskauppaa saa laajentua Länsirannalle – Harabacka ei realistinen vaihtoehto kymmeneen vuoteen*. Artikkelin päähaastateltava kaavoitus- ja rakennuslautakunnan puheenjohtaja Bo-Johan Johansson (rkp) arvio konsultin työtä perusteelliseksi ja kaupunginjohtaja Per-Håkan Slotte toivoo, että päättäjät päättäisivät nyt minne suurmarketit sijoitetaan. Hän ei sano pitävänsä siitä, että jo nyt puhutaan tietyistä neliömääristä ja kuka ne saa, sillä nyt pitäisi suunnittelun olla tärkeintä. (Borgåbladet 02.04.2003)

Porvoon kaupunginhallitus käsittelee suurmarket-asiaa kokouksessaan 14.04.2003 Puheenjohtaja Söderberg (rkp) esittää kahden hypermarketin sijoittamista Harabackaan. Hallitus päätti lopettaa Länsirannan kauppasuunnitelmat. (Kh 14.04.2003) Seuraavan aamun maakuntaradion haastattelussa Söderlund perustelee kantaansa sanomalla, että nyt on enää turha hangoitella kaupan keskusliikkeiden tahtoa vastaan. (Radio Itä-Uusimaa 15.04.2003)

Porvoon kaupunginvaltuuston päätös sallia Kuninkaanporttiin kahden hypermarketin kaavoittaminen syntyy äänin 36-14. Valtuusto haluaa kiirehtiä Itä-Uudenmaan liittoa muuttamaan maakuntakaavaa, niin, että se sallisi kahden kaupan suuryksikön sijoittumisen alueelle. (kv 23.04.2003) Maakuntaradio uutisoi valtuuston päätöksen seuraavana aamuna ja ohjelmassa haastateltu kaupunginvaltuuston puheenjohtaja

Klaus Hellberg (sdp) sanoo pelkäävänsä kaupallisen palvelujen näivettymisestä Kuninkaanportin hypermarkettien kaavoitustyön aikana.(Radio Itä-Uusimaa 24.04.2003)

Huolimatta Porvoon kaupungin halusta kiirehtiä maakuntakaavan valmistumista, vuoden 2007 alussa maakuntakaava on edelleen valmisteilla. Kuninkaanportissa toimii muun muassa kodinkoneliike ja huonekaluliikkeitä.

8. TOIMIJOIDEN VALTA

Tässä luvussa käyn läpi tapahtumien kulkua kolmen erilaisen näkökulman kautta; kuka tai mitkä tahot olivat merkittävimmät vallankäyttäjät, mistä eri toimijat saivat tietoa, eli kuka tai mitkä tahot olivat merkittävimmät tiedontuottajat sekä millaiseksi haastatellut toimijat kokevat itse oman vallankäyttönsä ja omat vallankäyttömahdollisuutensa.

Millainen on porvoolaisten ja oululaisten market-toimijoiden haastattelujen kautta syntyvä kuva tapahtumien kulusta ja vallankäytöstä? Tavoitteena on luoda käsitys, millainen oli eri ryhmien mielipide kaupan suuryksiköihin ja miten se syntyi. Toimijat on jaettu neljään eri ryhmään, eli poliitikot, virkamiehet, kaupan edustajat ja median edustajat. Mielipiteen muodostumista kuvaan kolmen eri näkökulman avulla eli millainen on oma vallankäyttö eli oma rooli tutkittavien päätöksiin syntyminen. Toiseksi käyn läpi kuka oli toimijoiden mielestä vallan ykköskäyttäjä eli kuka tai mitkä ryhmät käyttivät suurinta valtaa. Kolmanneksi pohdittavana on tiedon ykköstuottajan rooli, kenen tuottaman tiedon mukaan päätökset syntyivät.

Oheiseen taulukkoon on sijoitettu haastateltavat sen mukaan, miten he suhtautuvat market-rakentamiseen tämän tutkimuksen ajankohtana.

Kuvio 2: Oululaisten haastateltavien kanta Limingantullin markettiin

OULU:

puolesta	neutraalit	vastaan
poliitikot: Laaksonen Eino Linden Suvi Moilanen Seppo	poliitikot: ----	poliitikot: Hilmola Ulla Kuha Leena
virkamiehet: ---	virkamiehet: ----	virkamiehet: Näyhä Raija-Liisa Salmi Ritva-Liisa
kauppa: Malmi Tuomo	kauppa: ---	kauppa: ---
media: Sankala Kari	media: Tapio Tuomo-J Säävälä Hilikka	media: ----

Kuvio 3. Porvoolaisten haastateltavien kanta keskustatoimintojen ulkopuolisiin hypermarketteihin 3/2003

PORVOO:

puolesta	neutraalit	vastaan
poliitikot: Alava Ilkka Kajaste Kimmo Söderberg Johan	poliitikot: ----	poliitikot: Busk Rainer Johansson Bo- Johan Rissanen Lauri
virkamiehet: ---	virkamiehet: ----	virkamiehet: Anttila Antero Kontio Maija-Liisa Pfeifer Johan Slotte Per-Håkan
kauppa: Huurtola Timo Kangasmäki Pekka	kauppa: ---	kauppa: ---
media: Hämäläinen Jyrki	media: Veräjäkörva Arto	media: Mattheiszen Tora
muut: ---	muut: ---	muut: Kölhi Eija Tolkki Katri

Käyn ensin läpi toimijoiden omat käsityksensä vallantasostaan. Seuraavissa luvuissa selvitan eri toimijoiden arviot kuka tai mikä ryhmä on ollut vallan ykköskäyttäjä ja tiedon ykköstuottaja.

8.1. Toimijoiden valta

Jokainen yhteiskunnallisessa elämässä mukana oleva toimija etsiytyy toimintaan mukaan toteuttaakseen omia päämääriään ja ajatuksiaan. Jokaisella toimijalla on erilainen näkökulma, riippuen siitä miltä kantilta asiaa katsoo ja kenen puolesta market kaavoituksessa toimii. Valta etsii ja hankkii sekä valikoi sellaisen tiedon, minkä avulla halutun päämäärän voi saavuttaa mahdollisimman vähäisin uhrauksin (Flyvbjerg 1998, 226). Foucault kutsuu valtaa luovaksi, kreatiiviseksi (Foucault 2003, 226) ja Foucault'ia analysoineet tutkijat sanovat vallan olevan poliittisten menettelytapojen verkosto, missä

vallan suuruus on verrannollinen siihen, miten epätasa-arvoisia suhteita se kykenee luomaan (Dreyfus & Rabinov 1982, 185-187).

Oman vallantason arviointi on aina subjektiivista ja asiayhteydestä riippuen joko itseään korostavaa tai itseään vähättelevää. Mikäli kyseessä on myönteiseksi koettu asia, yhteisön yleisesti hyväksymä päätös tai ratkaisu, toimija helposti sanoo oman valtansa asiassa olleen suuren, kun taas negatiivissävytteisessä päätöksessä oma valta mielletään todellisuutta kenties pienemmäksi.

Oulussa ja Porvoossa eri toimijoiden näkemyksen mukainen oma vallan taso poikkeaa toisistaan. Siinä missä Oulussa yksi toimijaryhmä katsoo olleensa vallan keskiössä, sama ryhmä Porvoossa ei korosta omaa osuuttaan.

Oululaisten toimijoiden oma valta

Yksi Oulussa 1990-luvulla käydyistä keskusteluista koski 10.03.1999 avattua osuuskauppa Arinan Limingantullin Prismaa. Keskustelu Prismasta ei päättänyt avajaisiin, vaan eri toimijoiden vallankäyttö sai vuoden 1999 aikana monenlaisia piirteitä. Miten eri toimijat näkevät oman vallantasonsa?

Päätettäessä Limingantullin hypermarketin kaavamuutoksesta, oululaiset poliitikot joko tunsivat voivansa käyttää heille kuuluvaa valtaa asiassa tai sitten he olivat syystä tai toisesta sivussa vallankäytöstä.

Kolmanneksi suurimman valtuustoryhmän puheenjohtaja (kok) sanoi 19.01.1999 Ajankohtaisen kakkosen haastattelussa, että *Tässä kauppapaikka-asiassa meitä on viety kuin pässiä narussa*. Syksyllä 2006 hän tarkentaa tilannetta oman vallankäyttönsä ja tietonsa suhteen.

"Tämä on ollut minun ryhmäpuheenjohtaja-aikanani ainut kerta, kun minua ei informoitu. Yleensä aina puheenjohtajaa informoitiin isoista kaava-asioista ja tämän koko luokan asioista. Tässä oli varmasti ja nimenomaan kyse siitä, että en ollut samaa mieltä hankkeesta. Mutta en minä sillä lailla käyttäytynyt, että ne olisivat aistineet, että en ole osuuskauppalainen. Minä en vain hyväksynyt toimintatapoja.(Hilmola, kok, valtuustoryhmän pj.)

Sekä valtuuston että hallituksen päätöksiin eriävät mielipiteensä jättänyt vihreiden edustaja katsoo olleensa päätöksenteossa vailla todellista valtaa.

” Minusta tämän hankkeen keskustelu oli kaupunginhallituksessa aika niukkaa, mutta miksi turhaan he olisivat puhuneetkaan, koska asia oli jo sovittu. Minulle jopa sanottiin, että et kai sinä nyt vaan aio. Näin, että tämä peli ei ole reilua.” (Kuha, vihr, valtuutettu)

Osuuskauppa Arinan hallinnossa mukana olleet edustajat katsovat, että heillä oli valtaa kaavamutoksesta päätettäessä. Valtuuston varapuheenjohtaja ja Arinan hallintoneuvoston puheenjohtaja vastasi näin kysymykseen, että oliko hankalaa olla sekä Arinan että Oulun kaupungin hallinnossa?

” - Se hankaluus oli, että päätöksenteossa piti jäädä itsensä, ei siinä sen kummempaa ollut. Mutta totta kai tiesin, missä mennään.

Ak: Mutta eikö päätökset periaatteessa tehdä jo valmisteluvaiheessa, ennen valtuuston kokousta?

– No, muodollisesti asia oli näin. Sanotaan näin, ei kai sitä muuten voi sanoa, me noudatimme lain kirjainta.” (Laaksonen, kesk, valtuuston vara pj)

” Olin valtuustossa, Eduskunnassa ja Arinan hallintoneuvostossa, mutta kaikki se mikä tuli valtuustoon oli sitä ennen ollut lautakunnassa ja kaupunginhallituksessa. Mä olen lukenut listoista asiat, ja sitten vaikka hallintoneuvoston jäsenen ei edes tarvitsisi jäädä, niin jääväsin, ja koska Arina oli ja on Oulussa iso ja merkittävä toimija ja heillä on vaaleilla valitut edustajat, niin meillä on Oulussa aika paljon poliitikkoja hallintoneuvostoissa, niin Arinassa kuin Tradekassakin. Sitä ei pidä aliarvioida eikä yliarvioida.

Ei minun kantaani ole tarvinnut rahalla ostaa, minä edustan tiettyä arvomaailmaa ja siihen liittyy se, että suhtaudun sääntelyihin kielteisesti.” (Lindén, kok, valtuutettu)

” Kaavoittajalle ei sopinut uudenlainen kaava, siitä aiheutui kaikenlaista vääntöä. Arkkitehdit panivat jarrut päälle. Mutta me teimme kaavoittajalle sitten selväksi, että sopimus on tehty ja siitä pidetään kiinni. Kaavoitus on tehtävä, miellytti se tai ei. Tämä historiahan alkoi jo 96 vuodesta ja aikaa oli mennyt, ja nyt haluttiin, että asia viedään eteenpäin ja niin sitten saatiin haluttuja päätöksiä. Sanotaan niin, että osassa virkamiehiä ja pääosassa päättäjiä oli selvä näkemys, että nyt asia hoidetaan, eivät asiat mene eteenpäin, ellei ole luottamusmiesten enemmistö takana.” (Moilanen, vas, valtuutettu)

Oululaisten virkamiesten vallantaso kuvaa asemakaavamutoksen alkuvaiheessa se, että useat poliitikot ja osuuskaupan edustajat katsovat asemakaavapäällikön hidastelleen kaupungin johdon ja osuuskaupan johdon keskenään tekemän asemakaavan muutossopimuksen toteuttamista.

” Konsultoin rakennusvirastoa ja sieltä viestitettiin, että hanketta saa viedä eteenpäin täyttä päätä, kaavamerkinnällä on merkitystä vasta kun ottaa rakennuksen käyttöön.

Eihän siinä pitänyt olla mitään uhkaa ja toukokuun loppupuolella 1998 aloitimme rakennustyöt. Silloin tuli käsittämätön sivuraide asiaan, silloinen asemakaavapäällikkö ei vain ruvennut tekemään sitä muutosta, se muutostyö oli tunnin työ kaupungilta, se olisi ollut vain yhden merkinnän muutos karttaan, mutta hän vain päätti, ettei hän muuta. Hän jopa taisi sanoa, että vain hänen kuolleen ruumiinsa yli tulee siihen kauppa.” (Malmi, kaupallinen johtaja, Arina)

Kaupungin ylimmän virkamieskunnan vallantaso voi kuvata myös osuuskaupan edustajan lausuman kautta.

” Kyllä kaupungin toimivalla johdolla oli silloin se valta käytössään ja he käytti sitä oululaisten eduksi. Toimivassa systeemissä toimitusjohtaja tapaa kaupunginjohtajan ja minä tapasin teknisen johtajan ja muita johtajia. He veivät asiat päätettäväksi poliittisille lautakunnille ja Arinassakin näennäisesti päätökset vietiin luottamusmiesten käsittelyyn. Ei se näin meillä mennyt, Arinassa toimiva johto päätti. Kun katsoo kaupungin poliittista päätöksentekoa, niin valta on niillä johtajilla, jotka pyörittää kaupunkia, jos ne hoitaa

sen hyvin, kukaan ei puutu asiaan, mutta jos ne ei pyöritä hommaa hyvin, silloin löytyy kyllä vallan ottajia. Jos ne vievät hankkeita hyvin eteenpäin, ovat viisaita, niin ei niiden valtaa ota kukaan pois.” (Malmi, kaupallinen johtaja, Arina)

Toteuttava virkamieskunta näkee asian näin.

” Alkujaan se tuli välistävetona, tässä asiat meni väärässä järjestyksessä. Kaavallisesti tuota ei ensin tutkittu, vaan ensin tehtiin esisopimus ja sitten sen mukaan ruvettiin kaavoittamaan. Meidän mielestä ainakin asiantuntijavirkamiehet sivuutettiin, sillä me haluamme ohjata toimintoja sellaisille paikoille, että ne ovat liikenteellisesti hyvät ja sijaitsevat toiminnallisesti oikeissa paikoissa. Meillä on yleiskaavassa näitä aluekeskuksia ja tavoite on ollut, että kaupan suuryksiköt sijoittuvat niiden alueille.

Lähinnä oli kyse siitä, että voidaanko tuolle tontille kaavoittaa kauppaa, kun sitä ei ollut osoitettu yleiskaavassa. Se oli keskeinen riidan aihe. Se oli PK1 merkinnällä yleiskaavassa, eli se oli yksityisten palvelujen ja hallinnon alue, alue varataan pääasiallisesti palveluvaltaiselle yritystoiminnalle, alueella voidaan sallia myös pienteollisuustoimintaa, joka ei aiheuta ympäristöhäiriöitä. Mutta tämänhän on iso liikerakennus, tämä hypermarket ja sentapaista PK1- ei sallinut.” (Näyhä, arkkitehti, Oulu)

” Kun minä tein tätä, niin tein sitä kylmän viileästi ja asiallisesti, mä en välittänyt asiasta, minun valtuuksiin se ei kuulu. Kun kaupunginhallitus on jotakin päättänyt, niin silloin tehdään. Se on tehtävä. Eikä kukaan kiirehtinyt, koska olin päättänyt tehdä sitä niin nopeasti kuin pystyn, että pääsen eroon siitä. Se ei ollut mitenkään miellyttävää työtä, koska ei siinä voinut mitään muuta tehdä, kuin tehdä se, koska oli tuo sopimus. Elimme tuolloin uuden Mrl:n tulon aikaa, se ei kuitenkaan ehtinyt saamaan suitsia asiaan.” (Näyhä, arkkitehti, Oulu)

Flyvbjergin kolmannen teesin mukaan ”julkisivun taakse voi peittää kulissien takaisen maailman, jos omaa riittävästi valtaa”. Toisin sanoen, kulissien takaisessa maailmassa olevilla on usein tunne, että on mahdollisuus ja myös lupa määritellä todellisuus itse. (Flyvbjerg 1998, 146) Toisaalta kyseessä on Sörensenin kuvaama tilanne, jossa virkamiesten ja luottamusmiesten roolit on erotettava toisistaan, jotta demokratia toimisi. Virkamiesten rooli on valmistelemaa ja täytäntöönpanevaa, mutta myös oikeudellisuuden valvomista (Sörensen 2002, 700). Limingantullin kaavamuutosasiassa virkamieskunnan valta perustuu nimenomaan oikeudellisuuden valvontaan, myös ylempien tahojen sopimusten oikeudellisuuksien valvontaan. Virkamieskunnan vallan ja roolin hämärtyminen on merkki myös siitä, että yksityissektorille on siirtynyt – tai jopa annettu - poliittisille päättäjille kuuluvaa valtaa, niin että päätökset tehdään kulissien takana ja sovitut päätökset ”runnetaan läpi”. (Olsson 2003, 216-217).

Osuuskauppa Arinan rooli on ollut mielenkiintoinen. Osin syynä on ollut Arinan toimitusjohtajan persoona, jota kaupallinen johtaja kuvaa näin:

” Mutta se mikä teki tästä poliittisen homman, olivat ne kauppaneuvos Salmisen totaalisen tyhmit lausunnot julkisuudessa, kun hän oikein nautti siitä. Hän nautti siitä, kun tiesi, että hanke toteutuu 100 %:n varmasti, että sitä ei estä mikään. Esiintyi lierihattu päässä ja nautti.” (Malmi, kaupallinen johtaja, Arina)

Salminen lupasi toimia niin, että erottaisi ympäristöministerin (Yle TV-Uutiset 10.03.1999) ja ettei lainsäätäjällä voi olla ohjaisoikeutta markettien rakentajiin (Ajankohtainen kakkonen 19.01.1999) Myös kirje Arinan jäsenistölle talvella 1999, jossa osuuskaupan toimitusjohtaja kehottaa jäsenistöä olemaan äänestämättä vihreiden ehdokkaita, osoittaa suurta vallankäytön halua.

.

Valta ilmenee myös verkostoitumisena. Osuuskaupan hallinnossa toimi runsaasti paikallisia poliitikkoja, esimerkiksi valtuuston jäsen ja kansanedustaja Suvi Lindén sanoi Ajankohtaisessa kakkosessa *olevansa aina ja kaikkialla Pro Arina*. (Ajankohtainen kakkonen 19.01.1999)

Myös kaupunginvaltuuston varapuheenjohtajan vastaus kysymykseen, kuka neuvotteli Arinan ja kaupungin välisen sopimuksen vuonna 1997 kuvaa osuuskaupan verkostoitumista päättäjien keskuuteen. Kaupunginvaltuuston varapuheenjohtaja oli myös Arinan hallintoneuvoston puheenjohtaja.

" Neuvottelussa oli (kaupungin puolelta) apulaiskaupunginjohtaja ja tekninen johtaja ja meidän puolelta toimitusjohtaja ja lakimies, sehän oli sopimus maanvaihdoista, Arina antoi 1,7 hehtaaria. Siinä vaiheessa ei ollut päättäjiä." (Laaksonen, kesk., valtuuston varapj.)

" Muistan, kun olimme hallintoneuvoston puheenjohtaja, Arinan toimitusjohtaja ja minä ja meidän emännät odottamassa teknisen lautakunnan päätöstä Arinan ravintolassa. Seppo Hela, meidän lakimiehemme, joka oli myös teknisen lautakunnan jäsen, soitti teknisen lautakunnan kokouksen jälkeen, että asia on totta kai hyväksytty." (Malmi, kaupallinen johtaja, Arina)

Oulussa kaupan – tässä tapauksessa Osuuskauppa Arinan – valta lähestyy samantapaista tilannetta, kuin mistä Flyvberg kuvaa Aalborgin liike-elämänkin saaneen. Siellä paikallinen liike-elämä pystyi vaikuttamaan niin poliitikkojen kuin hallinnonkin toimintatapoihin. (Flyvbjerg 1988, 219-224)

Oululaisen median edustajien käsitys omasta vallastaan hypermarket-asiassa ei ole yhtenäinen. Kunnallispolitiikkaa päätyökseen seuraava maakuntalehden toimittaja katsoo nostavansa esille mielenkiintoiset ajankohtaiset asiat.

" Missään vaiheessa ei päätoimittaja, eivät poliitikot tai Arinasta ole tullut ilmoitusta, että pitäisi kirjoittaa tietyllä tavalla, olen tehnyt ne uutiset mitkä ovat päiväkohtaisesti tulleet ja laajentanut käsittelyä kirjoittamalla mitä tämä merkitsee ja tehnyt haastatteluja lisää." (Sankala, kunnallistoimittaja, Kaleva)

Saman lehden taloustoimittaja uutisoi ensimmäisenä Arinan vaalirahoituksen laajuuden ja 100 000 markan osoittamisen yhdelle kansanedustajaehdokkaalle. Vaalirahoitus tuli

julki Arinan Prisman avaamisen jälkeen, mutta vaalikampanjat olivat käynnissä samaan aikaan, kun lopulliset päätökset Limingantullin Prisman kaavamuutoksesta tehtiin.

” Kyllähän Salminen parhaimmillaan kolme kertaa päivässä soitti ja sanoi, että sä Tapio olet erotettu. Mutta eihän sillä ollut mitään merkitystä. Talo tuki minua koko ajan ja siitä olen talon puolesta ylpeä. Tiedän, että jos hän on yrittänyt vaikuttaa talon johtoon, niin sieltä on vastattu, että toimittajan erottaa ja palkkaa ainoastaan päätoimittaja eikä osuuskaupan johtaja. Näin tämän ilmoitin hänelle itsekin kun sanoin, että Kalevaa koskevia journalistisia ratkaisuja ei tehdä Arinassa. Mehän kyllä menetimme suuresti raha kirjoittelumme jälkeen, Arina veti ilmoituksiaan pois ja teki omaa lehteään. ”(Tapio, taloustoimittaja, Kaleva)

Porvoolaisten toimijoiden valta

Porvoossa oli kaupunginvaltuuston yksimielinen kanta vuodelta 2000, että hypermarketteja ei rakenneta keskustatoimintojen ulkopuolelle. Valtuuston päätöksen (23.04.2003) mukaan Harabackaan eli Kuninkaanporttiin tullaan kaavoittamaan paikka kahdelle hypermarketille Miten eri toimijat katsovat oman toimintansa ja valtansa muokanneen uudenlaisen päätöksen syntyä?

Porvoossa kolmen suurimman puolueen johtoasemassa olevien henkilöiden kanta muuttui vuoden 2003 alussa voimakkaasti Kuninkaanporttiin rakennettavien hypermarkettien puolella. Tämänkaltaisen mielipiteen takana heillä oli käsitys, että alkuperäinen Kuninkaanportin visio ”ilman hypermarketteja” ei toteudu ilman suurten ruokakauppojen vetoapua. Taustalla on myös kaupan keskusliikkeiden voimakas halu rakentaa omien konseptiensa mukaisesti hypermarketit keskusta-alueiden ulkopuolelle.

Kaupunginhallituksen puheenjohtaja Johan Söderberg (rkp) ei sano olevansa vuonna 2003 tehdyn rakentamispäätöksen isä, vaan korkeintaan kätilö.

” Asia muhi jo monessa päässä, mutta minulla oli rohkeutta panna päätä pölkylle. Poliitikot tuskastuivat virkamiesten saamattomuuteen asiassa. Suurin syy oli se, että meillä oli tuo Kuninkaanporttihanke lähtökuopissa ollut jo silloin muutama vuosi ja johtavien poliitikkojen päässä alkoi kasvaa voimakkaasti sellainen ajatus, että Kuninkaanportista ei tule mitään ilman voimakkaita ankkureita ja parempaa ankkuria oli siihen aikaan vaikea keksiä kuin kaksi kaupan suuryksikköä ja jos ne saataisiin sinne, niin saataisiin tuo alue käyntiin. Tämä oli varmasti suurin syy ulostulooni silloin. Sillä tuossa juuri keskustan ulkopuolella on sen verran kaupungin omaa maata, että jos se saataisiin käyntiin, niin kaupungin työpaikkaomavaraisuus kääntyisi uudelle kehitysuralle.” (Söderberg, rkp)

Rkp:n kunnallispoliittiselta asemaltaan vaikutusvaltaisain henkilö, hallituksen puheenjohtaja Johan Söderberg katsoo muodostaneensa oman kantansa yksin, ilman ryhmänsä erillistä päätöstä tai ilman liike-elämän painostusta. Saman puolueen edustaja toimi kaavoitus- ja rakennuslautakunnan puheenjohtajana.

” Oli mulla silloin keskeinen rooli kaava-asioissa puolueessa, vaikka mä tässä asiassa olin toista mieltä kuin kaupunginhallitus, me ajoimme aikaisempaa yhteistä linjaa eteenpäin.

Kaupunginhallituksen puheenjohtaja oli myös Kuninkaanportin työryhmän puheenjohtaja, se saattoi myös vaikuttaa mielipiteeseen. Uskottavuutta he varmaan hakivat hankkeelle

Demokratia toimii näin, sillä hallitus ja valtuusto on korkeampi elin, niin jos ne päättää jotakin, niin sitten niin tehdään. Valtuusto tosin oli vuonna 2000 ottanut selkeän kannan, että ei ruokamarketteja Kuninkaanporttiin, se oli nyt sitten yllättävä käänne. Ei se minua sillä tavalla häiritse, korkeammalla elimellä on oikeus toimia näin. En ottanut asiaa henkilökohtaisesti”(Johansson rkp)

Kaupungin toiseksi suurimman puolueen Sdp:n valtuustoryhmän puheenjohtaja vaihtui vuoden 2003 alussa. Hän käytti myös Raittilan (2004, 229,309) mainitsemaa joukkotiedotuksessa toistuvasti julkaistun tekstin voimaa hyväkseen. Lehtikirjoittelun avulla puheenjohtajan ajamaa kantaa saattoi muokata yleiseksi ja vallitsevaksi mielipiteeksi.

” Kun asia 2000-luvulla aktualisoitui uudelleen, niin aloin kirjoitella asiasta lehtiin ja sain samanmielisiä mukaan. Se lähti sitten sosdem valtuustoryhmässä niin, että kun entinen pj oli hypermarketteja vastaan ja minä puolesta, niin mä sain keväällä 2003 ryhmän enemmistön kannan hypermarkettien puolelle. Mehän pidettiin siinä oikein erillinen seminaarikin 2.4.2003 valtuustosalissa asiasta (Uudet kauppapaikat kaupunkisuunnittelun ja kaavoituksen näkökulmasta), missä asiaa käsiteltiin useammalta eri kantilta, pyrin siihen, että asiaa pohditaan laajasti ja lopulta 10/16 tuli minun kannalleni.

Ensin käänsin sosdem valtuustoryhmän pään ja sitten koko valtuustonkin” (Alava,sdp)

” Mä olen sellainen muurinmurtajatyyppe, että aika suurella todennäköisyydellä kenenkään muun puheenjohtajakaudella sdp:n kanta ei olisi muuttunut kuin minun. Sehän riippuu aika paljon persoonasta, miten paljon on valmis laittamaan itseään likoon. Suurin osahan (valtuutetuista) on valmis vain peesaamaan ja katselee mihin päin tuuli muuttuu. Mä olen politiikassa sen vuoksi, että saan aikaan tuloksia, en sen vuoksi, että saisin kokouspalkkioita, olen siksi varmasti harvinaisuus politiikassa.” (Alava,sdp)

Myös kolmanneksi suurimman puolueen eli Kokoomuksen valtuustoryhmän puheenjohtaja Kimmo Kajaste katsoo oman toimintansa edesauttaneen muuttuneeseen kantaan.

” Taustalla on yhdyskuntarakenteen kehittyminen, kaupungin ja maalaiskunnan yhteenmeno. ja kaupan selvityksiä on ollut paljon, ja suunnittelupuoli ja kaupungin virkamiesjohto on jostakin syystä lähtenyt siitä, että vähittäiskaupan eittämättä tarpeelliset lisätarpeet sijoitetaan keskustatoimintojen alueelle. Ja se oli koko ajan väännönpohde ja tiedän tehneeni koko ajan paljon töitä. Toin asian esiin valtuustoryhmämme seminaareissakin, mutta jäin sielläkin joskus yksin. Olen ollut sitä mieltä, että suuryksiköt on saatava pois keskustasta tukkeuttamasta liikennettä. Kauppa on halunnut Harabackaan, mutta kun kaupungilla ei ole ollut valmiuksia antaa sieltä tilaa.”(Kajaste, kok)

Hypermarkettien kaavoitusta Kuninkaanporttiin vastusti kokonaisuudessaan Vihreiden valtuustoryhmä. Arkkitehtina työskentelevä valtuutettu ja pisimpään kaavoituslautakunnassa jäsenenä oleva Lauri Rissanen katsoo, että hänen oma vaikutusvaltansa on suurimmillaan lautakunnassa.

” Lautakunnassa minun oma vaikutusvaltani on suurimmillaan, siellä puhutaan asioista suoraan ja siellä omalla asiantuntijuuteni on arvossaan ja myös Maija-Liisa Kontio (Porvoon yleiskaava-arkkitehti) vaikuttaa siellä hyvin voimakkaasti ja hän on hyvin vakuuttava eikä siellä hänen sanomisiaan kyseenalaisteta, vaan se tapahtuu jossakin muualla, eli tässä tapauksessa valtuustossa. (Rissanen,vihr)

Virkamiesten ja poliitikkojen käsitys omasta vallankäytöstä poikkeaa selvästi. Heidän toimintaansa voisi kuvata myös Flyvbergin (1998) keskeisellä väitteellä, että valta on tietoa ja että valta määrittää itse, mikä on lopulta tarpeelliseksi tiedoksi luokiteltavaa. Virkamiehet katsovat, että heitä pidettiin hidastelijoina ja heidän tarjoamansa tieto ei ollut soveltuva, vaikkakin se perustui tehtyihin päätöksiin.

” Mä kävin esittelemässä tätä asiaa Rkp:ssä ja Matti Arvinen (toimialajohtaja) kävi Sdp:ssä. Rkp:ssä osa oli tehnyt jo päätöksensä, eivätkä he oikein jaksaneet kuunnella koko asiaa, eikä ketään kiinnostanut vaikutukset.” (Kontio, yleiskaava-arkkitehti)

” Virkamiehet eivät ole hidastelleet asiassa, sen voin sanoa. Vuosina 2001-2002 toimimme yhteisen mielen mukaisesti, mutta kun 2003 valtuutettujen kanta muuttui, varattiin heti uuden tilanteen mukaista suunnitteluvoimaa, mutta toteutus vaatii aikaa.” (Slotte, kaupunginjohtaja)

”P: Minulla on varmasti asiantuntijavaltaa. Mutta se ei tarkoita sitä, että virkamiehet kenkkuilevat, kun he sanovat, että valmistelu kestää 7 vuotta. Vaikka se on faktaa. Tietysti voisin sanoa, että se kestää kolme vuotta, mutta silloin valehtelisin.

AK: Miten näet oman valtasi suhteessa valtuustoon? – Minä näen sen niin, että meillä on yhteistyötä ja keskinäistä kunnioitusta. Ilman yhteistyötä minulla ei ole mitään valtaa, suhteiden on oltava toimivia, muutenhan virkamies saa aina turpiinsa.

AK: Voiko virkamies käyttää asiantuntijuuteensa vedoten tai sitä hyödyntäen käyttää runsaastikin valtaa?

P: Tietysti määrin joo, sitä vartenhan me olemme asiantuntijoita. kaupunkisuunnittelupäällikön on puolustettava omaa näkemystään.

Joku päättäjä kommentoi lehdessä, että pahuksen virkamiehet kun ne toimii noin ja ne viivyttelää, niin se kanta jää elämään, vaikka se edustaisi vain pienen osan mielipidettä.

Osittain virkamiehetkin saivat turpiin, koska virkamiehet meni sanomaan julkisesti, että päättäjät olivat toista mieltä vielä edellisenä vuotena. se oli paha monen mielestä.” (Pfeifer, kaupunkisuunnittelupäällikkö)

” Poliitikot saa olla sitä mieltä mikä niitä huvittaa, jos ne haluaa automarketteja Kuninkaanporttiin, niin ok, Jos sitä kautta saadaan Kuninkaanporttihanke nousuun ja käyntiin ja sitä kautta saadaan työpaikkoja ja ruuhkat vähenee täällä keskustassa. Se oli heidän ajatus, meillä oli toinen ajatus. Kaikkienhan on ajettava Kuninkaanporttiin autolla, sehän lisää autolla liikkumista, varsinkin kun suurempi osa porvoalaisista asuu itäpuolella ja kaupat tulevat länsipuolelle. Ei voi sanoa kuitenkaan, että he polkivat asiantuntijavirkamiesten mielipiteet tai valmistelut alas, mutta se että he olivat tehnyt päätöksensä sen julkisen keskustelun pohjalta. Santasaloon raportilla ei ollut mitään merkitystä, häntä ei edes uskottu, vaan uskottiin niitä, jotka sanoi asian kivemmin.” (Kontio, yleiskaava-arkkitehti)

” Kunnallispoliitikot tekevät päätyökseen ihan muuta ja ovat siinä mielessä maallikoita, kuitenkin päätös oli päinvastainen kuin Tuomas Santasaloon arvio. Eihän sitä välttää voi, että tunteella tehtiin päätös. No, tietoa ja tietoa oli, en tiedä, mistä se tieto sitten syntyi, minusta asia oli poliitikoille tunteen varainen asia. En ymmärtänyt, että mitä se hypermarket antaa enemmän tuolla moottoritien varressa kuin täällä keskustassa.” (Anttila, kehityspäällikkö)

Kuninkaanportti-hankkeen hitaan etenemisen vaikutuksiin päätöksen taustalla viittaa myös Keskon Etelä-Suomen aluejohtaja Timo Huurtola. Kesko on halunnut saada hypermarkettinsa Kuninkaanporttiin jo 90-luvulla. Myös paikallinen Osuuskauppa Osla on ollut aktiivinen hypermarket-tontin etsijä – ja myös taustavaikuttaja.

” Kävin useammassakin poliittisessa ryhmässä keskustelemassa asiasta, heitä infottiin ja heidän kanssaan keskusteltiin. Myös SRV-Viitokset, joka siis toteuttaa Kuninkaanporttia, on oman työnsä tehnyt tässä asiassa niin poliitikkojen ja virkamiesten kanssa.”(Huurtola, Kesko)

” 2003 olin yhteydessä tiettyihin tärkeisiin poliitikkoihin ja olin aktiivinen osapuoli itse. Kyllä minä olen pyrkinyt tekemään tätä työtä ja onhan minulla paremmat eväät kuin Keskon aluejohtajalla, jonka toimialue on koko Etelä-Suomi. Minulla on ollut paremmat mahdollisuudet olla yhteydessä porvooolaisiin poliitikkoihin. Tietysti meikäläisellä on noita omia sidosryhmiä ollut eri puolueissa ja eri henkilöitä. Toki olen päässyt keskustelemaan keskeisten vaikuttajien kanssa. Mutta kyllähän tässä tuo virkamiesporras on se ensimmäinen kynnyks, siellä on ollut vastustusta ja on edelleenkin. Kaavoituksesta vastaava aluearkkitehti on ollut tässä hankkeessa kaiken aikaa kantona kaskessa. Aika pitkään tämän asian hitaaseen etenemiseen voi katsoa johtuneen virkamieskunnasta.”(Kangasmäki, Osla)

Median vallantaso kuvaa Raittila (2004,309) kirjoittamalla, että toimittajan tietoisten tai tiedostamattomien valintojen ansiosta joku saa äänensä kuuluviin jutuissa ja toinen ei. Tämä on journalismin vaikutusvaltaa ja tällä vaikutusvallalla media myös vaikuttaa kaikkien muiden instituutioiden keskusteluun ja keskusteluyhteyteen.

” Kyllä me on pidetty sitä aktiivisesti esillä ja kysyt virkamiehiltä tai kun kysyt niiltä, jotka ovat asiaa eniten vastustaneet, niin ne sanoo, että Uusimaa on painostanut ja toiminut siinä jollakin tavoin moitittavalla tavalla, Ja jos me ei oltais siitä kirjoitettu, niin ei siitä olisi kukaan muukaan kirjoittanut. Kyllä se niin on, en mä keksi mitään muuta syytä, mikä olisi virkamiesten pään kääntänyt. Kun Matti Arvinen (Porvoon toimialajohtaja), joka on tämän kielteisen linjan pääarkkitehti, on vihjaillut, että Uusimaalla on taloudellisia etuja ajettavana ja siksi me olemme kirjoittaneet tästä asiasta, että lehdet elää ilmoituksilla, niin se ei kyllä pidä paikkansa. Minun esimies eikä kukaan muu ole sanonut ikinä, että tästä asiasta pitää kirjoittaa tai siitä pitää kirjoittaa näin tai siitä ei saa kirjoittaa. On ajateltu, että se on sellainen asia, mikä kuuluu lehden yhteiskunnalliseen tehtävään. (Hämäläinen, Uusimaa)

” Uusimaalla on yksi toimittaja, joka keskittyy vain tämäntyyppisiin juttuihin. Kun olin päätoimittajana, yritin siinä sivussa. Meillä on ollut hiukan eri linja, me olemme yrittäneet enemmän vain kertoa, missä mennään, emmekä ole ottaneet kantaa jonkun asian puolesta. Kuitenkin mun mielestä me olemme asiallisesti seuranneet, kun jotakin uutta on tapahtunut, mutta kun tätä on seurattu niin kauhean kauan. Olemme uutisoineet asiasta, kun jotakin tapahtuu. Usein, kun kirjoitin pääkirjoituksia, niin moni tuli minulle sanomaan, että nythän sait niinkun halusit. En sano, että medialla on hirveän suuri valta, mutta kyllä me (Uusimaa ja Borgåbladet) vaikutamme, koska seuraamme aika tarkoin poliittisia tapahtumia.” (Mattheiszen, päätoimittaja Borgåbladet)

” Olemme etsineet omia nostoja, lypsämällä Oslan johtoa, kaupungin virkamiehiä. En sano, että meillä olisi ollut keskustelussa erityistä roolia, olemme olleet enemmän peili kuin tori. Olemme heijastelleet toisaalla käytyjä keskusteluja, emme ole luoneet puitteita käydä keskusteluja tässä asiassa. Meillä ei ole pääkirjoitus- tai kolumnifoorumia, joissa olisimme tiedotusvälineenä luotsanneet linjoja.” (Veräjäkörva, Yle Radio Itä-Uusimaa)

Porvoossa maakuntalehden voi katsoa noudattaneen Pietilän (1998,75) ohjetta, että

”Jos tarjoutuu poliittisen pelin mahdollisuus, lehtien pitäisi pikemminkin kiihdyttää, laajentaa ja paisuttaa sitä kaikin – ainakin kaikin hyväksyttävien – keinoin, yleisönsä nimissä.”

Vallan käyttäjät

Molemmissa kaupungeissa virkamiesten toimintaa voi kuvata Sörensenin (2002, 700-711) tyypittelyn avulla. Virkamiesten tehtävä on hoitaa valmistelu ja valvoa

oikeudenmukaisuutta. Kummassakin kaupungissa lainmukaisuuden vaatima toiminta tulkittiin hidasteluksi. Virkamiesten näkemystä omasta vallastaan voi heijastella myös Häikiön (2005, 25-28) ajatusten kautta. Hänen mukaansa byrokraattinen hallintomalli on muuttunut ja verkostomaiseksi hallintamalliksi ja se on osaltaan vähentänyt virkamiesten valtaa, elleivät he ole itsekin verkostoituneet valtaeliitin kanssa yhteen. Oulussa kaupungin ylin virkamiesjohto on ollut osa market-asian ydintä, Porvoossa taas ei.

Ryynäsen (2006, 130) tulkinnan mukaan viranhaltijoilla voi olla asiantuntijuuteensa pohjautuva mahdollisuus käyttää valtaa enemmän kuin kansanvaltainen järjestelmä sallisi ja toisaalta poliitikko voi vapaammin ajaa omista lähtökohdistaan lähteviä asioita vedoten ns. poliittiseen vastuuseen. Sekä Oulussa että Porvoossa luottamusmiehet katsovatkin itse käyttäneensä eniten valtaa market-ratkaisuissa ja että heidän vallankäyttönsä takana oli kaupunkilaisten etu, ei esimerkiksi kaupan keskusliikkeiden toive. Sörensenin (2002) mukaan poliitikkojen toiminnassa merkittävä paino on suuntaviivojen vedossa. Myös tämä toteutui molemmissa kaupungeissa. Mutta kuka suuntaviivat lopulta veti, sitä käsittelemme seuraavassa luvussa.

8.2. VALLAN YDIN

Tässä luvussa käyn läpi hypermarket vallan ykköskäyttäjät toimijaryhmittäin – eli koetaanko poliitikot, virkamiehet, kaupan edustajat tai media paikallisen vallan ykköskäyttäjäksi. Analyysin peruslähtökohtana on toimijoiden haastattelut; heiltä kaikilta on kysytty kysymys *Kuka/ketkä on ollut merkittävin vallan käyttäjä ko. hypermarket-asiassa?*

Valta on itsekästä ja vallan omistaja haluaa säilyttää saavuttamansa aseman mahdollisimman pienin kustannuksin, mutta samalla vallan omistaja pyrkii levittämään valtansa niin laajalle kuin vain mahdollista, jotta myös vallan avulla saatu poliittinen ja taloudellinen kasvu nivoutuisivat yhteen (Foucault 1980, 245-249) Vallan ykköskäyttäjällä on usein myös tiedollinen ja hallinnallinen etumatka muihin.

Vallan ykköskäyttäjää etsittäessä on huomioitava myös kunnallispolitiikan muutos hallinnosta hallintaan, jossa perinteisten kunnallisten toimijoiden – virkamiehet ja poliitikot – rinnalle on noussut julkishallinnon ulkopuolisia toimijoita. Hallinnassa korostuu verkostoituminen, luottamus mukana oleviin yhteistyötahoihin ja myös riippuvuus muiden toimijoiden tiedosta, asiantuntevuudesta, arvostuksesta ja rahasta (Lundqvist 2001, 320-325).

Verkostoituminen on yleensä epävirallista toimintaa. Kaupunkisuunnittelun verkostosta löytyvät niin kaupungin johto, johtavat poliitikot, liike-elämä ja paikallinen media. Tämä nelikko pystyy myös tietomääränsä turvin ohjaamaan keskustelua haluamaansa suuntaan, joko yhdessä tai pienemmissä ryhmissä (Kahila 1997,32-37). Nevalainen (2004,76) toteaa, että paikallisen kaupunkisuunnittelun valtaryhmittymät eli koalitiot haluavat estää julkiset ristiriitatilanteet saavuttaakseen helpommin oman päämääränsä; he pyrkivät vähättelemään tai vaientamaan kilpailevat mielipiteet.

Valtaa tulisikin katsoa flyvbergiläisittäin ”julkisivun ja kulissien takaisen maailman” kautta. Julkisivu on avoimeksi luokiteltavaa toimintaa, vallankäyttäjän hallitsemaa tilaa, mutta kulissien takaisessa maailmassa valta ja rationalisaatio ovat voimissaan (Sotarauta 2000, 5-6). Vallan ykköskäyttäjä ei ehkä olekaan näkyvin vallankäyttäjä.

Virkamiesten ja luottamusmiesten keskinäisen valta-aseman suhde on muuttunut uuden kuntalain voimaantulon jälkeen. Edustuksellisuus ei kaikkialla toimi, vaan päätökset tehdään virallisten rakenteiden ulkopuolella ja asiaan paneutumattomat poliitikot vain hyväksyvät päätökset (Wiberg 2005, 26-29, 36- 37). Peräti 40 prosenttia kuntien päättäjäkyselyyn vastanneista ilmoittaa, että todellinen päätösvalta kunnissa on viranhaltijoilla, ei luottamusmiehillä (Pikkala 2005, 39).

Vallan ykköskäyttäjät Oulussa

Kaupunkisuunnittelua ohjaa käytännössä usein jonkin tahon tai toimijan tavoitteita ja toiveita edesauttava suunnittelu, missä erilaisten intressien keskinäinen vuoropuhelu on hyvin suppeata. Kaupunkisuunnittelun toimintakuvaa luodaan yleiskaavassa ja suunnittelustrategioissa, joissa pyritään huomioimaan pitkän aikavälin vaikutukset. Eri toimijoilla on aina toisistaan poikkeavat tavoitteet ja motiivit toiminnalleen, joten

osapuolilla on myös halu saada oma kantansa eli totuutensa julkisuuteen määrittelemään kaupunkipuheen julkista kenttää. (Nevalainen 2004, 133-137) Oulussa ei 1990-luvun puolivälissä ollut yhtään ns. hypermarkettia, mutta vuoden 1996 joulukuussa osuuskauppa Arina teki kaupungin johdon kanssa sopimuksen, että kaupunki muuttaa Arinan omistaman tontin kaavaa niin, että siellä sallittaisiin myös päivittäistavaroita myyvä hypermarket. Osuuskauppa aloitti hypermarketin rakennustyöt ennen kuin kaava oli muutettu ja ennen kuin rakennuslupa päivittäistavarakaupalle oli annettu.

Oululainen kansanedustaja ja markettien rakentamisen tiukentamista valmistelleen ympäristövaliokunnan jäsen sekä valtuutettu ja Arinan hallintoneuvoston jäsen Suvi Linden (kok) sanoo, että *kyllä tässä asiassa tätä peliä pelattiin joka taholla*.

Linden joutui vuoden 1999 eduskuntavaalien jälkeen Osuuskauppa Arinalta saamansa vaalirahoituksen vuoksi selittämään monissa yhteyksissä oman vallankäyttönsä suhdetta liike-elämältä saatuun tukeen. Kaleva-lehden (5.5.1999) haastattelussa hän sanoi, että *Yritysten antama vaalituki ei ole laitonta*. Samassa artikkelissa siteerataan Eduskunnan ympäristövaliokunnan puheenjohtaja Pentti Tiusasta. Hänen mielestään kokoomus jarrutti rakennuslain market-pykälää niin, että Arinan market-hanke saatiin aloitetuksi.

” Yritykset tietyllä tavalla hakevat näin verkostoja (Osuuskaupan hallintoneuvoston jäsenyys), mutta ei kukaan yritys esitä, että mun pitäisi jotenkin toimia. Silloin yritettiin sanoa, että minä ajaisin ympäristövaliokunnassa Arinan asiaa, eihän siellä ollut Arinan asia käsittelyssä, se vaan onnistuneesti sattui ajallisesti samaan aikaan. (Linden, kok)

Uumajan kaupungin keskustan kaavoitusta tutkinut Krister Olsson osoitti, että poliittinen toiminta on muuttunut lyhytjänteiseksi ja yksityisten tahojen intresseistä riippuvaiseksi. Poliitikot joutuvat tasapainottelemaan taloudellisten intressiryhmien ja juridisten asioiden välimaastossa ja tekemään arvovalintoja, joilla he voisivat miellyttää mahdollisimman monia tahoja. Neljäs vallankäytön toimija, eli ammattilaiset tuovat toimintaan vielä asiantuntemuksensa. Olssonin mielestä merkittävimäksi vallankäyttäjäksi pääsee se, jolla on suurimmat taloudelliset ja poliittiset resurssit. (2003, 216-217, 349)

Oulussa poliitikot selkeästi joutuivat tasapainoilemaan Limingantullin kaavoituksessa, sillä vastapuolena oli vahvan kaupan voimakas tahto ja kaupungin omat kaavat.

” Menettely oli mitä se nyt oli, kun Arinalla oli kiire saada kauppapaikka ja rakentaa marketti ja sitten niitä päätöksiä tehtiin sen tarpeen mukaan. Arina oli kaikessa priimus moottori. Päätös tehtiin, koska tiedettiin, että uuden lain aikana meillä ei olisi ollut valtaa tehdä päätöstä. Nyt me halusimme käyttää valtaa, toisaalta oli tiedossa, että ministeriöön oli mennyt tieto, että tätä kaavaa ei saisi vahvistaa.” (Moilanen, valtuuston ja hallituksen jäsen, vas)

”Mä sanoisin näin, että se oli salaseura, joka hoiti asiat näin, että asiasta ei puhuta mitään. Laaksonen oli tämän takana.” (Hilmola, valtuuston ja hallituksen jäsen, kok)

” Minä sanon niin, että asia oli joka taholla valmisteltu niin hyvin, että ei kukaan sanellut, mutta kyllähän Arinan toimitusjohtaja otti aikamoisen riskin viemällä asiaa eteenpäin. Hän näki mikä oli kaupan tulevaisuus, mutta loppuvaiheessa kyllä luottamusmiehet käytti aikalailla valtaansa hyväksymällä nämä.”(Laaksonen, kesk)

” Kyllä tämä oli poikkeuksellinen tapa toimia, ei se ollut normaalia. Toisaalta oli sellainen ajatus, että kun luottamusmieshenkilöt päättävät jotakin, niin sitten myös virkamiehet toimivat sen mukaan, vaikka osa virkamiehistä ei sitä hyväksynyt. Siinä oli vähän sellaista, että kuka on renki ja kuka isäntä. Virkamiesten pitäisi myös, kun luottamushenkilöhallinto on olemassa, sitä luottamushenkilöstön tahtoa myös toteuttaa, muuten tämä hallinto ei toimi eikä pyöri, tällainenkin vääntö siinä oli.” (Moilanen, valtuuston ja hallituksen jäsen, vas)

Sekä Moilanen että Laaksonen olivat mukana Arinan hallinnossa, Laaksonen hallintoneuvoston puheenjohtajana. Flyvbjergin teesien kolmannen kohdan mukaan ”julkisivun taakse voi peittää kulissien takaisen maailman” ja ensimmäisen teesin väittäjä, että ”valta määrittelee todellisuuden” sopii hyvin oululaiseen päätöksentekoon. (Flyvbjerg 1998, 227-230)

Vallan ykköskäyttäjäksi sopivat sekä poliitikot, liike-elämä että virkamiehet, riippuen kuka asiaa katsoo. Kun poliitikot katsovat vallan lopullisen käyttäjän olevan heidän oma joukkonsa, niin liike-elämän edustaja katsoo asiaa täysin toisin, vaikka kyseinen taho eli Osuuskauppa Arina onkin saanut hallintoonsa runsaasti poliitikkoja.

” Poliitikot ovat iät ja ajat pesiytyneet osuusliikkeen kylkeen, se vallankeskus ja sitä kautta valunut hunaja, se on imenyt kaikki ne, jotka ovat itsensä kuvitelleet tärkeiksi. Arinan suurin riesa koko ajan on ollut Eino Laaksonen, on erittäin kova peluri. Toinen on kokoomuksen Jorma Seppänen, ne olivat pari valjakko oikein henkeen ja vereen ja heillä oli sellainen käsitys, että he ovat Oulun kaupungin harmaita eminenssejä, ja että he pystyvät pyörittämään yli puoluerajojen koko kaupunkia.

Ne oli muka meidän miehiä, mutta koko ajan ne olivat taustalla sotkemassa asioita, eihän niillä ollut mitään valtaa, ne vaan sotki asioita. Osuuskaupassa niitä ei kukaan arvostanut missään eikä millään tavalla, koska niillä ei todellisuudessa ollut mitään valtaa asiassa. Kaikki mihin ne tarttuivat, muuttui päinvastaiseksi, koska se leimattiin, että ne ovat Arinanmiehiä, mutta eivät ne olleet, niitä kiinnostoi vaan ja ainoastaan oma poliittinen valta, se oli selvä arvio.

Meidän tukipuolueita ei ollut. Arina neuvotteli aina virkamiesten kanssa, poliitikkojen kanssa meillä oli aina sama riesa. Toimivassa systeemissä toimitusjohtaja tapaa kaupunginjohtajan ja minä tapasin

teknisen johtajan ja muita johtajia, he veivät asiat päätettäväksi poliittisille lautakunnille ja Arinassa näennäisesti muka päätökset vietiin luottamusmiesten käsittelyyn. Ei se näin meillä mennyt, Arinassa toimiva johto päätti.” (Malmi, kaupallinen johtaja, Arina)

”Miehet jyräsi eli Moilanen, Laaksonen, Seppänen. Samat miehet oli samaan aikaan kaupungin ykkösnimiä. He oli Arinassa, hallintoneuvostossa vähintään mukana. He olivat arinalaisia.” (Sankala, kunnallistoimittaja, Kaleva)

”Arina on niin suurin taloudellinen tekijä, että päättäjien on kuunneltava Arinaa, en nosta ketään erityisesti, en myöskään virkamiehistä. Arina on niin ylivoimainen, että se korostuu sitä kautta. Ja hölmöähän se olisi ollut, ellei Lindenin asemaa kansanedustajana ja lainvalmistelijana olisi käytetty hyväksi (MRL- uudistus). En tiedä vaikuttiko, mutta voisi kuvitella. Siitähän heille maksetaan, että he jotakin tekevät.” (Tapio, toimittaja, Kaleva)

” Arina on ollut voimakas toimija Oulun alueella. (AK: Käyttääkö se myös muuta kuin taloudellista valtaa?)

No siitä puhuminen on tietysti, no mä sanoisin, että se toimi korrektilla tavalla. Ei vuonna 99 minusta ollut negatiivista, ei ainakaan minun tietojen mukaan ole ollut mitään hyvien tapojen vastaista, vaikka jos jotain oli ollut, niin tämä on sellainen asia, että ei siitä puhuta eikä siitä kerrota.” (Moilanen, valtuuston ja hallituksen jäsen, vas)

”Arinan johtohan se valtaa käytti, mutta tarvitsi myötämielisiä kaupungin päättäjiä. Arinahan jyräsi tahtonsa läpi. Eihän siinä juuri kaupungilla ollut kuin leimasimen rooli.” (Säävälä, toimittaja, Yle TV-uutiset)

Lundqvistin (2001,320) näkemys kunnallispolitiikan muutoksesta, missä julkishallinnon ulkopuolisten osallistujien rooli on kasvanut, on ollut osa Limingantullin kaavoituksen todellisuutta. Samoin Wibergin (2005, 26) väite, että vallan eliitti koostuu toimijoista, jotka ovat tottuneet junailemaan asiat haluamallaan tavalla.

”Kunnallisessa päätöksenteossa intressit eivät ole koskaan puhtaita ja riippumattomia, vaan kaikilla ryhmillä on omat intriikkinsä takana, vaan aina katsotan sitä, että miten asiaa voisi manipuloida. Ja kun asiaan liittyy se, että päättäjät eivät tiedä miten markkinat kehittyvät ja missä on palvelujen tarvitsijoita ja mikä on palvelujen määrä, mikä sinne on sijoitettava. Markettien sijoittumisen osaaminen on kaupalla; me ostamme hirvittävän määrän tietoa; mitkä kaupungit alueellisesti kehittyi, mitkä alueet kaupungin sisällä kehittyvät. Ei kukaan tee kauppaa sellaiselle alueelle, missä väki vähenee. (AK: Kumpi päättää kaupan sijoittumisesta?) Minusta se pitää olla kaupan asia varsin vapaasti.(Malmi, kaupallinen johtaja, Arina)

” Limingantulli tuli alkujaan välistävetona, tässä asiat meni väärässä järjestyksessä, kaavallisesti tuota ei ensin tutkittu, vaan ensin tehtiin esisopimus ja sitten sen mukaan ruvettiin kaavoittamaan. Meidän mielestä ainakin asiantuntijavirkamiehet sivuutettiin, sillä me haluamme ohjata toimintoja sellaisille paikoille, että ne ovat liikenteellisesti hyvät ja sijaitsevat toiminnallisesti oikeissa paikoissa. Meillä on yleiskaavassa näitä aluekeskuksia ja tavoite on ollut, että kaupan suuryksiköt sijoittuvat niiden alueille.” (Näyhä, kaavoittaja)

” Arinan toimialue on alueellisesti niin kattava, että se kertoo siitä paljon. Totta kai jokainen organisaatio pyrkii käyttämään valtaa, jos siitä on heidän toiminnalle jotakin hyötyä. Miksi niin ei toimittaisi, Ja jos ajattelee Arinan mahdollisuuksia, niin sillä jos kellä oli siihen mahdollisuuksia. Arina on suuri työllistäjä.” (Tapio, toimittaja, Kaleva)

” (AK:Voiko Arina isona veronmaksajana ja työllistäjänä painostaa kaupunkia?) Voi, ja näinhän kaikki muutkin toimivat. Ajatellaan, että pieni kunta jopa rakentaa teollisuushallin saadakseen työpaikkoja ja kyllähän se kaupungin strategioissa on aina ollut, että elinkeinoelämän toimintaedellytyksiä on tuettava ja luotava niitä ja kyllähän kaavoitus tässä kohden on aivan oleellinen tekijä.” (Linden, kok)

” Arinan toimitusjohtaja Salminen ainakin itse halusi kuvitella olevansa kaupungin ykköspäätätjä, suurin voimantekijä, että hän pystyy johtamaa kaikkea. Hän aliarvio muita ja myös omaa edustajistoa ja S-liikettä.” (Tapio, toimittaja, Kaleva)

Virkamiesten vallantaso saa mielenkiintoisen korostuksen ja tunnustuksen vastakkaisten osapuolten lausunnoista. Arinan edustaja sanoo, että valtaa käytti kaupungin toimiva johto ja monessa kohden ennen kaikkea rakennustarkastaja. Ympäristöministeriössä Oulun market-rakentamista seurannut virkamies on samaa mieltä.

” Voi kysyä mikä yhteys Arinalla on kaupunkiin? Ei ilman virkamiesten vallankäyttöä kaava olisi mennyt eteenpäin. Ja kuka käytti valtaa rakennusvalvonnan suhteen? Marketille oli rakennuslupa annettu laittomasti, ja se joka olisi voinut puuttua asiaan, oli Oulun rakennusvalvonta, mutta siellä ei tapahtunut mitään. Heillä oli kaksi tilannetta puuttua tilanteeseen. He tiesivät, että siellä ruvetaan myymään elintarvikkeita ja toinen, kun rakennus oli valmis ja he näkivät tilanteen.” (Salmi, yliarkkitehti, ympäristöministeriö)

Kokenut kaupan ammattilainen Uolevi Manninen toteaa, että kauppa osaa ja kykenee painostamaan kunnallisia päätätjät tuottaessaan päätätjien tunteisiin vetoavaa tietoa.

”Kauppa juoksuuttaa ja harhauttaa mennen tullen kuntia ja kaavoittajaa. Poistuma on se taikasana, joka puree kuntaväkeen. Markathan on pidettävä omassa kunnassa. Uusilla muista palveluista erillään olevilla suurilla yksiköillä revitään usein hajalle sitä strukturia, jota vaivalla ja kalliillakin kustannuksilla on rakennettu. .. Yhdyskunta suunnittelu on mielestäni niin kauaskantoista, että sitä on pakko järkevästi ohjailia. Kaupan ja kuntien tulisi löytät toisensa. Ellei löydät, silloin yhteiskunnan on valitettavasti otettava ohjat käsiinsä. Sanon valitettavasti, koska esimerkiksi ahtaiden neliömetrirajojen antamisella on taas omat erittäin suuret varjopuolensa. Mutta silloin vaaditaan pitkäjänteisyyttä, ei sitä voida pilata lyhytnäköisillä ratkaisuilla.” (Manninen 2006, 183-184)

Vallan ykköskäyttätjät Porvoossa

Kaikki haastatellut poliitikot katsovat, että todellista päätösvaltaa hypermarketratkaisussa loppujen lopuksi käyttivät poliitikot, mutta kuka tai ketkä olivat todellisia vallan ykköskäyttätjät, siitä mielipiteet eroavat. Valtuuston tai hallituksen puheenjohtajan nimesi vallan ykköskäyttätjäksi kolme kuudesta poliitikosta. Sdp:n valtuustoryhmän puheenjohtaja nimesi myös ryhmien puheenjohtajat vallan ykköskäyttätjien joukkoon, kukaan muu ei maininnut ryhmät. Hallituksen puheenjohtaja ja vihreiden valtuustoryhmän vetätjät katsoivat vallan ykköskäyttätjien joukon koostuvan keskeisistä vaikuttajista eli poliittisesta eliitistä.

” Kyllä se oli kaupunginhallituksen puheenjohtaja joka oli aktiivinen, ei hän yksin kantaa kuitenkaan määrännyt. Hän perusti asian henkilökohtaisen näkemykseni mukaan siihen, että Kuninkaanportti saadaan käyntiin, että siitä saadaan uskottava” (Johansson, kaavoituslautakunnan pj, rkp)

” V: Mun mielestä ne jotka istuu hallituksessa, ne saa tietoa ja papereita paljon enemmän. Lautakunta ja valtuusto kokoontuu kerran kuukaudessa, ei meillä rivivaltuutetuilla ole sisäpiirintietoa. Mitä enemmän sulla on tietoa, sitä enemmän sulla on valtaa. Ja jos olet hallituksessa, sinulla on tietoa ja valtaa.

(AK: Kuka käytti todellista valtaa 2003?)

V:Kyllä se on varmasti ollut hallituksen ja valtuuston puheenjohtajat Hellberg ja Söderberg ja Mikaela Nylander (rkp) on ollut aina terävä. Ja sitten tekninen johtaja Arvinen ja kaupunginjohtaja Slotte, mutta ensin nämä poliitikot.” (Busk. valtuutettu, rkp)

Vallan ykköskäyttäjän roolin katsoo useampikin poliitikko sopivan itselleen, ainakin jossakin päätöksenteon vaiheessa. Kukaan muu haastatelluista ei nimennyt valtuustoryhmien puheenjohtajia vallan keskiöön kuin he itse. Huolimatta siitä, että ryhmien johtajat ovat keskeisessä asemassa päätettäessä äänestyskäyttäytymisestä, heidän valtansa jää helposti valtuuston tai hallituksen puheenjohtajistossa olevien puoluetovereiden vallan varjoon (Hämäläinen 1999,45). Ryhmän johtajat kuitenkin kokevat itse olevansa vallan keskiössä, myös hypermarket-asiassa.

” Porvoossa etenkin valtuustossa tarvitaan jurnutusta, mutta kun tarpeeksi pitkään asiasta puhuu ja tulee jopa omalla riskillään julkisuuteenkin, niin vähitellen mielikuva muuttuu.” (Kajaste, valtuustoryhmän pj kok)

” Mä olen sellainen muurinmurtajatyyppe, että aika suurella todennäköisyydellä kenenkään muun puheenjohtajakaudella Sdp:n kanta ei olisi muuttunut kuin minun. Sehän riippuu aika paljon persoonasta, miten paljon on valmis laittamaan itseään likoon. Suurin osahan (valtuutetuista) on valmis vain peesaamaan ja katselee mihin päin tuuli muuttuu. Mä olen politiikassa sen vuoksi, että saan aikaan tuloksia, en sen vuoksi, että saisin kokouspalkkioita, olen siksi varmasti harvinaisuus politiikassa.” (Alava, valtuustoryhmän pj, sdp)

Virkamiehistä kaksi neljästä nimeää poliitikot vallan ykköskäyttäjiksi, mutta kaikki neljä virkamiestä katsovat, että kaupunginvaltuuston tekemä hypermarketmyönteinen päätös syntyi virkamiesten tekemää työtä väheksyen.

” Poliitikoilla oli suurin valta, heidän tekivät päätöksen.” (Kontio, yleiskaava-arkkitehti)

” Poliitikassakin jotkut ovat olleet jotakin mieltä asiasta, mutta sanon, että eivät he saaneet aikaan muutosta, kyllä muutoksen lähde on kauppa ja kaupan konseptit. Mielenmuutos poliitikoilta oli aika odottamaton.” (Slotte, kaupunginjohtaja)

Kauppan edustajista toinen asettaa poliitikot ensisijaiseksi vallankäyttäjäksi, toinen kakkossijalle virkamiesten jälkeen.

” Poliitikoilla ehdottomasti, kyllä he viimekädessä päättävät ja ratkaisevat. Virkamiehillä on oma näkemyksensä asiasta oman ammattitaitonsa perusteella ja kaupalla samoin ja poliitikkojen on tehtävä vastuullista kunnallispolitiikkaa ja Porvoossa uskon, että päätös tehtiin viimekädessä tiedolla. Keskokin tuotti omalta osaltaan aktiivisesti tietoa kun meiltä kysyttiin” (Huurtola, Kesko)

Median edustajista kaikki nimeävät poliitikot vallan ykköskäyttäjiksi, joskin jokainen lisää jonkin lisäehdon poliitikkojen vallankäyttöön.

” Kyllähän se lähti luottamusmiehistä, mutta sitä pitää kysyä heiltä, että oliko se se, että siitä asiasta tarpeeksi kauan jankutettiin vai oliko se se, että herrat itse kävi kaupassa, niin ne huomasi, että tää ei voi olla 2000-luvun kaupunki, missä ihmiset törmäilee toisiinsa ostoskärryillä.” (Hämäläinen, taloustoimittaja, Uusimaa)

” Poliitikoilla on edelleen valta, mutta kauppa painosti poliitikkoja, se oli selvää.” (Mattheiszen, toimittaja, Borgåbladet)

Virkamiesten rooli market-kaavoituksessa on ollut koko 2000-luvun alun mielenkiintoinen. Toisaalta he ovat noudattaneet kaupunginvaltuuston tekemää päätöstä, ettei kaupungin keskustatoimintojen alueelle kaavoiteta kaupan suuryksiköitä, toisaalta heitä on syytetty, että Porvoon keskusta ei voi rakentaa suurmarketteja.

” Minulla on varmasti asiantuntijavaltaa. Mutta se ei tarkoita sitä, että me kenkkuilemme, kun sanomme, että valmistelu kestää 7 vuotta. Vaikka se on faktaa. Tietysti voisin sanoa, että se kestää kolme vuotta, mutta silloin valehtelisin.” (Pfeifer, kaupunkisuunnittelupäällikkö)

” Porvoossa virkamiesten tahtotila on ollut toisenlainen kuin meidän ja he eivät ole pystyneet esittämään sellaista vaihtoehtoa, joka olisi kelvollinen. Tämä on myös taloudellinen asia, ei pelkästään niin, että tuohon vaan tehdään Citymarket. Periaatteessahan nämä ovat aina poliittisia päätöksiä, virkamieskunta vain valmistelee ja esittelee asiat omalla ammattitaidollaan.” (Huurtola, aluejohtaja, Kesko)

”On vallankäyttöä, jos hidastelee tai unohtaa tuoda asioita käsittelyyn siinä pelossa, että pelkää, että syntyy vastakkainen päätös omiin ajatuksiin nähden. Tästäkin on esimerkkejä. Oli vain loppujen lopuksi ajan kysymys, kummalta ensin loppuu kärsivällisyys, virkamiehiltä vai poliitikoilta, ja nyt se oli poliitikoilta.” (Söderberg, hallituksen pj. rkp)

” Mutta kyllähän tässä tuo virkamiesporras on se ensimmäinen kynnyks, siellä on ollut vastustusta ja on edelleenkin, Kaavoituksesta vastaava aluearkkitehti on ollut tässä hankkeessa kaiken aikaa kantona kaskessa. Aika pitkään tämän asian hitaaseen etenemiseen voi katsoa johtuneen virkamieskunnasta. Ensimmäinen kynnyks on ollut virkamiehet. He esittelee asiat valtuustolle ja hallitukselle ja jos niitä esityksiä ei tule, niin ei tietenkään hallintoihmiset voi ottaa asioita käsittelyyn. ja virkamieskunnalle ei ole saatu paineita ennen kuin vasta 2003.” (Kangasmäki, toimitusjohtaja, Osla)

” Osittain virkamiehetkin saivat turpiin, koska virkamiehet meni sanomaan julkisesti, että päättäjät olivat toista mieltä vielä edellisenä vuotena. se oli paha monen mielestä. En voi sanoa, että virkamiehillä olisi ollut valtaa hirveän paljon. Tässä asiassa päätöksenteko ei ole mennyt meidän esittämien tavoitteiden mukaan, jotka ovat pohjautuneet vanhoihin periaatteisiin.” (Pfeifer, kaupunkisuunnittelupäällikkö)

” Väitän, että jääräpäiset virkamiehet on onnistunut viemään poliitikkoja narussa. En tiedä miten monta konsultti selvitystä on tehty ja aina ne ovat tukeneet virkamiesten näkemystä, että keskusta on vaarassa, jos moottoritien kupeeseen rakennetaan hypermarket. Ja tämänkaltainen tutkimustulos tuli julki samaan aikaan kun Söderberg tuli ulos, eikä siinäkään moottoritie vaihtoehtoa mitenkään tuettu, joten se ikään kuin unohdettiin.” (Hämäläinen, taloustoimittaja, Uusimaa)

” Poliitikot tekee tässä kaupungissa niin, että virkamiehet ovat välttämätön paha, vaikka asia pitäisi olla toisinpäin. Virkamies näkee kokonaisuuden, mitä yksittäinen valtuutettu ei koskaan pysty näkemään, virkamies, joka virkansa puolesta on pakotettu kokopäiväisesti ajattelemaan tämän kaupungin etuja toisin kuin poliitikko, joka on pakotettu ajattelemaan vain äänestäjien etuja. Tämä vastakkainasettelu on

tässä kaupungissa mennyt kauhean pitkälle, sen aistii valtuuston kokouksissa.” (Kölni, Porvoon elävä keskusta)

” Me joudumme elämään lakien mukaan ja me tiedämme, mitä laki pitää sisällään ja me olemme oppineet siihen, että näin ne asiat vain menevät. Jos ympäristökeskuksen ja ympäristöministeriön edustajat sanovat, että näin se asia on, niin meidän velvollisuus on elää niiden lakien mukaan. Päättäjät ei välttämättä ole näissä asioissa sisällä ja he kokevat että tilanne on pahuksen hankala ja lainsäädännön aikaansaama aikataulu onkin yhtäkkiä virkamiesten syytä. Jossain määrin se oli jopa sellaista, että päättäjät kokivat, että virkamiehet vedättävät asiaa toiseen suuntaan. He saattoivat kokea, että virkamiehillä olikin enemmän valtaa kuin heillä.”(Pfeifer, kaupunkisuunnittelupäällikkö)

” Täytyy muistaa, että jos me päättäjät voimme joskus tehdä toisenlaisen päätöksen kuin mitä virkamiehet ovat valmistelleet. Virkamiehenä he ovat valmistelleet asiaa oikein, mutta silti päätös on toinen. Meillä poliitikoilla on enemmän mahdollisuuksia kuin virkamiehillä ottaa asioihin reippaammin kantaa” (Johansson, kaavoituslautakunnan pj, rkp)

Yrityselämällä on paikallisten kehityshankkeiden vahvana toimijana ja taustavaikuttajana Suomessa kiistaton ja etuoikeutettu asema. Päätöksentekijät pyrkivät suunnitelmissaan ja päätöksissään turvaamaan yritysten edut – kunnan kilpailuaseman ja kehityksen nimissä. Kuntien sitoutuminen yritysten toiveisiin ja alistuminen yritysten painostukseen riippuu myös yrityksen asemasta kunnassa (Nevalainen 2004, 76-78). Kaupan toimintaympäristöstä oppikirjan kirjoittanut kaupan alan ammattilainen kirjoittaa, että kaavoitusratkaisuihin ei oteta huomioon kaupan liiketaloudellisia edellytyksiä. Kaupan palvelujen kaavoituksessa ja taloudellisissa toteuttamisedellytyksissä on ristiriita (Heinimäki 2006 , 243) Tämän näkemyksen mukaan kaupan toimintakonsepti ohittaa yhdyskuntasuunnittelun.

” (AK: Voiko kauppa sanoa minne kauppa haluaa?)

V: Kyllä pystymme. On ihan selvää, että kaupan itse tulee tietää parhaiten missä on kaupan paikka, missä on markkinat ja kyllä tätä meidän asiantuntemustamme virkamieskunta käyttää hyväkseen, kysyvät mikä on tilanne. Joskus on toisinpäinkin, että jos näemme jonkun keskittymän, me menemme kaavoittajan kanssa kysymään, voisiko sinne rakentaa K-raudan tai CM:n. Porvoossa meitä on kuunneltu, mutta asioiden eteenpäin vienti on ollut vaikeaa, mutta kun nyt Porvoossa vihdoinkin näkemyksemme ovat yhtenevät, niin Porvoon kaupungin johtokin jo ajaa tätä asiaa.

(AK: Kenellä on valta?)

V: Poliitikoilla ehdottomasti, kyllä he viimekädessä päättävät ja ratkaisevat. Virkamiehillä on oma näkemyksensä asiasta oman ammattitaitonsa perusteella ja kaupalla samoin Poliitikkojen on tehtävä vastuullista kunnallispolitiikkaa ja Porvoossa uskon, että päätös tehtiin viimekädessä tiedolla. Keskokin tuotti omalta osaltaan aktiivisesti tietoa, kun meiltä kysyttiin ja kyllä Porvoon tapauksessa paikallinen media on ollut hyvä apu asiassa, kun he kyselee jotakin, olemme omalta osaltamme antaneet heille faktoja. Median kautta tuotava tieto ja oman näkemyksemme yhteneväisyys, sen aikaansaaminen on meidän tehtävämme, niin, että se tieto on nimenomaan kaupan tietoa. Harabackassa on hyvä muistaa, että kaikista meidän vaikuttamistyöstä ja tekemisestämme hyötyy myös kilpailijamme, kun sinne syntyy kaksi hypermarkettia.” (Huurtola, aluejohtaja, Kesko)

Kunnallishallinnossa on Anttiroikko & Haverin (2003, 139-140) mukaan ns. kesyjä ja ilkeitä ongelmia. Kesyt ongelmat ovat helposti ratkaistavia, mutta ilkeät vaativat

pitkällistä suunnittelua ja pohdintaa. Siitä huolimatta ne jäivät usein ratkaisematta. Ratkaisun löytyminen vaatii tutkijoiden mukaan yleensä kunnallisen päätöksenteon ja yksityissektorin yhteistyötä. Porvoossa market-rakentaminen on ollut kiistatta ilkeä ongelma, mitä paikallinen media on luonnollisesti uutisoinut aktiivisesti.

” Lehdistö on hirveän tärkeä, kuten hyvään journalismiin kuuluu, niin he käsittelevät asiaa monelta kantilta ja Porvoossa suomenkielinen lehti on ottanut selkeän kannan tässä asiassa. He ovat olleet selkeästi puolesta, ovat olleet äänitorvi.” (Huurtola, aluejohtaja, Kesko)

” Kyllä tää oli keskeisten poliittisten vaikuttajien yhteinen kanta, mitä lehdistö tuki, että asiat etenivät myös hallituksessa niin, että valtuusto pystyi päättämään.” (Söderberg, hallituksen pj., rkp)

” Lehdistöllä oli merkitystä, kaupan ketjujen edustajat onnistuivat vaikuttamaan mielipiteisiin niin keskeisten vaikuttajien mielipiteisiin, kuin myös lehdistön mielipiteisiin. Ehkä myös maan tapa tuli mukaan. Eihän tämä ole vain päättäjien ylipuhumista, keskustelua käytiin myös yleisön osastolla voimakkaasti, että verorahat menee muualle, työpaikat menee muualle. Ei nähty kuitenkaan sitä, että market työllistää 30-50 ja samaan aikaan muutama keskustamyymälä työllistää saman määrän. Silloin tosin kaupan kustannukset ovat pienemmät ja me ihmisethän sen maksamme kun kuljemme autolla marketteihin ja varastoidaan tavara viikoksi kerrallaan. Tässä katsottiin, että me emme puolusta ”oikeata” väestönosaa.” (Pfeifer, kaupunkisuunnittelupäällikkö)

” Uusimaa on ollut aktiivinen, saattaa olla että on ollut jopa yksi toimija, sillä voihan olla, että lehden palstoilla käydyillä keskusteluilla on ollut vaikutusta mielipiteen muuttumiseen. Lehdellä on oikeus tehdä sellaisia ratkaisuja kuin parhaimmaksi katsovat. Jos lehti on ottanut sellaisen roolin, että jos kaikissa muissa suomen kaupungeissa on market keskustan ulkopuolella, niin miksei Porvoossakin, Virkamiesten näkökanta on ollut taas sellainen, että Porvoo voi nostaa profiiliaan sillä, että keskustan ulkopuolella ei ole tällaisia suurmarketteja.” (Slotte, kaupunginjohtaja)

” Kyllä me on pidetty sitä aktiivisesti esillä ja kysyt virkamiehiltä tai kun kysyt niiltä jotka ovat asiaa eniten vastustaneet, niin ne sanoo, että Uusimaa on painostanut ja toiminut siinä jollakin tavoin moitittavalla tavalla, Jos me ei oltaisi siitä kirjoitettu, niin ei siitä olisi kukaan muukaan kirjoittanut. Kyllä se niin on, en mä keksi mitään muuta syytä, mikä olisi virkamiesten pään kääntänyt.” (Hämäläinen, taloustoimittaja, Uusimaa)

” Vuosien saatossa olen huomannut, että kun olen pitänyt kahdesti vuodessa ja tarpeen mukaan useamminkin tulosinfoja, niin Uusimaa on varsin hyvin ottanut minun tarinani lehdessään esille. Lehdellä on ollut tässä asiassa aika paljon vaikutusta.” (Kangasmäki, toimitusjohtaja, Osla)

Molempien kaupan edustajien toteamus, että paikallinen valtalehti on ottanut heidän näkemyksensä hyvin esiin uutisissaan, voi olla valtaa käyttävien ja valtaa haluavien johtajien subjektiivinen näkemys. Asian näkee samansisältöisesti myös kaupungin ylin virkamies. Ja maakuntalehden toimittaja myös toteaa, että ilman hänen kirjoituksiaan, virkamiesten mielipide ei olisi muuttunut. Eikä siis kaupan esittämä toive toteutunut.

Vallan ykköskäyttäjät Oulussa ja Porvoossa

Molemmissa kaupungeissa kunnalliset luottamushenkilöt katsovat haastatteluissa olleensa itse merkittävimmät vallankäyttäjät. Oulussa etenkin kaupunginvaltuuston varapuheenjohtaja ja Porvoossa kaupunginhallituksen puheenjohtaja sanovat olleensa primus motoreita tehtyihin ratkaisuihin. Oululaispoliitikko oli myös Arinan hallintoneuvoston puheenjohtaja ja porvooolaispoliitikko toimi Kuninkaanportin ohjaustyöryhmän vetäjänä.

Todelliset vallankäyttäjät löytyvät flyvbjergiläisen ajattelun mukaan kulissien takaa niin Oulussa kuin Porvoossakin. Kunnallisen demokratian perusolemuksen mukaan ylintä valtaa kunnissa käyttävät vaaleilla valitut edustajat. Mutta ovatko he riippumattomia? Oulussa päättäjät sanovat suoraan, että market-asiassa pelattiin peliä. Oulussa osalla kunnallisista päättäjistä oli haastattelujenkin mukaan vaikea erottaa, kumpaa tahoa he edustivat missäkin vaiheessa. Porvooolaiset näkevät valtansa ykköskäyttäjiksi luottamusmiesten ydinryhmän, joka muutti kantansa markettien rakentamiselle myönteiseksi saadakseen kaupungin suurelle, mutta kangerrellen käynnistyneelle Kuninkaanportti-hankkeelle veturin. Tätä asiaa luottamusmiesjohto ei haastatteluissa halunnut korostaa, vaikka mm. kaavoituslautakunnan puheenjohtaja painotti, että kaupungin suurimman puolueen eli RKP:n ykköspoliitikko istui Kuninkaanportin ohjaustyöryhmässä ja juuri hän oli yksi ensimmäisistä kantansa muuttajista.

Kauppa on ollut kummassakin kaupungissa vähintäänkin julkisivun takainen vallan ykköskäyttäjä. Oulussa kauppa on kyennyt verkostoitumaan sekä viranhaltijoiden että luottamusmiesten kanssa, Porvoossa vain luottamusmiesten kanssa. Kaikki kaupan edustajat sanovat pystyneensä vaikuttamaan päättäjien mielipiteisiin. Tosin Oulussa vaikuttavuus on ollut tehokkaampaa.

Molemmissa kaupungeissa median rooli vallankäyttäjänä on ilmeinen. Porvoossa Uusimaa-lehti teetti gallupeja, joiden tuloksia se siteerasi usean päivän ajan saaden luotua mielikuvaa ns. varmasta päätöksestä. Kyse on siis samankaltaisesta ilmiöstä, kuin mistä mm. Rahkonen (2006, 165-167) on kirjoittanut. Hänen mukaansa median valta tulee esiin siinä, mistä yleisö puhuu ja mistä lukijoilla on oltava mielipide ja että

media yhdessä ammattipoliitikkojen tai liike-elämän kanssa voi päättää kenen totuus ja mielipide tulee hallitsevaksi.

Oulussa median rooli oli lopulta paljastaa Osuuskauppa Arinan toiminta poliitikkoihin päin. Ilman median aktiivista roolia Arinan antama vaalirahoitus olisi jäänyt vain ”normaaliksi poliitikkojen ja yrityksen väliseksi asiaksi”. Toisaalta asian julkituloa varmasti edesauttoi se, että vaalituen saajissa oli joukko paikallisesti ja valtakunnallisesti tunnettuja poliitikkoja. Rahallisen tuen ulkopuolelle jäivät Oulussa Vihreät. Hekään eivät jääneet osattomiksi Arinan poliittisesta toiminnasta, mutta se taas ei ylittänyt median uutiskynnystä. Arinan asiakasomistajakirjeessä (4.99 -2.3) juuri ennen vaaleja kehoitettiin olemaan äänestämättä vihreitä, koska puolueen edustajalla on ollut varaa vastustaa Arinan market-hanketta.

9. TIETO JA VALTA

Vallan määrä ja taso on aina suhteessa johonkin toiseen. Valta tarvitsee aina ympärilleen muita toimijoita, joihin vallankäyttäjä valtaansa käyttää. Vallankäyttäjä tarvitsee tiedollista etumatkaa voidakseen käyttää valtaansa.

Valta on tietoa ja valta määrittelee mikä kulloisessakin tilanteessa on oleellista tietoa. Tämän Flyvbjergin (1998, 227-232) teesin mukaan valta määrittelee aina todellisuuden ja todellisuutta luodaan niin avoimessa keskustelussa kuin julkisivun takanakin. Valta määrittelee myös sen tiedon, minkä avulla toivottuun tulokseen pyritään pääsemään.

Foucaultin (2003, 51; 1970, 219)) mukaan tieto ei ole vapaata poliittisesta vallasta ja valta voi määrittää ne diskurssit ja keskustelut, jotka nousevat yleiseen tietoisuuteen. Näin ollen se osapuoli, joka saa esimerkiksi paikallisessa mediassa äänensä toivomallaan tavalla kuuluviin on vahvoilla. Nevalainen (2004, 59-60)) totesi Joensuun keskusta-alueen vallankäyttöä selvittäessään, että tiedonvälitys nousi merkittäväksi tekijäksi päätöksiä tehtäessä. Vallankäyttäjät pyrkivät hyödyntämään julkisuutta mielipideilmaston muuttamiseksi halutunlaisekseen. Nevalainen käyttää termiä tiedonpolitiikan valta, jolloin tiedontuottaminen niin poliitikoille, virkamiehille kuin suurelle yleisöllekin on oleellisen tärkeä.

9.1. Tiedon ykköstuottajat

Markettien rakentamispäätöksiä tehtäessä kaupunkia merkitään ja kaupunkilaisten arkielämää määritellään uudella tavalla. Kaupunkia ei voi pitää yhtenä todellisuutena, vaan kaikki erilaisista näkökohdista syntyvä tieto selittää sitä eri tavoin. Näin syntyvä tieto on myös vallan yksi muoto; valta ja tieto nivoutuvat toisiinsa ja valta tekee itsestään totta tuottamallaan kannanotoilla ja lausumilla. Vahvoilla ovat ne vallankäyttäjät, jotka kykenevät tuottamaan hyväksyttävää kollektiivista tietoisuutta. (Nevalainen 2004, 273-275)

Saksalaiset korruptiotutkijat sanovat, että jokaisella yhteiskunnallisella toimijalla on hintansa. Heidän selvityksenä mukaan raha ei ole ainoa korruption keino, vaikka niin

usein väitetään. He puhuvat korruption hinnasta neljän erilaisen etuuden yhteissummana, eli rahan antaminen, vallan tarjoaminen tai tukeminen, merkittävän aseman halutussa yhteisössä antaminen tai jopa inhimilliset asiat, kuten rakkaus. Yhteiskunnalliset toimijat ovat jatkuvasti korruption kohteena ja myös korruptoitavissa, sillä taloudellisesti merkittävässä asemassa oleva yritys voi vaikuttaa päätöksiin rahallisella avustuksella, rahanarvoisella lahjalla tai muulla merkittäväksi koetulla etuudella. Alueellisesti suuret ja merkittävät rakennushankkeet ovat olleet korruptioherkkiä. Vuodelta 2000 peräisin olevan selvityksen mukaan korruptiosta kohdistui 17 % kunnanvaltuutettuihin tai kunnan viranomaisiin, 21 % rakennuslautakunnan jäseniin ja 35 % yrittäjiin. (Schilling & Dolata, 2004)

Samanlaisen kuvan politiikasta antaa toinenkin saksalainen teos. (Die Lobby regiert das Land eli Lobbaajat hallitsevat maata) Sen mukaan lobbarit tuottavat tietoa poliitikoille ja tieto ei ole objektiivista vaan tiettyyn päämäärään tähtävää ja suunniteltua. (Simmert 2002)

Suomalainen Wiberg (2005, 49) toteaa, että virkamiehistö, luottamusjohto ja keskeiset liike-elämän toimijat voivat sopia paikallisten tiedotusvälineiden kanssa miten asioista uutisoidaan.

Oulun tiedon ykköstuottajat

”Tieto ja osaaminen on kaupalla.” (Malmi, kaupallinen johtaja, Arina)

”Tämä on Arinan voimaan ja vahvuuteen ja sitä kautta hankittuun asemaan perustuvaa toimintaa ja mikäpä siinä. Mitä Arinan tarvitsee välittää demokratiasta, eihän sen päätehtävä ole demokratian tukeminen ja edistäminen vaan taloudellisen tuloksen tekeminen. Tämä päivänä ei tosin enää näillä keinoilla pysty tekemään tulosta. Kaikki mitä se tuolloin halusi, sitä ei haluttu kyseenalaistaa, vaan Arinan sana on laki.” (Tapio, toimittaja, Kaleva)

” Muistan yhden valtuustoseminaarin Oulussa, missä olin mukana, Siellä yksi valtuutettu piti puheenvuoron, missä hän sanoi, että kyllä kaupan kyllä pitäisi pitää vähän paremmin huolta palvelujen tasapuolisuudesta. Minä vastasin hänelle, että kauppahan ei välitä muusta kuin voitosta ja rahasta, eikä sillä ole edes moraalista velvollisuutta ajatella kuntalaisten tasapuolista kohtelua, vaan se on valtuusto, jonka kuuluu lainkin mukaan pitää huolta siitä, että kuntalaisia kohdellaan tasapuolisesti. Sitä varten kunnalla on kaavoitusmonopoli, tämä on juuri priimaesimerkki, miten kunta voisi vaikuttaa siihen, että kuntalaisia kohdeltaisiin tasapuoliseksi, Ei kauppa ole velvollinen huolehtimaan asukkaiden tasapuolisesta kohtelusta, se on valtuuston asia. Minusta oli yllättävää, että valtuutettu syyttää kauppaa, vaikka se on valtuuston asia.”(Salmi, yliarkkitehti, ympäristöministeriö)

Nevalainen(2004) havaitsi, että julkisuuden hallinta on yksi kaupunkisuunnittelun tärkeimmistä ominaisuuksista. Se joka saa näkemyksensä yleiseen tietoisuuteen näkyvimmin tai puhuttelevimmin, on vahvoilla. Oulussa julkisuuspelissä oli yksi nimi yli muiden. Oululaiset kunnallispoliitikot ovat yksimielisiä siitä, että tiedon ykköstuottaja oli Arina ja ennen kaikkea toimitusjohtaja Kari Salminen – niin positiivisessa kuin negatiivisessakin mielessä.

” Muistan yhden tilaisuuden. Eino Laaksonen (kaupunginvaltuuston varapj., Arinan hallintoneuvoston pj,) kutsui kaupunginhallituksen jäsenet ja muutaman valtuutetun Hotelli Vaakunaan ja siellä hän kertoi Arinan suunnitelmista. Ei siellä asioita konkretisoitu. Siellä oli mukana myös Kari Salminen. Mä lähdin pitkin hampain sinne. Se oli salaseuran toimintaa.” (Hilmola, valtuuston ja hallituksen jäsen, ryhmän pj, kok)

” Silloisen toimitusjohtajan toiminta oli aika räväkänsorttista, hän onnistui aika tarpeettomasti ärsyttämään ihmisiä. Mutta kyllä hänellä silti oli tiedottamisessa valtaa.” (Moilanen, valtuuston ja hallituksen jäsen, vas)

” Mutta se mikä teki tästä poliittisen homman, olivat ne kauppaneuvos Salmisen totaalisen tyhmit lausunnot julkisuudessa, kun hän oikein nautti siitä. Hän nautti siitä, kun tiesi, että hanke toteutuu 100%:n varmasti, että sitä ei estä mikään. Esiintyi lierihattupäässä ja nautti.” (Malmi, kaupallinen johtaja, Arina)

Julkisuus tarjoaa toimijoille hyvän mahdollisuuden rakentaa haluamansa kaltaista tahto- ja mielipideilmastoa. Parhaimmillaan päättäjät osaavat olla vastaamatta heidän mielestään ikäviin kysymyksiin (Kantola 1998, 264). Median edustajille Limingantullin rakentaminen oli haastavaa, sillä tietoa oli periaatteessa tarjolla, mutta silti sitä ei ollut. Tiedontarjonta riippui tilanteesta.

” Minusta haluttiin, ettei mitään keskustelua olisi käyty. Eikä sitä juuri käytykään, ennen kuin vaaliraha- asia tuli julkisuuteen. Tiedon saannissa oli suuria vaikeuksia. Kauppaneuvos Salminen oli loistava tiedonlähde sitten kun hänet sai houkuteluksi kameran eteen. Hän ei tietenkään kertonut, miten kaikki oli menneet, vaan tuli paljastaneeksi omaa ja siis Arinan tapaa toimia, siis sitä kulttuuria. Hän oli kaiken kaikkiaan kiinnostava tyyppi, todellinen peluri. Mitä enemmän asia oli julkisuudessa, sen vähemmän sai tietoa.” (Säävälä, toimittaja, Yle TV-uutiset)

” Kyllähän Salminen parhaimmillaan kolme kertaa päivässä soitti ja sanoi, että sä Tapio olet erotettu. Mutta eihän sillä ollut mitään merkitystä. Talo tuki minua koko ajan ja siitä olen talon puolesta ylpeä. Tiedän, että jos hän on yrittänyt vaikuttaa talon johtoon, niin sieltä on vastattu, että toimittajan erottaa ja palkkaa ainoastaan päätoimittaja eikä osuuskaupan johtaja. Näin tämän ilmoitin hänelle itsekin kun sanoin, että Kalevaa koskevia journalistisia ratkaisuja ei tehdä Arinassa.” (Tapio, toimittaja, Kaleva) (Huom: Kyseinen tilanne kertoo tilanteesta, jolloin Kaleva-lehti oli uutisoinut Arinan antamasta vaalirahoituksesta)

Kunnallispolitiikkaa seuraava Kalevan toimittaja näkee asian toisin:

” Missään vaiheessa ei päätoimittaja, eivät poliitikot tai Arinasta ole tullut ilmoitusta, että pitäisi kirjoittaa tietyllä tavalla, olen tehnyt ne uutiset mitkä ovat päiväkohtaisesti tulleet ja laajentanut käsittelyä kirjoittamalla mitä tämä merkitsee ja tehnyt haastatteluja lisää.”(Sankala, kunnallistoimittaja, Kaleva)

Weberin vallan käsityksessä keskeistä on se, että vallan tavoittelu on arvokasta vallan itsensä vuoksi, jolloin vallan tavoittelemiseen liittyy myös sosiaalisen aseman mukanaan tuoma status (Gerth & Wright Mills 1970, 180-295). Flyvbjergin (1998, 227) ensimmäisessä teesissä hän sanotaan, että valta määrittelee todellisuuden, eli että valta luo ja määrittelee konkreettiset suhteet niin fyysisessä, taloudellisessa kuin sosiaalisessakin suhteessa.

” Kun oli se kaupunginvaltuuston kokous (3 viikkoa ennen avajaisia Prisman avajaisia) ja kaupungintalolla oli Tuomo Malmi minua vastassa ja hän otti minua kädestä kiinni ja sanoi, että Leena, etkö sä käsitä, me (=Arina) voidaan auttaa sua eduskuntavaaleissa, älä nyt vaan lähde vastustamaan tätä. Mä sanoi, että tietsä et minä en ole lahjottavissa, ja jos tästä on kiinni minun eduskuntapaikkani, niin se on sitten kiinni, mutta minä ikinä anna itselleni anteeksi. Mutta eihän minun kantani voittanut, sillä siellä oli enemmistö hankittu jo asian taakse, siellä oli Liisa Jaakonsaari ja Suvi Linden ja monet muut.”(Kuha, valtuuston ja hallituksen jäsen, vihr)

” Me saimme yhden ilmoituksen vaalilehteen, emme saaneet muuta tukea. Mutta se kai riitti Salmiselle kun hän sanoi, että kaikki puolueet ovat saaneet tukea. Puhutaan kumminkin ihan toisista summista kuin demarien Karjalaisen Tapsan ja Jaakonsaaren Liisankin saamat tuet olivat. Kepulaisten tukihan oli jo yleisesti tunnettua asia, samoin kokoomuksenkin.” (Moilanen, valtuuston ja hallituksen jäsen, vas)

” Ei vaalirahoilla ole mitään tekemistä tämän asian kanssa. Arinassa on ollut aina sellainen käytäntö, että toimitusjohtaja on jo ennen Salmista hoitanut hallintoihmisten tukiasioita ja se on pörstökertoimen mukaan. Hallinto ei ole puuttunut koskaan puuttunut vaalirahoitukseen se on ollut ao. henkilön ja toimitusjohtajan asia, koska sellaiseen sotkuun ei ole koskaan haluttu mennä. (AK: Onko ollut tietty rahasumma?) Ei, se on ollut toimitusjohtajan arvioinnissa. (AK: Mistä rahat tullut?) Mä sanon näin, että mä en tiedä, oisko se ollut siellä jossakin. Minähän voin myydä sulle tuon mankan ja sähän voit maksaa siitä vaikka 10 000 markkaa, sehän on sun harkinnassa.”(Laaksonen, kaupunginvaltuuston varapj. Arinan hallintoneuvoston pj,kesk)

” Viimeiset 15 vuotta kun olin taloudellisesti vastuussa, niin voin sanoa, että sellaista ryhmää ei ole, joka ei ole hakenut osuuskaupasta vaalitukea. Miksi osuuskauppa on mukana alueellisesti tukemassa? Jos katsoo, mitä tekee kaikki muut. Olisi kohtuutonta ajaa tilanne siihen, että kukaan ei saisi tukea. Jos nyt pyritään vaikuttamaan, että sinne (eduskuntaan) pääsisi parempaa joukkoa, niin se 100 000 markkaa, mikä kokoomuksen Lapin naisille meni, niin se on valitettavasti vain pieni jäävuoren huippu. Siihen tuen antamiseen on niin monta keinoa, se on painotuotteiden tuottaminen, ilmoitusten maksaminen. Nämä ovat omalta osaltani jo vanhentuneita rikoksia, jos on jollekin jotakin painanut, mutta se on aina ollut ja aina tulee olemaan, Ja kun ne on siellä osuuskaupan hallinnossa mukana, niin tilanne on tämä. Mutta niin ne kuppaa kilpailijoitammekin. Kyllä tuolla Keskon aluekonttorissa siihen aikaan kävi samalla tavalla. Kenellekään poliitikolle ei näistä kaavoista mitään maksettu ja yhdenkään poliitikon kanssa ei näistä kaavoista neuvoteltu. Kaikki tapahtui virkamiesten kanssa.” (Malmi, kaupallinen johtaja, Arina)

Porvoon tiedon ykköstuottajat

” Olen itse arkkitehti ja kaupunkisuunnittelija, se luo tällaiselle asialle ihan oman lähestymistavan.”(Slotte, kaupunginjohtaja)

Mutta kysyttäessä, kuka on ollut merkittävin tiedontuottaja, kaupunginjohtaja ei korostakaan oman ammattikuntansa, eli kaupunkisuunnittelijoiden asemaa, vaan.

” Kauppa on pitänyt kovasti kiinni omasta kannastaan, että heille on paras ratkaisu vain kaupunkirakenteen ulkopuolinen ratkaisu. Heidän omat konseptinsa eivät sovi muualle, eivät ainakaan Porvoon ajamalle moderni puukaupunki-ajatukselle.” (Slotte, kaupunginjohtaja, Porvoo)

Yksikään porvoalaisista virkamiehistä ei korostanut omaa ammattikuntaansa ykköstiedontuottajaksi. Kaupunkisuunnittelupäällikkö sanoo, että tietoa oli tarjolla ja he pyrkivät tuottamaan tietoa teettämällä ulkopuolisia selvityksiä.

” Tietoa oli, oli Santasalon selvitys, vaikka siihen ei riittävän syvällisesti paneuduttu. Se tuli liian myöhään, silloin oli mielipiteet lyöty lukkoon.” (Pfeifer, kaupunkisuunnittelupäällikkö)

” Poliitikoilla oli suurin valta, hehän tekivät päätöksen, mutta Uusimaalla oli vaikuttamisen valta, siellä keskustelua käytiin. Mutta mistä se keskustelu syntyi, oliko se aito ihmisten toivomus, vai oliko se vain joidenkin ihmisten aito toivomus. Ja ehkä market-keskusteluunkin kyllästyi niin, että ihmiset toivoi, että päättäisivät nyt.” (Kontio, yleiskaava-arkkitehti)

Virkamiesten tarjoama tieto ei Kontion tulkinnan mukaan ollut päättäjien mielestä oikeanlaista, vaan *”uskottiin niitä, jotka sanoi asian kivemmin.”*

” Uusimaa-lehdessä vuonna 2002 alkoi kirjoittelu, että miksei täällä ole marketteja, eihän tämä ole edes kaupunki eikä mikään, kun täällä ei ole marketteja. Joka päivä kirjoitettiin ja valtuusto hermostui. ja kun valtuusto iltakoulussaan asiaa käsitteli, niin siellä tivattiin, että miksi ei ole vaihtoehtoja markettien osalta. Mutta siellä yritimme sanoa, että vaihtoehdot on päätetty jo aiemmin, valtuusto on päättänyt näin mutta siitä tuli kyllä aika tiukkaa palautetta. Täällä luetaan näitä lehtiä kovasti. Valtuuston puheenvuoroissa tuli esiin, että miksi on teistä vaihtoehtoja, mutta ei kaupan sijoittumisesta vaihtoehtoja. Mutta nämä tiet olivat pieniä maankäyttöratkaisuja, eivät isoja rakenteellisia kysymyksiä. Keskustelu jatkui villinä lehdissä.” (Kontio, yleiskaava-arkkitehti)

Tunteisiin vetoavaa tietoa markettien tarpeellisuudesta välitti ennen kaikkea kauppa, mutta myös Uusimaa-lehti. Kielen ja vallan suhteisiin perehtyneen Wodakin mielestä ideologia ilmenee aina kielen kautta ja etenkin tunteisiin vetoavat tekstit ovat oleellinen osa vallankäyttöä. (Wodak 1989, 82-83)

” Porvoossa on Suomen kallein ruoka, täällä on kaupan myyntitehokkuus neliötä kohden korkein koko maassa, tilaa on liian vähän. Keskon pääjohtaja on itse sanonut tässä samassa huoneessa, että kaupan kilpailu ei toimi Porvoossa, kuluttaja maksaa sen.” (Hämäläinen, taloustoimittaja, Uusimaa)

” Väite, että ruoka on Porvoossa kallista, on ollut yksi argumentti. Mutta samoihin aikoihin tänne tuli Lidl, ja miten pahoillaan kaupan keskusliikkeet oli, kun hinnat halpeni ja kilpailu koveni. Enkä ole ikinä pystynyt ymmärtämään mitä se hintoihin voi vaikuttaa, ovatko hypermarketit moottoritien varressa tai muualla eli keskustassa.” (Anttila, elinkeinoasiamies)

” 2003 olin yhteydessä tiettyihin tärkeisiin poliitikoihin ja olin aktiivinen osapuoli itse. Kyllä minä olen pyrkinyt tekemään tätä työtä ja onhan minulla paremmat eväät kuin Keskon aluejohtajalla, jonka toimialue on koko Etelä-Suomi. Minulla on ollut paremmat mahdollisuudet olla yhteydessä porvoolaisiin poliitikoihin.”(Kangasmäki, toimitusjohtaja, Osla)

” Koska kunnallispoliitikot tekevät päätyökseen ihan muuta ja ovat siinä mielessä maallikoita, kuitenkin päätös oli päinvastainen kuin Tuomas Santasalon arvio. Eihän sitä välttää voi, että tunteella tehtiin päätös. No, tietoa ja tietoa oli, mutta en tiedä, mistä se tieto sitten syntyi, minusta asia oli poliitikoille tunteen varainen asia.” (Anttila, elinkeinoasiamies)

” Kyllähän nuo selvityksetkin jotakin kertoi, mutta ihan aktiivista tietojen jakamista ja tuottamista ei ollut noinkin merkittävän päätöksen tueksi, kyllä se tehtiin aika pitkälti enemmän tunteella ja intuitiolla kuin

tosiasioihin perustuen. Edelleen on todettava, että Kuninkaanporttihanke vaati veturin toteutuakseen. Asia muhi jo monessa päässä, mutta minulla oli rohkeutta panna päätä pölkylle” (Söderberg, kaupunginhallituksen pj. rkp, Kuninkaanportti-hanke työryhmän pj)

Kysyttäessä, olivatko luottamusmiehet tiedon ykköstuottajia? Vihreiden edustaja vastaa, että kyllä.

” Se on noin kuusi henkeä ja heidän takana on keskusliikkeet ja Porvoon kauppakamari.” (Rissanen, valtuustoryhmän pj., vihr)

” Vuoden 2000 kunnallisvaalien alla Keskon edustaja otti meihin vihreisiin yhteyttä ja sanoi, että jos olemme suosiollisia kaupan ratkaisuihin, niin he tukevat meidän vaalityötä. Me sanoimme suoraan tylästi, että ei. Joten on selvää, että sitä vaalirahoitusta on, mutta miten paljon, niin en tiedä.” (Rissanen, valtuustoryhmän pj., vihr)

Flyvbjergin (1998, 234) neljäs teesi sanoo, että ”mitä enemmän valtaa, sitä enemmän rationaalisuutta”. Sen mukaan mitä suurempi valta, sen vähemmän on kuunneltava ympäristön mielipidettä ja toisaalta valta mahdollistaa myös itsepetoksen ja tietämättömyyden, jos niiden avulla päästään haluttuun päämäärään.

Median merkitys tiedonlevityksessä on oleellinen ja median kautta oman asiansa esiinsaaminen on eri toimijoiden kannalta merkityksellistä. Rahkonen (2006, 26) sanookin, että avoimessa yhteiskunnassa on tärkeää päästä tiedon lähteille ja toisaalta saada oma sanoma julkisuuteen.

” Keskokin tuotti omalta osaltaan aktiivisesti tietoa kun meiltä kysyttiin ja kyllä Porvoon tapauksessa paikallinen media on ollut hyvä apu asiassa, kun he kyselee jotakin, olemme omalta osaltamme antaneet heille faktoja. Median kautta tuotava tieto ja oman näkemyksemme yhteneväisyys, sen aikaansaaminen on meidän tehtävämme, niin, että se tieto on nimenomaan kaupan tietoa.” (Huurtola, aluejohtaja, Kesko)

” Uusimaan rooliin tässä asiassa on vaikutettu, mutta siihen en halua sanoa mitään, kuka siihen on vaikuttanut. Toimitus on kantansa päättänyt.”(Kajaste valtuustoryhmän pj. kok)

”Jyrki Hämäläinen(Uusimaan toimittaja) on ollut Harabackan hypermarkettien primus motor, päätoimittaja vaihtui, mutta Jyrki kirjoittaa.” (Rissanen, valtuustoryhmän pj, vihr)

” Kyllä Uusimaa lehti aika voimakkaasti vaikutti, siellä toimittaja Hämäläinen vaikutti yleiseen mielipiteeseen tekemällä isoja juttua asiasta. Valtuustotasolla minä olin eniten äänessä, kirjoitin lehtiin ja tein taustamuistioita. Otin sen riskin, että saatan hävitä omassa valtuustoryhmässä. Minä ja pari muuta sosialidemokraattia Jaakko Jalonen ja Matti Haapakoski (elinkeinolautakunnan jäseniä) olimme myös aktiivisia tässä kirjoittelussa. Meillä oli hyvät välit, minä sain heidän mielipidekirjoituksensa etukäteen luettavaksi ja kyllä minä kannustin heitä kirjoittamaan. Tarvitaan useampia kirjoittajia, jotta asia menisi perille. Myös keskustan riveistä Keijo Vilppula teki asiasta valtuustoaloitteen ja hän jopa sanoi olleensa ensimmäinen aloitteentekijä, mutta eihän se niin ole.” (Alava, valtuustoryhmän pj. sdp)

”Uusimaa-lehti oli aktiivinen kertoessaan, että ostosmarkkoja virtaa muualle, ja että ruoka on Porvoossa kallista” (Antila, elinkeinoasiamies)

” Uusimaa on pitänyt asiaa esillä, mutta en mä ainakaan halua kokea olevani (ykkös tiedontuottaja). Kyllä järkevät ihmiset, jotka hoitavat yhteisiä asioita, heidän täytyy itsekin tajuta asiat. Kun (tekninen toimialajohtaja) Matti Arvinen, joka on tämän kielteisen linjan pääarkkitehti, on vihjaillut, että Uusimaalla on taloudellisia etuja ajettavana ja siksi me olemme kirjoittaneet tästä asiasta, että lehdet elää

ilmoituksilla, niin se ei kyllä pidä paikkansa. Minun esimies eikä kukaan muu koskaan ole sanonut ikinä, että tästä asiasta pitää kirjoittaa tai siitä pitää kirjoittaa näin tai siitä ei saa kirjoittaa. On ajateltu, että se on sellainen asia, mikä kuuluu lehden yhteiskunnalliseen tehtävään.

(AK: ovatko Osla tai Kesko olleet sinuun päin aktiivisia?) Ei voi sanoa, mutta kyllä ne meille soittaa ja puhuu mielellään. Mutta ei ole ollut senkaltaisia yhteydenottoja, että ne haluaa omaa asiaa edistää kauttamme. Mutta kun Keskon pääjohtaja Honkala ja aluejohtaja täällä kävi, niin heillä oli silloin oma asia ajettavanaan. Samalla ne kävi myös Porvoon kaupungin tykönä, ja Keskon taholta olen saanut sellaisia signaaleja, että kaupunki on kohdellut heitä aika kylmäkiskoisesti, en tiedä, että onko tässä joku osuuskauppa aate joillakin mielessä.” (Hämäläinen, taloustoimittaja, Uusimaa)

”Keskohan on hyvin paljon esittänyt kantojaan julkisuudessa ja Jyrki Hämäläisen kirjoituksissa on kerrottu Keskon halukkuudesta tulla Porvooseen. Kesko on ollut hyvin voimakkaasti median kautta esillä, ehkä jopa enemmän kuin Osla.” (Alava, valtuustoryhmän pj. sdp)

Joensuun keskustan rakentamista sanomalehtikirjoittelun avulla tutkinut Nevalainen (2003) toteaa, että alueellisella valtalehdellä on suuri vaikutus siihen, mitä ko. asiasta tiedetään. Paikallislehti voi yhtenä keskustelun toimijana oman toimituspolitiikkansa kautta vaikuttaa jopa ratkaisun perusteisiin. Lehdistö on siis yhdyskuntarakennasioissa usein sekä aktiivinen tiedon tuottaja ja muotoilija sekä toimijasuhteiden ja toimija-asemien määrittäjä.

Myös Tampereen kaavoitusratkaisuja selvittänyt tutkimus osoittaa, että paikallinen valtalehti pystyi hallitsemaan julkista keskustelua toivomallaan tavalla. Molemmissa tutkimuksissa lehden valitsema linja oli yhteneväinen paikallisen poliittisen ja taloudellisen vallan suunnitelmien kanssa. (Ridell 2005, Nevalainen 2003) Luostarisen mukaan (1998, 200-203) valtaeliitille esiin pääsy mediassa on tavoiteltavampaa kuin taloudellinen panostaminen kaupalliseen mainontaan ja toisaalta journalistien ottaminen vallan sisäpiiriläisten läheisyyteen edesauttaa myönteistä viestintää.

Kokoomuksen valtuustoryhmän puheenjohtajan huomautus paikallisen lehden toimintaan vaikuttamiseen on mielenkiintoinen mielipide. Valitettavasti vain sen todentaminen on vaikeaa. Onko kyse kaupan vaikuttamisyrityksistä vai mistä?

” Uusimaan rooliin tässä asiassa on vaikutettu, mutta siihen en halua sanoa mitään, kuka siihen on vaikuttanut. Toimitus on kantansa päättänyt.”(Kajaste valtuustoryhmän pj. kok)

Kaupan rooli tiedon tuottajana on looginen, sillä koskeehan market-rakentaminen nimenomaan heidän liiketoimintaansa ja kaupan keskusliikkeillä on ajankohtaisimmat tiedot markettien kannattavuus tms. laskelmista. Porvoolaiset keskeiset poliitikot kertovat vähättelevästi kaupan yhteydenotoista ennen päätöksentekoa tai mahdollisen kaupalta saatujen tietojen vaikutuksista mielipiteen muodostumisessa.

” Toki olin tavannut S-ryhmän paikallisen johdon asian tiimoilta ja virkamiehet vei meidät katsomaan Järvenpäähän, että katsokaa miten tämä tulee hoitaa. Mutta kahteen vuoteen ennen julkituloani en ollut keskustellut Huurtolan enkä kenenkään muunkaan kaupan edustajan kanssa, me tehtiin töitä Kuninkaanportin eteen ja siinä työssä tuli ilmi, että se ei lähde liikkeelle ilman suuryksikköjä.” (Söderberg, hallituksen pj. rkp)

” Minä en käynyt lainkaan keskusteluja kaupan keskusliikkeiden kanssa. 90-luvun puolivälissä juttelin Oslan toimitusjohtajan kanssa ja nyt pyysin yhtä varavaltuutettua selvittämään Kangasmäeltä näiden hypermarkettien työllistävät vaikutukset. Hän paikallisena asiantuntijana tunsu asian” (Alava, valtuustoryhmän pj. sdp)

Mutta toisaalta kauppa korostaa omaa aktiivisuuttaan nimenomaan keskeisiin poliittikkoihin päin.

” Kävin useammassakin poliittisessa ryhmässä keskustelemassa asiasta, heitä infottiin ja heidän kanssaan keskusteltiin. Myös SRV-Viitokset, joka siis toteuttaa Kuninkaanporttia, on oman työnsä tehnyt tässä asiassa niin poliitikkojen ja virkamiesten kanssa.” (Huurtola, aluejohtaja, Kesko)

” Ja tietysti meikäläisellä on noita omia sidosryhmiä ollut eripuolueissa ja eri henkilöitä, Toki olen siis päässyt keskustelemaan keskeisten vaikuttajien kanssa.” (Kangasmäki, tj. Osla)

Uumajan keskustan suunnittelua selvittänyt Olsson on todennut, että politiikka antoi vallan yksityissektorille ja toisaalta lopullisessa vallankäytössä merkittävimpiä ovat ne tahot, joilla on suurimmat taloudelliset resurssit. Päätökset syntyivät pienessä piirissä vailla avointa julkista keskustelua. Ja jos julkista keskustelua oli, se oli hyvin rajattua ja ohjattua (Olsson 2003, 27, 216- 217).

Kunnallinen päätöksenteko on entistä enemmän verkostoitunutta toimintaa, sillä esimerkiksi suuret rakennushankkeet vaativat onnistuakseen kumppanuutta. Sotaraudan (2000, 3-10) mukaan verkostovallassa toimijat näkevät ympärillään tilaa ja vapautta itse määrittää sellainen todellisuus, joka palvelee heidän omia päämääriään. Kunnallisille luottamusmiehille se merkitsee Sotaraudan mukaan helposti vaaraa, että valta siirtyy talouselämälle.

9.2. Tiedon tuottajat

Nevalaisen (2004) lanseeraama käsite tiedonpolitiikan valta pätee niin Oulun kuin Porvoonkin tapaukseen. Kummassakin kaupungissa market rakentamisessa tiedontuottamisen etulyöntiasema oli tärkeä niin poliitikoille, virkamiehille kuin kaupallekin. Kaupunkirakentamista koskeva tieto on ennen kaikkea näkökulmasidonnaista; jokaisella toimijalla on omannäköinen visio tulevasta.

Porvoossa paikallinen media asettui *ostavan lukijakunnan*-nimissä kaupan hypermarket-rakentamisen puolestapuhujaksi. Selkeimmin sen teki Uusimaa-lehti, mutta paikallisen valtalehden luoman agendan pakottamina sekä maakuntaradio että alueen ruotsinkielinen lehti joutuivat myötäilemään tai ainakin uutisoimaan Uusimaa-lehden laatimia uutisia.

Virkamiehet jäivät Porvoossa poliitikkojen aiemmin tekemien päätösten vangeiksi vuoden 2003 aikana. Heidän tuottamansa tieto noteerattiin, mutta se ei ollut heidän omien tulkintojensa mukaan *ajanhengen mukaista, oikeanlaista tietoa*. Oikeanlaisen tiedon *kulissien takaisessa* tuottamisessa onnistuivat kaupan edustajat.

Oulussa tiedon ehdottomaksi ykköstuottajaksi nousi Osuuskauppa Arina. Se kykeni hallitsemaan julkisuutta ja sen kautta mielipideilmastoa, vaikka osa virkamiehistä ja osa poliitikoista vastusti Arinan hanketta. Arinan tiedon ykköstuottajan roolia täydensi myös laaja verkostoituminen alueen poliitikkoihin. Osuuskauppojen verkostoituminen paikallisten poliitikkojen ja mielipidevaikuttajien kanssa on onnistunut hyvin sitouttamalla poliitikot luottamusmiespaikkojen avulla toimintaansa ja toimintaperiaatteisiinsa. Osuuskauppa Arinan luottamusmiesjohto ja Oulun kaupungin luottamusmiesjohto oli merkittävältä osaltaan yhtenevä.

Porvoossa osuuskauppa ei ollut samalla tavalla onnistunut saamaan luottamusmieselimiinsä kaupungin ykköstason poliitikkoja. Oliko sillä jokin osuus lopputulokseen?

Flyvbjergin (1998) väite, että valta on tietoa ja valta määrittää sen, mikä on tiedoksi luokiteltavaa, pätee kummassakin esimerkissä. Etenkin Porvoossa oleelliseksi tiedoksi muokkaantui kaupan tarve saada konseptiensa mukaiset hypermarketit pois kaupungin keskustasta valtatie varteen ja että tämän avulla ruoka halpenisi. Oulussa oleellinen tieto oli paljon sitä, mitä paikallisen osuuskaupan toimiva johto lausunnoissaan suostui toteamaan. Tämänkaltainen arkijärjeksi tai yleiseksi totuudeksi muuttunut tieto on Valtosen (1998,102-103) mielestä osoitus siitä, miten ideologiset elementit muodostuvat oikein ohjattuina kyseenalaistamattomiksi totuuksiksi.

10. PAIKALLINEN VALTA

Kunnallispolitiikasta on tullut entistä lyhytjännitteisempää, koska sen on reagoitava nopeasti ympäristön tapahtumiin. Tämän trendin osoitti Olsson (2003) tutkiessaan ruotsalaisen Uumajan kaupungin keskustan suunnittelua. Hänen havaintojensa mukaan yksityiset intressit ohjaavat poliittista toimintaa entistä enemmän. Avoin julkinen keskustelu on rajattua ja suunniteltua. Todelliset keskustelut eri vaihtoehtoista käydään pienen piirin kesken poissa julkisuudesta, usein myös luottamusmiesten tai virkamiesten ulottumattomissa. Näin synnytetään on-sovittu-päätöksiä, jotka hyväksytään poliittisissa ryhmissä ja valtuustoissa sen syvällisemmin keskustelematta.

Flyvbjergin (1998) käyttämä ilmaisu ”rationaalisuuden kaapuun verhottu rationalisointi on usein vallankäytön päästrategia” kertoo samasta asiasta. Kulisseissa tehtyjä päätöksiä ei kyseenalaisteta, sillä niihin liittyvät yksityistaloudelliset sitoumukset velvoittavat julkista toimijaa.

Foucaultin (1970, 217-219) ”tiedon positiivinen tiedostamattomuus” -termin mukaan vallassa olija määrittelee tiedolleen oikeutetun näkökulman ja käsitteet. Näiden toimintatapojen avulla vallassa olija pystyy hallitsemaan sekä tiedontuottamista että keskustelua.

Market-rakentaminen ja yleensäkin maankäyttö- ja kaupunkisuunnittelu on kunnissa hyvin konfliktialtista toimintaa. Market-rakentamisessa kyse on taloudellisista ratkaisuista jonkun kaupparyhmän eduksi ja toisen tappioksi ja päätöksen taustalla ovat usein erilaiset tiedolliset ja näkemykselliset erot.

Oulussa hypermarketin rakentamisesta oli tehty kaupungin virkamiesjohdon ja paikallisen osuuskaupan kesken sopimus. Sen sisällöstä eivät luottamusmiehet katsoneet olleensa tietoisia. He joutuivat hyväksymään muutoksen tilanteessa, jossa hypermarket oli jo miltei valmis. Kokoomuksen valtuustoryhmän puheenjohtaja Ulla Hilmolan lause, että *Meitä vietiin kuin pässiä narussa* kuvaa tilannetta. Vaikutusvaltaisessa asemassa oleva luottamusmies ei katso kyenneensä olemaan siinä asemassa, jossa hänen luottamusmiesasemansa perusteella olisi tullut olla.

Myös vihreiden valtuustoryhmän puheenjohtaja Leena Kuhan kertomus hänelle tarjotusta vaalirahoituksesta - jos hän ei keskusteluta valtuustoa hypermarket-asiasta - tukee Olssonin tutkimustuloksia; pienessä piirissä sovituista asioista ei ole hyvä keskustella julkisesti. Flyvbjerg (1998,227-228) katsoo, että vallassa olija katsoo kykenevänsä määrittämään todellisuutta ja sitä kautta hallitsemaan sitä ja määrittämään niin fyysiset, taloudelliset kuin sosiaaliset suhteet.

Arinan antaman vaalirahoituksen lopullinen merkitys syntyneeseen päätökseen ei ole vähäinen. Oliko Oulussa paljonkin poliitikkoja tai virkamiehiä, jotka sanovat olevansa erään luottamusnaisen tavoin *aina ja kaikkialla Pro Arina?*

Porvoossa ympäristön paine muuttaa kaupungin periaatteellinen päätös olla rakentamatta ns. peltomarketteja alueelleen kasvoi vuoden 2003 aikana oleellisesti. Paine ei noussut edustuksellisesti valittujen luottamusmiesten tai virkamiesten kaavoitussuunnitelmien kautta, vaan kaupan tarpeesta ja kaupunkiin rakennettavan Kuninkaanportti-hankkeen kylkiäisenä. Kuninkaanporttiin ei alun perin ollut tarkoitus rakentaa suuria ruokakauppoja, vaan kyseessä piti olla factory outlet vetoinen kauppakeskus.

Hypermarkettien rakentamisesta ja välttämättömyydestä muodostui pakonomainen tarve. Poliittisten päättäjiä muuttuneen kannan takana oli heidän omien sanojensa mukaan enemmän tunne kuin tieto. Kaupungin keskustan ulkopuoliset hypermarketit ovat kaupan keskusliikkeiden kauppamallien mukaisia ratkaisuja. Porvoon kaupunki muutti omia suunnitelmiaan kaupan toiveiden mukaisesti.

10.1. Paikallisen vallan käyttäjät

Lähdin liikkeelle tässä tutkielmassa ranskalaisen filosofin Michel Foucaultin väitteestä, että *"Valta syntyy tiedollisten, taidollisten, materiaalistien ja taloudellisten resurssien käytöstä – siitä muodostuu taktinen valta, kyky aikaansaada jotakin ja hallita strategisesti kokonaisuuksia."* Valta on otettava ja siitä on pidettävä kiinni.

Paikallistasolla vallan ydin on asukkaiden valitsema valtuusto - sanotaan kuntalaissa. Valtuuston rooli market-rakentamisessa on kuitenkin jäänyt tämän tutkimuksen mukaan muualla tehtyjen päätösten toteuttamiseksi. Valtaa ovat käyttäneet ne toimijat, joilla on ollut tiedollinen, taidollinen, materiaallinen ja taloudellinen etulyöntiasema. Vain harvalla valtuutetulla on mahdollisuus täysipainoisesti selvittää käsiteltäviä asioita ja paneutua asioiden taustoihin, tällöin valtuutettujen toimintaa voidaan ohjata muualta.

Valtuustojen poliittisten ryhmien puheenjohtajat tai valtuuston /hallituksen puheenjohtajiston jäsenet ovat paikallisia vallankäyttäjiä, mikäli he ovat osanneet verkostoitua oikein ja mikäli he kykenevät toimimaan yhteistyössä muiden samanmielisten kanssa. Puolueiden johtohenkilöt kykenevät muodollisen asemansa turvin määrittämään todellisuutta, jos heillä on tiedolliset ja taidolliset kyvyt hyödyntää asemaansa.

Valtuustoryhmien puheenjohtajien onnistuminen toteuttamaan omat näkökantansa riippuu heidän verkostoitumisestaan. Oulussa kokoomuksen ryhmän puheenjohtaja pidettiin valmistelusta sivussa, koska hän ei kuulunut osuuskauppaa lähellä oleviin toimijoihin. Porvoossa puolestaan SDP:n ryhmän vetäjä kykeni muuttamaan ryhmänsä kannan hypermarkettien rakentamisen puolelle, vaikka hän olikin ryhmän puheenjohtajana uusi. Hän käytti apunaan sekä paikallisia tiedotusvälineitä, että samanmielisiä puoluetovereitaan kirjoittamalla suunnitellusti mielipidekirjoituksia Kuninkaanporttiin rakennettavien hypermarkettien puolesta.

Valtuuston ja hallituksen puheenjohtajiston rooli asioiden valmistelussa on luonnollisesti merkittävä. Molemmissa esimerkeissä puheenjohtajiston edustama kanta toteutui.

Oulussa puheenjohtajistoon kuului henkilöitä, jotka olivat selkeästi sidoksissa Osuuskauppa Arinaan - kuulumalla sen hallintoon. Näennäisesti suurinta valtaa käytti kaupunginvaltuuston varapuheenjohtaja, joka toimi myös Osuuskauppa Arinan hallintoneuvoston puheenjohtajana. Osuuskaupan näkökulmasta kyseessä ei ollut kuitenkaan todellinen vallankäyttäjä. Yritys oli tottunut neuvottelemaan suoraan johtotason kanssa ja heidän näkökulmastaan virkamiesjohto oli oikeampi neuvottelukumppani kuin luottamusmiehet. Merkitystä on kuitenkin ollut sillä, että

kaupungilla ja Osuuskaupalla on ollut yhteinen linkki ja sitä kautta tieto on ollut yhteistä. Tätä tilannetta voisi kutsua Foucaultin lausumaksi taktiseksi vallaksi.

Porvoossa puheenjohtajiston mielipiteen muutoksen taustalla ei ole yhtä selkeätä syytä. Reaalipoliittisesti syy on kaupungin kokoon nähden suurisuuntaisen rakennusliike SRV Viitosten ja kaupungin yhteisen Kuninkaanportti-kauppakeskuksen hidas startti – kyseinen kauppakeskus/työpaikkakeskittymän piti toimia ilman hypermarketteja. Kuninkaanportti työryhmän puheenjohtaja oli myös kaupunginhallituksen puheenjohtaja ja ensimmäisiä, jotka julkisesti ilmoittivat muuttuneen kantansa. Kun kaupungin suurimman puolueen yksi näkyvimmistä poliitikoista ilmoitti kantansa muuttuneen, valtuustoryhmän enemmistö muutti myös mielipidettään. Valta oli siis oikealla taholla. Ja myös siellä, missä kunnallisessa päätöksenteossa on eniten tietoa.

Virkamiesten valta on ollut asiantuntijuuden mahdollistavaa vallankäyttöä. Se on ollut myös demokraattisen prosessin valvontaa. Oulussa Limingantullin marketin rakennusvaiheessa johtavat virkamiehet kykenivät käyttämään valtaansa tulkitsemalla lainsäädäntöä Arinan toiveiden mukaisesti. Sen sijaan niin Oulussa kuin etenkin Porvoossa kaavoitusta toteuttavat virkamiehet jäivät poliitikkojen ja kunnallisen päätöksenteon ulkopuolisen tahon – eli kaupan – varjoon. Heidän tiedolliset ja taidolliset – ja myös asemaansa perustuvat mahdollisuudet merkittävään vallankäyttöön - jäivät sen vuoksi vähäisiksi. Oulussa johtavat virkamiehet olivat yhteydessä Arinaan ja Arina katsookin heidän olleen merkittävä vallankäyttäjä.

Porvoossa kaupungin virkamiehet, niin kaupunginjohto kuin kaava-asioita valmistelevat virkamiehet, olivat päätöksenteossa sivussa, kun market-rakentamisen uudenlaista päätöstä valmisteltiin. Virkamiehet toteuttivat kaupunginvaltuuston voimassa olevaa päätöstä, että kaupan isot yksiköt sijoitetaan keskustatoimintojen alueelle, mutta luottamusmiehet valmistelivat toisenlaista päätöstä. Poliittisen eliitin kanssa samaa asiaa valmisteli myös kauppa. Luottamusmiehet halusivat kaavoittaa marketit sekä Osuuskauppa Oslalle että Keskolle. Kokoomuksen valtuustoryhmän puheenjohtaja Kimmo Kajasteen käsitys tapahtumien kulusta on seuraavanlainen: ”

” Kun isoissa brosyyreissä lupailut suuret Kuninkaanporttivisiot eivät toteudu, niin kai se saa vastuulliset poliitikot tajuamaan, että sinne tarvitaan hypermarketit, että saadaan kriittistä massaa. Siitä tuli sitten sellainen ketjujen taisto. Osla on aina ilmoittanut haluavansa sinne. Kesko mua tässä hämää, jopa jotkut johtaviin asemiin nostetut henkilöt menee sanomaan, että jos Osla saa rakentaa, niin Keskon on saatava myös ja jos marketit tehdään Kuninkaanporttiin, niin ainakin Keskon täytyy sinne päästä. Tämä on käsittämätöntä luottamusmiehen puhetta. Ei noin voi sanoa, se on selvä koplaus, minusta ainakin.” (Kimmo Kajaste, valtuustoryhmän pj. kok, Porvoo)

Sekä Kesko että Osla tuottivat omaa taustamateriaaliaan niin virkamiehille, luottamusmiehille kuin paikalliselle mediallekin. Ne toimivat tiedollisten, taloudellisten ja materiaalistien resurssiensa mukaan niin, että heidän vaikutusmahdollisuutensa lopulliseen päätökseen oli mahdollisimman suuri. Molemmilla kaupan ryhmittymillä oli halu saada hypermarket rakennettua keskustatoimintojen ulkopuolelle Porvooseen ja samalla pitää huolta siitä, että ainakaan kilpailija ei yksin saa uutta suuryksikköä rakennettua. Tiedollisella toiminnalla - eli tuottamalla tietoa niin poliitikoille kuin mediallekin - ne molemmat pystyivät hallitsemaan kokonaisuutta muuttuvassa tilanteessa. Mikä rooli muuttuneeseen kantaan on ollut Kuninkaanportti-hankkeen rakentajalla SRV-Viitosilla?

Jos Porvoossa kauppa kykeni käyttämään valtaansa, niin sama onnistui myös Oulussa. Osuuskauppa Arinan valta ei ollut vain tiedollisten ja taidollisten keinojen etevämyyttä, vaan myös materiaalistien ja taloudellisten resurssien hyödyntämistä. Arina kykeni verkostoitumaan paikallisen poliittisen eliitin kanssa ja se kykeni myös sitouttamaan paikalliset poliitikot omiin päämääriinsä – ja vaikutuspiiriinsä. Arina kykeni saamaan tietoa poliitikko- ja virkamiesverkostojensa avulla sekä paikallisesta päätöksenteosta että myös valtakunnan tason poliittisesta päätöksenteosta. Osuuskauppa Arinan toiminta oli puhtaasti myös taloudellisten resurssien avulla hankittua valtaa. Arinan antama taloudellinen tuki vaaliehdokkaille oli varsin merkittävää.

Vallankäytön ytimessä olleet poliitikot ja kauppa pystyivät hyödyntämään valtaansa myös tiedontuottajana. He olivat taktisesti riittävän vahvoja aikaansaamaan myös tiedonvälityksessä heidän kantaansa tukevaa julkisuutta. Porvoossa paikallinen suomenkielinen valtalehti tuotti luottamusmiesten mielipiteen muutosvaiheessa päivittäin uutisia aiheesta. Lehden tekemä gallup muuttui yleisessä mielipiteessä - osin myös lehden uutisoinnissa - jo tehdyksi päätökseksi. Lehti toisti uutisoinnissaan tiheästi valtuutettujen mielipidettä esittelevää oman gallupinsa tulosta

Uusimaa-lehti oli yksi vallankäyttäjistä, samalla tavoin kuin edellä siteeratuissa Joensuun ja Tampereen kaavoitus-esimerkeissäkin. Lehden voimakkaan kannan taustalla oli oman kertomuksen mukaan huoli porvoollaisen ruuan kalleudesta.

Kunnallisessa toiminnassa verkostoituminen on lisääntynyt ja samalla myös päätösten tekeminen suljettujen ovien takana on lisääntynyt. Yrityselämän rooli kuntien kehittämisessä ja yhdyskuntarakenteen muuttumisessa on kasvanut. Tämän tutkielman mukaan kaupan valta taustavaikuttajana on ollut merkittävä. Kauppa on kyennyt toimimaan Foucaultin määritelmän mukaan tiedollisten, taidollisten, materiaalistien ja taloudellisten resurssien avulla niin, että se on saanut lopulta taktisen vallan haltuunsa ja sitä kautta kyvyn aikaansaada haluamiaan muutoksia ja hallita strategiasia kokonaisuuksia.

Hypermarketteja haluavalla kaupalla on käytössään Flyvbjergin (1998, 236-237) kymmenennen teesin mukaisesti erityistyhmiä tavoin enemmän toiminnanvapautta ja keinoja avoimen vallan käyttöön kuin demokraattisesti valituilla elimillä. Yritykset voivat vapaammin esittää omia toiveitaan kuin hallinto. Jos liike-elämällä on käytettävissään tiedollinen ja taidollinen ylivoima oman näkemyksensä saamiseksi yleiseksi mielipiteeksi, se myös usein onnistuu. Edellyttäen, että vastassa ei ole toista kaupparyhmittymää, jolla on vielä paremmat tiedolliset ja taidolliset kyvyt hallita julkisuutta ja kulissien takaista päätöksentekokoneistoa. Vallan keskiöön nousee epävirallinen vaikuttaminen entistä enemmän.

1990-luvun lopulla tarkastetussa väitöskirjassaan Leväsvirta (1999, 98) sanoo, että kunnilla on mielenkiintoinen asema; ne voivat tehdä suuriakin virheitä, mutta silti ne eivät pyyhkiydy yritysten tavoin markkinoilta pois toimimalla ympäristön asettamien tai toivomien vaatimusten tai haasteiden vastaisesti. Karkeasti sanoen hypermarkettien rakentaminen asukkaiden arkipäiväistä elämää hankaloittaviin paikkoihin ei ole kuntia kaatavaa toimintaa, mutta kuten 2000-luvun alussa on nähty, kunnatkaan eivät enää ole pysyviä rakenteita, vaan väärin valintojen johdosta kuntiakin katoaa yritysten tavoin kartalta.

10.2. Paikallisen vallan tutkimus

Ruotsalainen journalisti Åke Ortmark (1967) painotti jo 60-luvulla, että valta on kaikissa olosuhteissa eliitin hallussa ja eliitti hallinnoi valtaansa hyvinkin tarkasti. Positiivissa asioissa eliitti on näkyvästi esillä, mutta jos kyse on negatiivisesta asiasta tai ainakin julkisuuskuvasuhteisesti negatiivisesta asiasta, niin eliitti pysyttelee taka-alalla ja antaa vallan ulommalla kehällä olevien ”nousevien tai eliittiä seuraavien tahojen” hoitaa julkiset esiintymiset.

Paikallisen vallan tapauskohtainen tutkiminen on mielenkiintoista ja oletettavasti myös vallankäyttäjää kiinnostavaa asiaa. Silti suomalaisessa valtatutkimuksessa tässä kohden on ilmiselvää aukko. Nevalaisen (2004) Joensuun kaupunkikeskustan muutoskamppailua seurannut väitöskirja tai Häikiön (2005) paikallishallinnon ja kansalaisyhteiskunnan välisiä rajoja selvittänyt tutkimus ovat merkkejä alan tutkimuksen tarpeellisuudesta.

Todellista, reaalista vallankäyttöä ei ole kovin paljon tutkittu. Tämä tutkimuskin tarjoaa vain pienen raapaisun kunnallisen vallankäytön todellisuuteen. Monissa tutkimuksissa on selvitetty kysymyksiä vallankäyttäjien omaa tunnetta siihen, miten suureksi ja merkittäväksi he kokevat oman valtansa.

Millaista vallankäyttö todellisuudessa on? Haastatteleman vallankäyttäjät ovat saaneet omin sanoin kertoa käsitystään tapahtumien kulusta. Haastateltavien puheiden todenperäisyyttä olen voinut verrata niin pöytäkirjojen kuin ennen kaikkea tapahtumista reaaliaikaisesti uutisoivien artikkelien kautta. Miten paljon haastateltavat jättivät kertomatta tapahtumien todellisista syistä tai todellisista tapahtumista, sitä on loppujen lopuksi vaikea arvioida. Taitava poliittisen pelin pelaaja osaa myös olla vastaamatta kysymyksiin, joihin vastaaminen voisi paljastaa vallankäytön todellisesta taustapelistä jotakin. Taitava poliittisen tai liike-elämän pelaaja voi kiertää kysymyksen vastaamalla loppujen lopuksi toisarvoisella tiedolla. Paljon puhuttu termi *lue rivien välistä* kertoo usein vastauksista enemmän kuin se mitä sanotaan. Sama pätee tietysti myös lehtiartikkeleihin.

Jatkotutkimuksen paikka olisi selvittää vielä perusteellisemmin millaisia suhteita luottamusmiehillä tai virkamiehillä on liike-elämään. Millaisia kytköksiä heidän välillään on vai ovatko tämänkin tutkimuksen teon yhteydessä epävirallisesti kerrotut yhteydet vain pahansuopaa juoruilua?

Myös journalistien yhteydet paikalliseen eliittiin on kiinnostava jatkotutkimuksen aihe. Kunnallispolitiikassa toimijoiden joukko on suhteellisen pieni ja usein pitkään kunnallispolitiikasta raportoinut journalisti on hyvin syvällä kunnallisen tiedon suhteen. Onko hän silloin jo osa poliittista eliittiä? Onko hän silloin jo osa poliittista tiedonpelin politiikkaa?

Sanomalehdistö keskittyy entistä harvemmillä omistajille, jolloin monipuolinen ja myös erilaisia aatteita kannattava lehdistö katoaa. Tällöin herää kysymys, että lehdistö kirjoittaa siitä, mistä paikallisen eliitin kanssa sovitaan. Vaikuttaako liike-elämä lehden linjaan? Millainen merkitys on kaveruussuhteilla tiedonvälityksessä? Toimittaja tarvitsee luottamuksellisia suhteita niin poliitikkoihin virkamiehiin kuin liike-elämäänkin. Luottamus tarjoaa taustakeskusteluja, joista ei toivota kirjoitettavan mitään tai joiden perusteella toivotaan kirjoitettavan toivotulla tavalla. Käyttääkö tällöin paikallinen eliitti tai vallanpitäjä hyväkseen mediaa? Ja onko todella näin?

Onko paikallinen valta vähemmän kiinnostavaa kuin valtakunnallinen valta? Paikallistasolla liikkuu pienempiä rahasummia, siellä tehdään pienempiä päätöksiä kuin valtakunnan politiikassa, mutta kuitenkin paikallisessa päätöksenteossa tehdään niitä päätöksiä, jotka koskettavat jokaista asukasta. Marketin sijainti hyvien ja valmiiden liikenneyhteyksien varrella on varmasti jokaista kuntalaista kiinnostava asia, mutta silti monessa kaupungissa kehitys on vienyt siihen, että kaupalliset palvelut ovat vain yksityisautoilijan saavutettavissa. Kaupallisten palveluiden katoaminen kaupunkien keskustoista ei ole herättänyt laajaa kansalaistoimintaa. Vain harvassa kaupungissa paikallinen media on pyrkinyt edes pienemmässäkään määrin kannustamaan tämänkaltaiseen kansalaistoimintaan, vaan päinvastoin. Olisikin kiinnostavaa selvittää, mikä yhteys paikallisen median kirjoittelulla ja paikallisten suurten kauppojen lehti-ilmoittelulla on keskenään? Miten syntyy kaupan ja median riippuvuussuhde, jos sellaista yleensä on.

Reunasen (2003) väitöskirjassa painotetaan sitä, että elinkeinoelämän vaikutusvaltaa poliittiseen toimintaan olisi tutkittava entistä enemmän. Tämän olettaisi olevan myös talous- ja politiikantoimittajien yksi herkeämättömän mielenkiinnon kohde, mutta näin ei ole. Olemalla tietoisesti tai tiedostamattomasti hiljaa elinkeinoelämän ja politiikan liitosta, media on näiden kahden vallankäyttäjän ohjauksessa. Tämän tutkimuksenkin molemmissa kohteissa elinkeinoelämä saneli loppujen lopuksi tiedotuspolitiikan ja sitä kautta se sai vallan haltuunsa. Reunanen (2003, 48) kirjoittaakin, että journalismi muokkautuu arkisten tilanteiden mukaan ja yhteiskunnan eri tahojen asettamien vaatimusten paineessa.

Valta määrittää todellisuuden.

Ja vallassa olijat kykenevät määrittämään olemassa olevan todellisuuden haluamallaan tavalla.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Haastattelut

(haastateltavien asema 1/1999,Oulu ja 3/2003,Porvoo)

Alava, Ilkka (kaupunginvaltuuston jäsen, sdp:n valtuustoryhmän pj., Porvoo),
28.10.2005

Anttila, Antero (elinkeinoasiamies, Porvoo), 2.11.2005

Busk, Rainer (kaupunginvaltuuston jäsen, rkp, Porvoo), 2.11.2005

Hilmola, Ulla (kaupunginvaltuuston ja- hallituksen jäsen, valtuustoryhmän pj., kok.,
Oulu) ,10.11.2005

Huurtola, Timo (Etelä-Suomen aluejohtaja, Kesko), 7.11.2005

Hämäläinen, Jyrki (taloustoimittaja, Uusimaa, Porvoo), 27.10.2005

Johansson, Bo-Johan (kaupunginvaltuuston jäsen,kaavoituslautakunnan pj, rkp,
Porvoo), 2.11.2005

Kajaste, Kimmo (kaupunginvaltuuston jäsen, valtuustoryhmän pj., kok., Porvoo),
8.11.2005

Kangasmäki, Pekka (toimitusjohtaja, Osuuskauppa Osla, Porvoo), 2.11.2005

Kontio, Marja-Leena (yleiskaava-arkkitehti, Porvoo), 7.11.2005

Kuha ,Leena (kaupunginvaltuuston ja – hallituksen jäsen, vihr., Oulu), 10.11.2005

Kölhi, Eija (puheenjohtaja, Porvoon elävä keskusta ry, Porvoo),2.11.2005

Laaksonen, Eino (kaupunginvaltuuston varapj., Arinan hallintoneuvoston pj., kesk.,
Oulu), 10.11.2005

Linden, Suvi (kansanedustaja; ympäristövaliokunnan jäsen, kaupunginvaltuuston
jäsen, Arinan hallintoneuvoston jäsen, kok., Oulu), 9.11.2005

Malmi, Tuomo (kaupallinen johtaja, Osuuskauppa Arina, Oulu), 10.11.2005

Matteheiszen, Tora (päätoimittaja, Borgåbladet, Porvoo), 27.10.2005

Moilanen, Seppo (kaupunginvaltuuston ja –hallituksen jäsen, Arinan edustajiston jäsen,
vas., Oulu), 11.11.2005

Näyhä, Ritva-Liisa (yliarkkitehti, Oulu), 10.11.2005

Pfeifer, Johan (kaupunkisuunnittelupäällikkö, Porvoo), 2.11.2005

Rissanen, Lauri (kaupunginvaltuuston jäsen, kaavoituslautakunnan jäsen, valtuustoryhmän pj., vihr., Porvoo), 27.10.2005

Salmi, Ritva-Liisa (yliarkkitehti, ympäristöministeriö, Helsinki), 8.11.2005

Sankala, Kari (kunnallistoimittaja, Kaleva, Oulu), 11.11.2005

Slotte, Per-Håkan (kaupunginjohtaja, Porvoo), 7.11.2005

Säävälä, Hilikka (valtakunnan toimittaja, Yle TV-Uutiset, Oulu), 11.11.2005

Söderberg, Johan (kaupunginhallituksen pj., Kuninkaanportin ohjausryhmän pj., Porvoo), 27.10.2005

Tapio, Tuomo-Juhani (toimittaja, Kaleva, Oulu), 10.11.2005

Tulkki, Katri (yliarkkitehti, ympäristöministeriö, Helsinki), 9.11.2005

Veräjäkorva, Arto (maakuntaradion päällikkö, Yle Radio Itä-Uusimaa, Porvoo), 27.10.2005

Asiakirjat

Eduskunta

Täysistunto, pöytäkirja 19.01.1999

Ympäristövaliokunta, pöytäkirja, 15.12.1998

Oulun kaupungin arkisto

Kaupunginhallitus, pöytäkirjat, 11.11.1996; 21.11.1997; 29.12.1997; 27.09.1998; 27.10.1998; 08.02.1999; 11.02.1999; 03.05.1999; 25.01.2000

Kaupunginvaltuusto, pöytäkirjat, 12.08.1996; 15.02.1999; 21.02.2000

Rakennuslautakunta, pöytäkirjat, 12.02.1997; 04.06.1997; 24.02.1999

Tekninen lautakunta, pöytäkirjat, 24.03.1998; 16.06.1998; 21.12.1998; 09.02.1999

Porvoon kaupungin arkisto

Kaupunginhallitus, pöytäkirjat, 13.12.2000; 03.10.2001; 17.04.2001; 17.02.2003; 14.04.2003

Kaupunginvaltuusto, pöytäkirjat, 21.11.1999; 13.12.2000; 17.04.2001; 03.04.2002; 23.04.2003; 12.10.2003

Elinkeinlautakunta, pöytäkirjat, 04.05.2002

Kaavoitus- ja rakennuslautakunta, pöytäkirjat, 06.02.2003; 03.04.2003

Muut arkistot

KHO, päätökset, 04.02. 1999; 13.01.2000

Painamattomat lähteet

Arinan jäsenkirje 4/1999, 2.3.1999

Harabacka-forum 13.02.2001

Porvoon Kuninkaanportti, Kehityssunnitelma 18.04.2001

Kuninkaanportin kehittämisprojekti, tilannekatsaus 12.03.2002

Porvoon kauppapaikkastrategia 2002

Selvitys rakenteilla ja suunnitelmissa olevista kaupan suuryksiköistä 15.06.1998, Hyvien kauppapalvelujen puolesta- ryhmä

Ympäristöministeriön seminaariraportti ” Kauppa – visioita ja arkipäivää” 27.4. 2004

Internet

Kuntalaki

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950365> (otettu 20.03.2006)

Sanomalehdet, radio & tv

Ajankohtainen kakkonen, Yle, 07.03.1995; 19.01.1999

Borgåbladet, 02.11.2001; 19.03.2002; 20.02.2003; 29.03. 2003; 02.04.2003

Etelä-Suomen Sanomat, 20.01.1999

Helsingin Sanomat, 30.06.1998; 12.02.1999; 11.05.1999

Itäväylä, 29.10.2002

Kaleva, 06.06.1998; 09.11.1998; 28.11.1998; 22.12.1998; 30.01.1999; 05.02.1999;
16.02.1999; 17.02.1999; 25.02.1999; 29.04.1999; 05.05.1999; 07.05.1999; 16.08.2005

Kauppalehti, 04.11.1998; 24.08.1998

Ouluradio, Yle, 21.12.1998; 09.02.1999; 11.02.1999; 16.02.1999; 10.03.1999

Radio Itä-Uusimaa, Yle, 28.03.03; 15.04.2003; 24.04.2003

Taloussanomat, 22.08.1998; 20.01.1999

Terve & Päivärinta, Yle, 03.05.1999

TV-Uutiset, Yle, 10.03.1999; 11.05.1999

Turun Sanomat, 11.05.1999; 12.05.1999

Uusimaa, 06.03.1999; 12.02.2002; 14.02.2002; 19.02.2002; 01.03.2002; 28.03.2002;
19.03.2002; 10.04.2002; 11.04.2002; 04.06.2002; 16.09.2002; 02.10.2002;
03.12.2002; 31.01.2003; 10.02.2003; 11.02.2003; 12.02.2003; 13.02.2003;
15.02.2003; 19.02.2003; 29.03.2003; 17.02.2004; 15.04.2004

Kirjallisuus

Abbot, Andrew (1988) The system of professions. An essay on the division on expert labour. The university of Chicago Press. Chicago

Arantola, Heli (2003) Uskollinen asiakas, kuluttaja-asiakkuuksien johtaminen, WSOY, Helsinki

Bauman, Zygmunt (1997) Sosiologinen ajattelu, Vastapaino, Tampere

Blumler, Jay & Gurevitch, Michael (1990) The crisis of public communication, London Routledge

Bühler, Waldemar (1977) Valtuutus kuntalaisilta, vertaileva tutkimus valtuustoehdokkaiden rekrytoinnista ja kunnanvaltuutettujen valinnasta kolmessa Etelä-Hämeen kunnassa vuoden 1972 kunnallisvaaleissa, Kunnallispaino, Vantaa

Castells, M.(1996) The information Age: Economy, Society and Culture. Vol.1: The rice of network society. Malden and Oxford: Blackwell Publishers Inc

Dreyfus, Hubert L. & Rabinow, Paul; (1982) Michel Foucault, Beyond structuralism and hermeneutics, University of Ghicago Press, USA

Eräsaari, Risto & Lindqvist, Tuija & Mäntysaari, Mikko & Rajavaara, Marketta (toim)(1999); Arviointi ja asiantuntijuus, Gaudeamus, Helsinki

- Eskola, Antti (1973) Sosiologian tutkimusmenetelmät 1, WSOY, Porvoo
- Eskola, Antti (1975) Sosiologian tutkimusmenetelmät 2, WSOY, Porvoo
- Flyvbjerg, Bent (1998) Rationality and Power; The university of Chicago press, Chicago
- Flyvbjerg, Bent (2003) Megaprojects and risk, an anatomy of ambition, University Press, 2003, Cambridge
- Fog, H., Bröcher, J., Törnqvist, A. & Åström, (1992) Mark, politik och rätt, Stockholm: Bygghälsöforskningsrådet. T22:1992
- Foucault, Michel (1970) The order of things. An archeology of the human sciences. Tavistock Publications, London
- Foucault, Michel (1974) The archaeology of knowledge, Tavistock Publications, London
- Foucault, Michel (1977) Truth and power. Kirjassa M Foucault (1980) Power/knowledge. Selected Interviews and other writings 1972-1977 by Michel Foucault. C. Gordon (ed.) Harvester Press, Brighton, p 109-133
- Foucault, Michel (1977b) Sexualität und Wahrheit, Teil 1; Der Wille zum Wissen, Suhrkamp, Frankfurt am Main
- Foucault, Michel (1978) Dispositif der Macht Michel Foucault über Sexualität, Wissen und Wahrheit, Merve Verlag, Berlin
- Foucault, Michel (1980a) Tarkkailla ja rangaista, Otava, Keuruu (alkuperäisteos Surveiller et punir, 1975)
- Foucault, Michel (1980) Power/knowledge. Selected Interviews and other writings 1972-1977 by Michel Foucault. C. Gordon (ed.) Harvester Press, Brighton.
- Foucault, Michel (1982) The subject of power, teoksessa Foucault, Beyond structuralism and hermeneutics, ss 208-226, University of Chicago Press, USA
- Foucault, Michel (2003) Die Wahrheit und die juristischen Formen, Mit einem Nachwort von Martin Saar, Suhrkamp, Frankfurt am Main
- Granfelt, Jarmo (toim.) (1997) Vähittäiskaupan suuryksiköitymisen hyödyt ja haitat, Liiketaloustieteellinen tutkimuslaitos, sarja B 130, Helsinki
- Heikkilä, Markku (1998) Poliitiikan ja journalismin konsensus, teoksessa Kantola Anu ja Mörä Tuomo Journalismia! Journalismia?, WSOY, Juva ss.68-82
- Heinimäki, Heikki (2006) Kaupan toimintaympäristö, Wsoy, Helsinki
- Heiskala, Risto & Luhtakallio, Eeva (toim.) (2006) Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailu-yhteiskunta?, Gaudeamus, Helsinki

Helander, Voitto (2003) Päättäjien vallankäyttöasemat ja vaikuttamiskanavat. Teoksessa Helander, Voitto & Pikkala, Sari & Sandberg, Siv & Grönholm, Sam (toim.) Päättäjien areenat ja yhteydet. KuntaSuomi 2004-tutkimuksia nro 42. Suomen Kuntaliitto, Helsinki

Hoebner, J. (2002) Strategen bigger nätverk – nätverksteori. teoksessa Nygaard C. ja Bengtsson L.; Strategizing – en kontextuell organisationsteori. Lund: Studentslitteratus 217-236

Hoikka, Paavo (2001); Kunnallispolitiikan tutkimus ja tulevaisuuden haasteet – erityisesti valtateoreettisen tutkimuksen tavoitteet, teoksessa Hoikka Paavo (toim.) Kunnat 2000-luvun kynnyksellä, s.35-76, Tampereen Yliopisto, Tampere

Horelli, Liisa (2003) Valittajista tekijöiksi- nuoret valtautumisen verkoissa Pohjois-Karjalassa. Teknillinen korkeakoulu. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B86. Espoo

Häikiö, Liisa (2005) Osallistumisen rajat, Valta-analyysi kestävän kehityksen suunnittelusta Tampereella, Tampere University press, Tampere

Häkli, Jouni (2002) Kansalaisosallistuminen ja kaupunkisuunnittelun tiedonpolitiikka. Teoksessa Bäcklund, Pia & Häkli, Jouni & Schulman, Harry (toim.) Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupunkisuunnittelussa. Gaudeamus, Helsinki, s. 110-124

Hämäläinen, Jorma (1999); Minä kunnanjohtaja, Kunnallisalan kehittämissäätiön Polemia-sarjan julkaisu no34, Vammalan kirjapaino, Vammala

Galbraith, John Kenneth (1984) The affluent society, Houghton Mifflin, Boston

Innes, J. & Booher, D: (1999) Planning institutions in the network society: theory for collaborative planning. Amsterdam 25-26.2.1999. Revival of strategic spatial planning-kollokvium. Royal Netherlands Academy of Arts and Science. (julkaisematon)

Innes, J & Booher, D. (2000) Public Participation in Planning: New strategies for the 21th century. Julkaisematon paperi Associationj of collegiate schools of planning konferenssissa 2-5.11.2000

Jansson, Jan-Magnus (1985) Poliitiikan teoria, Tammi, Helsinki

Kahila, Petri (1997) Kolme maata ja kolme elinkeinopolitiikkaa: Suomi, Saksa ja Irlanti. Turun yliopisto, julkaisusarja C138, Painosalama, Turku

Kantola, Anu(1998) Tärkeintä on olla aito. Poliittisten uutisten dramaturgia, teoksessa Kantola, Anu, Moring, Inka & Väliverronen, Esa; Media-analyysi, Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, Tammer-paino, Tampere ss122-148

Kantola, Anu, (2002) Se keskustelu jäi käymättä, teoksessa Kivikuru, Ulla-Maija (toim.)(2002), Laman julkisivut, Media, kansa ja eliitit 1990-luvun talouskriisissä. Tampere, Palmeria-kustannus,

- Kasso. Tapani, Kasanko. Matti & Pulkkinen. Matti (1998) Suurmyymäläsääntelyn vaikutukset kilpailuun ja kuluttajiin, LTT-Tutkimus, sarja B 146, Helsinki
- Kiuru. Pertti (1996) Kaupan suuryksiköiden rakenne, kehitys ja kehitysnäkymät, Liiketaloudellinen tutkimuslaitos, sarja B 121, Helsinki
- Kivikuru. Ulla-Maija & Kunelius. Risto(toim) (1998) Viestinnän jäljillä, Juva: WSOY
- Kivikuru, Ulla-Maija (toim.)(2002), Laman julkisivut, Media, kansa ja eliitit 1990-luvun talouskriisissä. Tampere Palmeria-kustannus,
- Koski, Kimmo, Lahti, Pekka & Luukkanen, Antti (1995) Kaupan suuryksiköt ja kunnallistalous, VTT, Espoo
- Kotisalo. Yrjö & Kiuru. Pertti (1997) Erialaisten myymälärakenteiden hyödyt ja haitat, LTT-Tutkimus, sarja B 140, Helsinki
- Kotisalo, Yrjö & Heinimäki, Heikki (toim.) (2000), Kauppa 2005- kauppa yhdyskuntasuunnittelussa, Edita, Helsinki
- Kunelius, Risto (1996) The news, textually speaking. Acta Universitatis Tamperensis, ser. A.vol.520, Tampere
- Lagerspetz, Eerik (1999) Demokratian hautajaiset? Tiedepolitiikka 1/99
- Laine, Markus & Peltonen, Lasse (2003) Ympäristökysymys ja aseveliaksi. Ympäristöongelmien politisoituminen Tampereella, Tampere University Press, Tampere
- Lapintie, Kimmo (2003). Suunnittelun paradigman muutokset ja tieto/valta. Yhdyskuntasuunnittelu 2/2003.Vol.41:2, s 9-25
- Lehtonen, M (1996) Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia Tampere Vastapaino
- Lehtonen, Raimo & Santasalo, Tuomas (1998) Rakenteilla ja suunnitelmissa olevista kaupan suuryksiköistä, Hyvien kauppapalvelujen puolesta-ryhmä, moniste
- Lundqvist, Lennart J.(2001) Implementation from Above, The ecology of power in Sweden's environmental governance. Governance: An international Journal of policy and administration 14:3, s.319-337
- Luostarinen, Heikki (1994) Mielen kersantit, Hanki ja jää, Juva
- Luostarinen, Heikki & Uskali, Turo (2006) Suomalainen journalismi ja yhteiskunnan muutos, Teoksessa Heiskala, Risto & Luhtakallio, Eava (toim.) (2006) Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailu-yhteiskunta?, Gaudeamus, Helsinki
- Manninen, Uolevi (1997) Irtiotto, Wsoy, Juva

Nevalainen, Jaana (2004) Tilapelin tiedonpolitiikat – kamppailu kaupunkikeskustan muutoksesta, Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja n:o 67, Joensuu

Niilola Kari, Pulkkinen Matti, Riipinen Tomi, Leminen Seppo & Kiuru Pertti (2003) Vähittäiskaupan kansainvälistyminen ja sen vaikutukset Suomessa LTT-Tutkimus, sarja B168, Helsinki

Olsson, Krister(2003); Från bevande till skapande av värde- kulturmiljövärdet i kunskapssamhället. Kungliga Tekniska högskolan, Stockholm

Ortmark, Åke (1967); Maktspellet i Sverige, Beyronds Ab, Malmö

Pietala, Jorma (2003) Päivittäistavarakaupan dynamiikka ja ostoskäyttäytyminen pääkaupunkiseudulla, Acta universitatis oeconomicae Helsingiensis A-217, Helsingin kauppakorkeakoulu, Helsinki

Pietilä, Kauko (1998) Massa ja yleisö journalismin historiassa. teoksessa Kivikuru Ulla-Maija ja Kunelius Risto (toim) Viestinnän jäljillä, Juva: WSOY

Pätynen, Kyösti (1999) Kaupan palveluverkoston kehittyminen sekä suurmyymälöiden sijoittuminen (Oulussa), Entrecon/ Oulun kaupunki

Rahkonen, Juho (2006) Journalismi taistelulentä – Suomen Nato-jäsenyydestä käyty julkinen keskustelu 2003-2004, Tampere University Press, Tampere

Raittila, Pentti (2004) Venäläiset ja virolaiset suomalaisten Toisina, tapaustutkimuksia ja analyysimenetelmien kehittelyä. Tampere, Tampereen Yliopistopaino

Rajanti, Taina (2003) Yhdyskuntasuunnittelun toimijat, toiminnaiset ja toimijuudet Yhdyskuntasuunnittelu 2/2003.Vol.41:2, s 26-38

Rantala, Kati & Sulkunen, Pekka (toim.)2006 Projektiyhteiskunnan käänöpuolia, Gaudeamus, Helsinki

Rasimus, Ari (2006) Uudet liikkeet – radikaali kansalaisaktivismi Suomessa 1990-luvulla, Tampere University Press, Tampere

Rasimus, Tapio (1994) Kauppa 2010 –kaupan toimintaympäristö ja rakenne, KTMG management consulting, Helsinki

Reunanen, Esa (2003) Budjettijournalismi julkisena keskusteluna , Tampere University Press, Tampere

Ryynänen, Aimo (2006) Kunnan luottamushenkilö, edustaja, päättäjä, poliitikko. Sisäasiainministeriö keskustelualoitteet, Edita Prima, Helsinki

Salovaara-Moring, Inka(2002) Laman maantiede- aika, paikka ja median merkitystalous. Teoksessa Kivikuru Ulla-Maija (toim.)(2002), Laman julkisivut, Media, kansa ja eliitit 1990-luvun talouskriisissä. Tampere Palmeria-kustannus, ss.113-151

- Santasalo, Tuomas & Koskela, Katja & Pajulahti, Minna & Tulkki, Katri (2004) Kokemuksia vähittäiskaupan suuryksiköiden sijainnin ohjauksesta, Suomen Ympäristö osa 679, Edita, Helsinki
- Schilling, Akatshi & Dolata, Uwe (2004) Korruption im Wirtschaftssystem Deutschland. Jeder Mensch hat seinen Preis, Mankau Verlag, Murnau
- Simmert, Christian (2002) Die Lobby regiert das Land, Argon, Berlin
- Smith, David M & Blane, Maurice (1977). Grass-roots democracy and participation: a new analytical and practical approach. Environment and planning D: Society and space, volume 15, 281-303
- Sotarauta, M.(1996) Kohti epäselvyyksien hallintaa. Pehmeä strategia 2000-luvun alun suunnittelun lähtökohtana. Tulevaisuuden tutkimuksen seuran julkaisu. Finnpublishers
- Sotarauta, M., Linnamaa, R: & Suvinen, N. (2003) Tulkitseva kehittäminen ja luovat kaupungit, Verkostot ja johtajuus Tampereen kehittämisessä. Sente-julkaisu 16/2003. Tampereen yliopisto ja Tekniikan Akateemisten Liitto, Tampere
- Staffans, Aija (2004) Vaikuttavat asukkaat. Vuorovaikutus ja paikallinen tieto kaupunkisuunnittelun haasteina, Teknillinen korkeakoulu, Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus, Espoo
- Ståhlberg, Krister (1986) Beslut och politik; uppsatser om förvaltning och förvaltningsforskning, Åbo Akademi, Turku
- Syrjänen, Olavi (2000) Uusi maankäyttö- ja rakennuslaki kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien kannalta (ss-119-139) teoksesta: Uhattu Helsinki, kirja Helsingin kaupunkisuunnittelun kriisistä, Helsingin kaupunkisuunnitteluseura, 2000
- Sörensen, Eva (2002) Democratic theory and network governance. Administrative theory & praxis. 24:4, s. 693-720
- Tiihonen, Seppo (2004) From governing to governance – a process of change, Tampere University Press, Tampere
- Uusikylä, Petri (1999) Poliitiikan ja hallinnon arviointi, teoksessa Eräsaari, Risto & Lindqvist, Tuija & Mäntysaar, i Mikko & Rajavaara, Marketta (toim)(1999); Arviointi ja asiantuntijuus, Gaudeamus, Helsinki, ss.17-30
- Valtonen, Sanne (1998) Hyvä, paha media. Diskurssianalyysi kriittisen mediatutkimuksen menetelmänä, teoksessa Kantola Anu, Moring Inka & Väliaverronen Esa; Media-analyysi, Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, Tammer-paino, Tampere ss93-121
- Vesajoki, Tuomo, Leinonen, Jarkko & Lind, Tuula (1994) Kauppakeskus Zeppelinin vaikutukset Oulun seudulla, Ympäristöministeriön tutkimusraportti 1/1994, Helsinki

Väliverronen, Esa (1998) Mediatekstistä tulkintaan, teoksessa Kantola Anu, Moring Inka & Väliverronen Esa; Media-analyysi, Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, Tammer-paino, Tampere ss.13-39

Väänänen, Marjasinikka (1999) Kaupan kynnysrahat – kauppiaiden tarinoita, Suomineito production, Loimaa

Wiberg, Matti (1989) Poliitiikan agendat. erittelyjä politiikan päiväjärjestyksen muotoutumisesta. Tiedotustutkimus 2/1989

Wiberg, Matti (2005) Valta kunnassa. Kunnallisalan kehittämissäätiön Polemia-sarjan julkaisu nro 58, Helsinki

Wodak ,Ruth (1989) Sprache und Ideologie teoksessa: Wodak, Ruth & de Cillia, Rudolf & Blüml, Karl & Andraschko, Elisabeth (1989) Sprache und Macht – Sprache und Politik, Band 5, Wien

Yin, Robert k. (2003) Case study research. Design and methods. Third edition. Sage Publications, London

Ympäristöministeriön kauppakeskustyöryhmän mietintö (1991), Keskustojen kehittäminen kauppapaikkoina, Ympäristöministeriö, Helsinki

LIITE 1: TAPAHTUMIEN KULKU

OULUN LIMINGANTULLIN HYPERMARKET

(Prisma)

1996

22.04. Osuuskauppa Arina jättää poikkeuslupahakemuksen kaupan suuryksikölle

12.08. Oulun kaupunginvaltuusto keskustelee kauppapaikkaratkaisusta; pyrkimättä päätökseen 2.5 tunnin keskustelun jälkeen. Mm. Arinan tj. Kari Salminen on kuultavana valtuustossa ja hän toivoi kaikkia kaupan ryhmiä kohdeltavan tasapuolisesti; Arina haluaisi rakentaa ison kaupan entisen SOK:n aluevaraston tiloihin (=Limingantulli) ja vastapainoksi hän lupasi 150 uutta työpaikkaa ja 6 miljoonan euron suoran tuloveron vuosittain Oulun kaupungille. Konsultti Kyösti Pätynen suosittelee hypermarkettien rakentamista Linnanmaalle ja Limingantulliin.

11.11. Oulun kaupunginhallitus esittää (viikon miettimistauon jälkeen) valtuustolle 3 hypermarketin rakentamisesta; 2 Linnanmaalle ja 1 Limingantulliin.

18.11. Oulun kaupunginvaltuusto tekee periaatepäätöksen 3 uuden hypermarketin rakentamisesta kaupunginhallituksen esitystä muuttaen. 6 kk kestäneen poliittisen käsittelyn aikana kaupan toivotat neliömäärät putoavat huomattavasti, kukin kolmesta päivittäistavarakaupasta saa olla kooltaan 3 000 neliötä. Liberaalien ryhmä esittää myös, että kauppapaikka-asia pantaisiin pöydälle muutamaksi kuukaudeksi, kunnes ympäristöministeriön kauppapaikkatyöryhmän mietintö valmistuu. Ehdotus hylätään äänin 54-5.

1997

12.02 Oulun rakennuslautakunta antaa luvan Limingantulliin rauta-, kodinkone- ja maatalouskaupalle

04.06. Oulun rakennuslautakunta hylkää päivittäistavarakaupan hakemuksen asemakaavan vastaisena

23.10. Oulun lääninoikeus hylkää Arinan valituksen rakennuslautakunnan päätöksestä

21.11. Arinalta esitys Oulun kaupunginhallitukselle asemakaavan muuttamiseksi niin, että Limingantullissa sallittaisiin päivittäistavarakauppa

29.12 Arinan ja Oulun kaupungin sopimus asemakaavan muuttamiseksi niin, että Limingantulliin voi rakentaa myös päivittäistavarakaupan

1998

24.03. Oulun tekninen lautakunta käsittelee asemakaavan muutosehdotusta

16.06. Oulun tekninen lautakunta esittää YVA-menettelyä

... 05. Limingantullin hypermarketin rakentaminen alkaa

24.06. Arina vaatii teknisen lautakunnan YVA-päätöksen oikaisua

27.08. Arina ja kaupunki sopivat YVA-menettelystä

27.09. Oulun kaupunginhallitus kiirehtii asemakaavan muutoksen valmistumista

09.11. Kaleva otsikoi: Luvaton kaupanrakentaja; kuvassa Arinan tj kävelee Limingantullin hypermarketin lasiseinän edessä

27.11. Limingantullin hypermarketin harjannostajaiset

10.12. YVA-valmistuu

15.12. Eduskunnan ympäristövaliokunta hyväksyy osaltaan pitkään valmistellun uuden maankäyttö- ja rakennuslain "market"pykälän

21.12. Oulun tekninen lautakunta esittää kaavaa, mikä sallisi lupaa Arinan jo miltei toteuttamalle investoinnille

1999

19.01. Eduskunta hyväksyy maankäyttö- ja rakennuslain

19.01. Ajankohtainen kakkonen: Hypermarkettien rakentamiset, esimerkkinä Oulu, Arinan tj. Kari Salminen: "Pidän omituisena, että meidän(=markettien rakentajien) toimintaa pyritään ohjailemaan lainsäätäjän taholta"

04.02. Ympäristöministeriö harkitsee Limingantullin asemakaavan alistamisvelvollisuudesta vapauttamisen peruuttamisesta

04.02. KHO:n ratkaisu: Oulun lääninoikeuden päätöksen (23.10.1997) lopputulosta ei ole syytä muuttaa

08.02. Oulun kaupunginhallituksella ylimääräinen kokous asemakaavan muuttamiseksi

- 09.02. Oulun tekninen lautakunta hyväksyy asemakaavan muuttamisen
- 11.02. Oulun kaupunginhallitus esittää asemakaavan muutosta
- 11.02. ympäristöministeriö haluaa päättää kaavasta
- 15.02. Oulun kaupunginvaltuusto päättää äänin 44-8, että Prisma-kaava tulee voimaan valituksista huolimatta eikä sitä alisteta ministeriön vahvistettavaksi (alkujaan asia piti tulla käsittelyyn maaliskuussa)
- 16.02. Kaleva, otsikko: Oulu viittasi kintaalla ministeriölle (kuvassa Prisman jo palkattua henkilökuntaa mielenosoituksessa valtuustosalin edessä)
- 17.02. Kaleva, otsikko: Oulu löi ministeriön ällikällä
- 24.02. Oulun rakennuslautakunta vahvistaa Prisman luvat
- 01.03. Uusi maankäyttö- ja rakennuslain market-pykälä voimaan (koskee myös jo vireillä olevia hankkeita)
- 10.03. työministeri Liisa Jaakonsaari avaa Prisma-suurmarketin
- 10.03. TV-Uutiset juttu :
- 24.03. ympäristöministeriölle kaksi valitusta asemakaavan muutoksesta
- 03.05. ? Oulun kaupunginhallitus antaa oman selvityksensä KHO:lle ympäristöministeriön 11.2.1999 vaatimukselle
- 22.12. Oulun kaupungin tilaama konsulttiselvitys ”Kaupan palveluverkoston kehittyminen sekä suurmyymälöiden sijoittuminen”

2000

- 13.01. KHO:n hylkäävä päätös Oulun kaupunginhallituksen ympäristöministeriön päätöksestä tekemään valitukseen; asemakaavojen alistamisvelvollisuudesta vapauttamisen peruuttaminen
- 25.01 Oulun kaupunginhallitus merkitsee tiedoksi KHO:n päätöksen ja päättää esittää ko. asemakaavan muutoksen alistamista ympäristöministeriölle
- 21.02.. Oulun kaupunginvaltuusto päättää alistaa ko. asemakaavan muutoksen ympäristöministeriölle

2002

04.07. Ympäristöministeriö osaltaan hyväksyy ko. asemakaavan muutoksen

.08. Oulun kaupunginhallitus merkitsee tiedoksi ympäristöministeriön päätöksen ja ko. asemakaava on "hyväksytty"

Samaan aikaan:

Keskolla on hypermarkethanke Kaakkuriin.

Oulun kaupunki päättää antaa pitkään suunnitteilla olleet Linnanmaan marketit Arinalle ja Tradekalle. Suomen Spar valittaa asiasta lääninoikeuteen ja lääninoikeus toteaa kaupungin toimineen kilpailua rajoittavasti..

Kilpailuvirasto haluaa selvittää Oulun kauppapaikkojen jakoperusteet.

Myös Arinan antama vaalirahoitus paikallisille kansanedustajaehdokkaille nousee puheenaiheeksi ja Arinan hallintoneuvosto kokoontuu ylimääräiseen kokoukseen 22.6.1999.

Porvoo/ hypermarketit

1989

--- Yleiskaava

Porvoon keskusta säilyy koko yleiskaavan tarkasteluajanjaksolla seudun kaupallisena pääkeskuksena. Keskustan alueella on yleiskaavassa varauduttu riittävien kaupallisten ja julkisten palvelujen rakentamiseen, jotta keskustatoimintojen painopiste voi säilyä nykyisellä alueellaan

--- Porvoon Länsirannan yleinen aatekilpailu

1997

--- Selvitys: kaupan suuryksiköiden vaikutukset Porvoossa

yksi tutkituista vaihtoehdoista on Harabackan eritasoliittymän tuntumaan sijoitettava hypermarket ja Näsin päivittäistavaramarket. Konsultin tulos on, että Harabackan hypermarket siirtää asiointia keskustan ulkopuolelle, mikä hajauttaa erityisesti erikoiskaupan tarjontaa. Päivittäistavarakaupan osalta Harabackan hypermarket saavuttanee myyntitavoitteen pitkämatkaisen liikenteen ostovoiman ansiosta, mikä on arvioitu viidesosaksi hypermarketin päivittäistavaramyynnistä. Uudet suuryksiköt tulee sijoittaa ruuhkaisen keskustan ulkopuolelle mutta kuitenkin kaupunkirakenteen sisään.

1999

29.01. Osuuskauppa Osla haluaa keskustella Länsirannan kaavoituksesta

--. 01. Suomen Spar ilmoittaa kiinnostuksensa Eurospar-kaupan saamiseksi Porvooseen

23.01. Keskon kirje kaupungille; Kesko oy:n tärkeimpänä tavoitteena Porvoossa on jo useiden vuosien ajan ollut saada Citymarket-yksikölle uudet tilat. Kesko ehdottaa nykyisen Citymarketin julkisivun muutosta paremmin kaupunkikuvaan sopivaksi, eivät katso olevansa kiinnostuneita Näsin alueesta. Mikäli kaupan näkökulmasta parhaat sijaintivaihtoehdot Harabacka tai Hornhattula eivät ole mahdollisia, Kesko pitää tehtyjen selvitysten ja laadittujen luonnossuunnitelmien perusteella parhaana vaihtoehtona Länsirannan alueelle ”Moderni puukaupunki-projektin” arkkitehtikilpailun voittaneeseen ehdotukseen soveltuvaa ratkaisua.

06.03. Uusimaa: Porvoon liiketilojen sijainti ja mitoitus ratkaistaan tänä vuonna (toimialajohtaja) Matti Arvinen” Porvoon ei halua liekaköyttä kauppareyhtymiin”

22.11. Kaupunginhallituksen päätös, että Harabackan alueelle ei kaavoiteta hypermarketteja.

2000

13.12. Kaupunginvaltuusto hyväksyy Porvoon keskeisten alueiden osayleiskaavan tavoitteet ja tavoitteellisen rakennemallin osayleiskaavan jatkotyön pohjaksi. Yleiskaavatyön tavoitteena on, että Porvoon kaupunkikeskusta säilyy elinvoimaisena, vireänä ja toimivana asiointipaikkana ja kaupankeskuksena. Hyväksytyt rakennemallin periaatteiden mukaisesti kaupalliset palvelut keskittyvät keskustaan ja Länsirannalle ja sen mukaan Porvooseen ei lisätä päivittäistavaroita myyviä automarket-tyyppisiä suurmyymälöitä, vaan kaupalliset palvelut sijoitetaan keskustaan.

2001

17.04. Kaupunginhallitus hyväksyy Kuninkaanportin kehityssuunnitelman, minkä mukaan alueelle ei sijoiteta hypermarkettia.

19.06 . Uusimaa: Hypermarketkeskustelusta tulossa yleiskaavan kuuma aihe. Juttu ennakoi seuraavana päivänä olevaa kaavoitus- ja rakennuslautakunnan kokousta, missä ainoana asiana on yleiskaava. Juttu ennakoi hypermarketin rakentamisen nousevan kuumaksi perunaksi.

” Porvoon kaupunginvaltuusto lämmitteli market-asialla keskustellessaan Porvoon Harabackan Kuninkaanportti-hankkeesta. Tällöin valtuustosalissa kuultiin ensimmäistä

kertaa hypermarkettia puoltavia kannanottoja. Rohkeimmat veikkasivat tuolloin, että jopa lähes puolet saattaisi kannattaa hypermarketin rakentamista.”

Matti Arvinen on informoinut kaavoitus- ja rakennuslautakuntaa kaupparyhmien näkemyksestä. Hänen tulkitaan sanoneen, että kaupat panneet kaupungin asiassa selkä seinää vastaan: muu kuin Harabacka ei kelpaa. Uusimaa ei tavoittanut Arvista.

Demarien ryhmässä on Markku Vanialan mukaan kahtalaista ilmaa, osa haluaa Harabackaan, osa kenties muualle.

Rkp:llä ei virallista kantaa. Mikaela Nylander muistuttaa kuitenkin että Porvoossa on jo vuosia suhtauduttu kielteisesti suuriin hypermarketteihin ja satsattu keskustan kehittämiseen. - Tiedän, että paine on tällä hetkellä kova. Olisin toivonut, että meillä olisi luottamushenkilöistäkin koostuva työryhmä ja poliittinen yhteisymmärrys, jonka pohjalta voitaisiin osoittaa paikkoja ketjuille, jotka yrittävät käydä kauppaa tästä asiasta virkamiesten kanssa.

Kokoomus kannattaa ”elämyseskuskeskuksen” rakentamista Kuninkaanporttiin. Se sisältäisi myös suuren päivittäistavarakaupan. Ryhmäpuheenjohtaja Kimmo Kajaste ei halua puhua hypermarketista, vaan ”Porvoon markkinoista”

Vihreiden ryhmäpuheenjohtaja Lauri Rissanen sanoo, etteivät vihreät kannata suurta hypermarkettia eivätkä varsinkaan Harabackaan.

29.10. Itäväylä (ilmaisjakelulehti); pääkirjoitus, Onko kauppakeskus ja osaamiskeskus toisiaan poissulkevia vaihtoehtoja? ”Tuntuu nurinkuriselta, että ainoa taho, joka aktiivisesti pyrkii Harabackaan, on se, jonka tuloa kaupunki nykypäätösten mukaan jyrkimmin vastustaa”

03.10. valtuutettu Keijo Vilppulan (kesk) aloite kaupunginhallitukselle automarketin saamiseksi Kuninkaanportin alueelle

02.11. Borgåbladet: pääkirjoitus; Päivittäistavarakauppa ei poissuljettu Harabackassa

04.12. Keskon johto neuvottelee Porvoon kaupungin johdon kanssa Citymarketin saamiseksi Harabackaan.

2002

06.02. Kuninkaanportti (factory outlet ja osaamiskeskus) esitellään ensimmäistä kertaa Kiinteistöalan messuilla Helsingissä. Hanketta vetää SRV Viitokset.

12.02. Uusimaa: pääkirjoitus; ”uskottavuus onkin Kuninkaanportin kohtalonsana.” ”Porvoosta karkaa päivittäistavarakaupasta kaupungin ulkopuolelle runsaat 40 miljoonaa euroa.” ”Vahva kauppakeskus saattaa vielä osoittautua Kuninkaanportin pelastukseksi.”

- 14.02. Porvoon kaupungin virkamiestyönä laadittu kauppapaikkastrategia valmistuu. Päivittäistavarakaupassa kehitetään olemassa olevia yksiköitä ja panostetaan keskusta.
- 14.02. Uusimaa: Matti Arvisen yliartikkeli aiheesta sanomana: Porvoo ei tarvitse hypermarketteja
- .--. osayleiskaavaaluonnos nähtävillä
n. 500 henkilöä yleisötilaisuuksissa
8 mielipidettä automarkettien rakentamiseksi Harabackaan
- 01.03. Uusimaa: ”Mielestäni mittarit osoittavat, että Porvoossa ei ole kovin paljon kilpailua. Myös hintataso kertoo samaa, sanoo Keskon pääjohtaja Matti Honkala.
- 12.03. Kuninkaanportin kehitysprojektin tilannekatsaus julkaistaan
- laatija Antero Anttila: Suunnittelun lähtökohtana on eri yhteyksissä tehtyjen päätösten mukaisesti ollut, että alueelle ei sijoiteta hypermarketteja
- 19.03. Borgåbladet; pääkirjoitus; Vältetään ostohelvetti. Kirjoitus suosittaa hypermarketin rakentamista keskustan ulkopuolelle Harabackaan.
- 03.04. Kaupunginvaltuusto keskustelelee kaavasta; ei hypermarketteja keskustan ulkopuolelle
- 28.03. Uusimaa: SOK:n hallintoneuvoston pj ja tuleva pääjohtaja vierailut Porvoossa. Hän korostaa kaupan suuryksikön rakentamisen tärkeyttä keskustan ulkopuolelle. Hänen mielestään Kuninkaanportin kaupallisen alueen menestys mahdollisine tehtaanmyymälöineen riippuu siitä, onko alueella ”ankkuriykköstä”.
- 10.04. Uusimaa: Kimmo Kajasteen (kok) kolumni; Kaupan suuryksikkö Harabackaan
- 04.05. Elinkeinlautakunnan mielestä kauppapaikkastrategiaesitys on puutteellinen. Lautakunta kannattaa toisin kuin kauppapaikkastrategia kaupan suuryksiköiden rakentamista Kuninkaanporttiin.
- 04.06. Uusimaa: Porvoon suurimmat ruokakauppiat Kesko ja Osla eivät innostu kaupunginvaltuuston pj:n ehdotuksesta, että Kuninkaanporttiin rakennettaisiin useampi alle 2 000 neliön myymälä. Hypermarket keskustelun pj. Hellberg (sdp) haluaisi lopettaa.
- 01.09. Osuuskauppa Osla haluaa laajentaa Näsissä sijaitsevaa S-markettiaan 10 000 neliön Prismaksi.
- 02.09. Taidetehtas-työryhmä esittää, että Taidetehtaan kunnostus rahoitetaan kaavoittamalla sen yhteyteen liiketilaa, myös kaupan suuryksikölle
- 16.09. Kaupunginhallitus palauttaa Taidetehtas-työryhmän esityksen jatkovalmisteluun toiveella, että asemakaavaa muutettaisiin esitetyllä tavalla
- 03.12. Uusimaa: Marketeista ja taidetehtaasta päätetään aikaisintaan keväällä

”Porvoon kaupunki ei aio tehdä lähikuukausina päivittäistavarakaupan lisäneliöiden rakentamiseen liittyviä päätöksiä. Kaupunginjohtaja Slotte kytkee kaupan hankkeet ja Länsirannalla sijaitsevan taidetehtaan kohtalon Porvoon osayleiskaavan käsittelyyn, eikä niistä päätetä erikseen.”

” Länsirannalle putkahti näin yhtäkkiä lähes 20 000 neliötä kaupan myyntialaa vaikka sinne ei edes ole kunnan liikenneyhteyksiä. Kaikki merkittävät kaupan ryhmät olisivat valmiita avaamaan Porvooseen lisää myyntineliöitä. Taidetehtaan liiketiloja on tarjottu Keskolle. Osla sanoo olevansa Näsin Prisman kanssa tosissaan liikkeellä. Kun Oslan hanke ja taidetehtas-työryhmän esitys tulivat julki peräkkäisinä päivinä, kaupunginvaltuuston pj Klaus Hellberg (sdp) ja kaupunginhallituksen pj Johan Söderberg (rkp) totesivat, etteivät molemmat voi toteutua esitetystä muodoissaan. Kumpikaan ei enää yksiselitteisesti sulkenut pois Harabackan hypermarkettia.”

2003

30.01. Ympäristöministeriön yliarkkitehti Katri Tulkki alustaa keskustelua kaupan suuryksiköiden vaikutuksista Porvoossa Vihreä Uusimaa ry:n tilaisuudessa

31.01. Uusimaa:(otsikko) Hellberg ja Söderberg:
Valtuuston ilmapiiri marketeista tulee mitata uudelleen

06.02. Kaavoituslautakunta hyväksyy keskeisten alueiden osakaavatyön aikataulun

10.02. Uusimaa (gallup):
tavoittanut 43 valtuutettua 51:sta; 33 kannattaa suurmarketteja ja 30 haluaa sijoittaa ne Harabackaan ”mm. Mikaela Nylander(rkp) näyttää vihreää valoa Oslan Näsin-toiveelle. Nylanderin mielestä siinä tapauksessa myös Keskon pitää saada rakentaa suuryksikkö.

11.02. Uusimaa: Pääkirjoitus: Valtuuston enemmistö haluaa hypermarketin

12.02. Uusimaa: kaupunginhallituksen pj Johan Söderberg (rkp):
Market-kysymys otettava esille ennen osayleiskaavaa
”mm. kaavoitus- ja rakennuslautakunnan pitäisi Söderbergin mukaan ottaa huomioon valtuuston ilmeinen tahto, eikä pitää kiinni vanhoista olettamuksista. Muussa tapauksessa vuosi kuluu helposti turhaan asian valmistelussa. Kaupunginjohtaja Slotte puolestaan katsoo, että market kysymykseen otetaan kantaa keskeisten alueiden osayleiskaavan yhteydessä aikaisintaan loppuvuodesta. Tällä välin osayleiskaavan valmistelu jatkuu kaavoitus- ja rakennuslautakunnan antamien ohjeiden mukaan

13.02. Uusimaa: otsikot: Kajaste (kok) vaatii market-asiaa pian valtuustoon käsiteltäväksi & Bo-Johan Johansson (rkp) ei näe esteitä market-kysymyksen tuomiselle valtuustoon
” mm. Kajaste arvostelee kipakasti otsikoissa olleisiin Kuninkaanporttiin, Harabackan hypermarketteihin, Taidetehtaaseen ja osayleiskaavaan liittyvää asioiden valmistelua ja johtamista. Hänen mielestään siinä on ollut manipuloinnin makua.”

15.02. Uusimaa: Slotte toppuuttelee market-keskustelua

”mm. Minusta on mielenkiintoista että market-keskusteluun on nyt innostuttu näin valtavalla vauhdilla, Slotte sanoo ja muistuttaa, että maaliskuussa valmistuvan selvityksen yksi vaihtoehtoista on kahden suurmarketin sijoittaminen Harabackaan. Ja miksi kaksi? Koska Kesko on sinne halunnut ja S-marketin sijoituspaikkana sitä on pidetty koko ajan parhaana. Joko ei yhtään tai kaksi. Katsotaan ensin, mitä selvitys antaa

17.02. Kaupunginhallitus: Kaupan suuryksikkötilanne tarkistetaan 14.4.2003 mennessä osayleiskaavassa keskitytään kaupallisten ratkaisujen valmisteluun

20.02. Borgåbladet.: Otsikko; Jos Harabackaan tulee hypermarket, niin niitä tulee kaksi. Otsikko: Laki asettaa monia vaatimuksia (kaavoittaja Maija-Liisa Kontion haastattelu)

07.03. Virkamiesten neuvottelu ympäristöministeriön kanssa aiheena vähittäiskaupan suuryksiköiden toteuttamiseen liittyvät oikeudelliset kysymykset.

12.03. Neuvottelu Itä-Uudenmaan liiton kanssa maakuntakaavan aikataulusta

28.03 konsultti Tuomas Santasalon lisäselvitys kaupallisista ratkaisuista
Konsulttitoimisto Tuomas Santasalo Ky pitää parhaana vaihtoehtona kaupan suuryksiköiden sijoittamista Porvoon Länsirannalle. Santasalo rakentaisi Taidetehtaan kupeeseen 8000 neliötä lisää liiketilaa, mutta Oslan tontille 10 000 neliön Prisma marketti olisi liikaa. Harabackan marketit eivät voi toteutua kaavaprosessin vuoksi kovin nopeasti eli ratkaisut siirtyisivät pitkälle

29.03. Uusimaa. Otsikko: Konsultin ehdotukset suuryksiköiden sijoittelusta eivät täytä kaupan toiveita.

02.04. Borgåbladet; Kauppa saa laajentua Länsirannalle – Harabackan hypermarketit eivät realistisia kymmeneen vuoteen

03.04. Kaavoitus- ja rakennuslautakunta esittää hypermarket ratkaisujen pohjaksi Santasalon ehdotuksia

14.04. Kaupunginhallitus kannattaa hypermarkettien rakentamista Harabackaan. Puheenjohtaja Söderberg (rkp) ehdottaa, että Harabackaan 2 kaupan suuryksikköä.

15.04. Radio Itä-Uusimaa: Porvoo on taipumassa kaupan tahtoon sijoittaa hypermarketit Harabackan Kuninkaanporttiin. Kh:n pj. Johan Söderbergin (rkp) mukaan on turha enää hangoitella kaupan keskusliikkeiden tahtoa vastaan.

23.04. Kaupunginvaltuusto päättää kiirehtiä Itä-Uudenmaan liittoa muuttamaan maakuntakaavaa, niin, että se mahdollistaa kahden kaupan suuryksikön sijoittumisen alueella mahdollisimman pian. Päätös syntyi äänin 36-14.

24.04. Radio Itä-Uusimaa: Porvoon valtuuston päätös kiirehtiä hypermarkettien rakennusmahdollisuutta huolestuttaa valtuuston puheenjohtajaa Klaus Hellbergiä (sdp). Hän on huolissaan päätöksen vaikutuksesta kaupungin kaupalliseen kehitykseen hypermarkettien odotusaikana.

11.06. Kaupunginvaltuusto hyväksyy Kuninkaanportti II asemakaavaluonnoksen asemakaavasuunnittelun jatkotyön pohjaksi.

12.10. Kaupunginvaltuusto toteaa, että kaavoituslautakunta on jatkanut asian käsittelyä ja toivoo tarkistusten valmistuvan helmikuussa 2004.

Tilanne vuodesta 2004 lähtien: Itä-Uudenmaan liitossa valmistellaan maakuntakaavaa ja sen valmistuminen mahdollistaa kaupan suuryksiköiden sijoittumisen Porvoon keskusta-alueiden ulkopuolelle.

2004

17.02. Uusimaa: SRV Viitosten projektijohtaja Hannu I. Miettinen sanoo, että yhtiö ei aio kehittää Kuninkaanporttia, ellei ole varmuutta, että alueelle rakennetaan myös hypermarketit

15.04. Uusimaa: Demarijohtaja (Ilkka Alava) haluaa valtuustolle rehellisen selvityksen Kuninkaanportista. Tähän mennessä on syntynyt vain vuolassanaisia lupauksia